

A NAGYBECSKEREKI PIARISTA GIMNÁZIUM TÖRTÉNETE
1846 – 1920
(kézirat)

TARTALOM

I. Bevezető.....	
II. Az előzmények (1842-ig).....	
III. A gimnázium ügyének érlelődése (1842-1846).....	
IV. A gimnázium megnyitása és munkájának első korszaka (1846-1848).....	
V. A szabadságharc bukásáról az októberi diplomáig (1849-1860).....	
VI. Az algimnáziumtól a főgimnáziumig (1861-1879).....	
VII. A tanintézet aranykora (1880-1914).....	
VIII. Az első világháború kezdetétől a gimnázium megszűnéséig (1914-1920)	
IX. A gimnázium könyvtára, szertárai és egyéb gyűjteményei.....	
X. Gimnáziumi alapítványok, diákegyletek.....	
XI. A gimnázium Értesítői.....	
XII. A gimnázium igazgatói és tanárai (1846-1920).....	
XIII. A gimnázium jelesebb diákjai (1846-1920).....	

I. Bevezető

Nagybecskereket, a gazdag multú Bega-menti várost, a 14. század elejétől többféle névváltozatban emlegetik a dokumentumok (Beche, Becke, Bechereky, Bekuskereke Bechekereky stb.) s a 16. század derekán már fontos délvidéki katonai gócpont volt. Az ország egyik jeles védbástyája, amelyről az egyik korabeli török forrás elismeri, hogy „minden tekintetben kulcsa az országnak és ama tartománynak”. Vízivár volt, a Lacus Becherekiensis egyik benyúló földnyelvén, stratégiaileg fontos gócpont a török elleni harcban. Egyben népek, hadak országútja is. Az idő tájt Tinódi is megénekelte, Evlia Cselebi török utazó, pedig otlétekor nagy kedvvel izlelgette dús levű, zamatos dinnyéit.

Jóval korábban, még 1433-ban, burgundi „jó” Fülöp főlovászmesterére, Bertrand de la Brocquiere-re is, átutazóban jó benyomást tett a város. Az 1450-es években Bechereke egy ideig a Hunyadiaké volt, s a törökverő Hunyadi János többször is megfordult ott. Szentkláray Jenő feltételezése szerint, Szegedről Nándorfehérvár felé menet 1458-ban, Mátyás király is meglátogatta. Amikor a szendrői basa csapataival 1482 októberének végén, egészen Becherekeig merészkedett jönni, ott a híres Kinizsy, Dóczy Péter és Vuk Branković állták útját csapataikkal. Az egyik forrás szerint „a basát utóhadával együtt annyira megverték, hogy 3.000 emberét hagyta a bechereki mezőkön.”¹

A török 1551. szeptember 21-én vette be a bechereki várat. Mint rossz álomból úgy ébredt a török járomból szabadult város, hosszú idő után, az 1710-es években. Mindent újjá kellett szervezni, a gazdaságtól a közlekedésig. A vidék az idő tájt mocsaras, egészségtelen és elnéptelenedett volt. Következtek a több-kevesebb rendszerességgel végzett telepítések: spanyol, magyar, francia és német családok érkeztek Nagybecskerekre is, amelyet egy ideig Új Barcelónának is neveztek. Magyarok Nándorfehérvárról települtek ide, amikor azt visszavette a török. Munka akadt bőven: fejleszteni kellett az ipart, a manufaktúrákat, újabb lendületet adni a földművelésnek, lecsapolni a mocsarakat, kijavítani az utakat, helyreállítani a közigazgatást.

A bechereki vízivárnak akkor már nyoma sem volt: lerombolták. A török ittlétének kézzelfogható nyomai, a dzsámik, fürdők, kutak és egyéb keleti stílusú középületek azonban még jó száz évig fennmaradtak a városban s Becherekeknak – a korabeli metszetek tanúsága szerint – egészen a 19. század első tizedéig törökös külleme volt. Az utolsó török mecsetet, amely a megyeház udvarában állt, az 1820-as években rombolták le.²

Szomorú esemény volt a város történetében az 1807. évi tűzvész, amelynek csaknem az egész város áldozatul esett, a megyeházzal és a megyei irattár jó részével együtt. Egy-két évtized alatt azonban a város hamvaiból újjáéledt. A szűk sikátorokat széles, tágas utcák váltották fel, új házakkal. Bechereke, mint megyeszékhely a leégett helyett új, tágasabb megyeházat kapott s a reformkorban, a 15.000 lakosú városban lassan ébredezni kezdett a művelődési élet. 1833-ban alakult meg az első bechereki kaszinó, 1837-ben, pedig a második. A Gyertyánffy-család telkén lévő magtárat, 1839-ben alakították színházzá, amelyben a várost útba ejtő szerb, német és magyar vándorszíntársulatok léptek fel. Itt láthatták például a becherekiek Kilényi Dávid, Szilágyi Pál és Ország János társulatát, s itt csodálhatták meg Déryné, Prielle Kornéliát, Szabó Amáliát, Munkácsy Flórárt valamint Szerdahelyi Józsefet, Feleky Miklóst, Csizsárt meg Gyulayt

¹ Németh Ferenc: *Nagy is volt, becses is, kerek is...Sorok az egykori Nagybecskerekéről = Híd, 1995. január-február 38–45.*

² Uo.

is.³ 1846 táján a becskerekai kaszinó dísztagja volt Széchenyi István gróf, 1842 és 1846 között pedig, egy ízben Liszt Ferenc is megfordult a városban.

Nagybecskereken horgonyzott le Debreceni Bárány Ágoston az 1830-as 40-es években, a Kazinczyval levelező, miskolci származású történetíró, Szentkláray Jenő szerint „Dél-Magyarország első történetírója”, aki történelmi tárgyú művei mellett (*Torontál vármegye hajdana*, 1845; *Temes megye emléke* 1848.) költészettel is foglalkozott, amellel kiváló bibliofil volt, könyvtárának becses darabjai közül néhány napjainkig fennmaradt.⁴

Az első könyvkereskedést Becskerekén, a főutcai Fetter-féle házban az aradi származású Bettelheim fivérek nyitották meg 1843 májusában. Nemcsak könyvek és folyóiratok beszerzését vállalták, hanem kiadói tevékenységgel is foglalkoztak.

A megyeház mögötti Úri utca 3. alatt nyitotta meg kapuit 1847. október-novemberében Becskerek első nyomdája, Pleitz Ferenc Pál (Franz Paul Pleitz) regensburgi származású tipográfus cége, amely feltételeket teremtett a helyi szerzők műveinek kiadására, lapok folyóiratok megjelenítésére. A *Gross-Becskereker Wochenblatt* című német nyelvű hetilap első száma 1851. január 4-én hagyta el a nyomdát, jelezve egyben, hogy a Bega-menti városban a lapkiadás is beindult. Csak az 1918 előtti időszakban a becskerekai sajtótörténet több mint 50 szerb, német, magyar, román és szlovák címszót számlál. A magyar nyelvű lapkiadás kezdetét a *Torontál* című „vegyestartalmú hetilap” jelentette 1872. április 4-én, amely voltaképpen Süpeki Balás Frigyes vállalkozása volt. Húsz évig hetilapként, 1892 januárjától, pedig napilapként jelent meg. Megbízható krónikása volt a város eseményeinek. Utolsó száma 1944 októberének elején látott napvilágot. Szerkesztői között volt dr. Szentkláray Jenő, a jeles történész, Rónay Jenő, a későbbi főispán, de Lauka Gusztáv, Petőfi Lajos, Scossa Dezső, Jurkovic Aladár, Törös Tivadar, Gáspár Imre, Hoitsy Jenő, Kabos Bertalan, Sz. Szigethy Vilmos, Nagy Domokos, Somfai János és mások. A lap emellett Tömörkény István, Móra Ferenc, Kiss József, Mikszáth Kálmán, Jókai Mór, Krúdy Gyula, Molnár Ferenc, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Gozdu Elek és Reviczky Gyula írásait is közölte. S ha már az íróknál tartunk, hadd mondjuk el, hogy Jókai Mór 1893 áprilisában Nagybecskerek díszpolgára lett. A Bega-menti várost egy-egy írói est erejéig többen is meglátogatták: 1894 novemberében Mikszáth Kálmán, 1906 januárjában Pekár Gyula, 1910 májusában Tömörkény István, 1914 júniusában Kiss József stb.⁵

Érdekességként említjük, újabb kutatások nyomán, hogy a századfordulón Adyt majdnem sikerült megnyerni arra, hogy vállalja el a *Torontál* szerkesztői posztját. Ám erre, sajnos, végül is nem került sor.

Fontos tény, hogy 1853-ban Oldal István „festész és fényképész” megnyitotta hosszú életű fényképezési műtermét a városban, ám ugyancsak figyelemreméltó adat, hogy az 1880-as évektől a Bega-menti városban alkotott Streitmann Antal gimnáziumi rajztanár, festő és iparművész, a bánáti háziipari mozgalom egyik fő szervezője, a nagybecskerekai szövőtanműhely vezetője, számos iparkiallítás atyja. Az ő fáradhatatlan szervezői és iparművészeti munkássága nyomán újult meg, „művészi beavatkozással” a torontáli szőnyeg és lett a századfordulón Európa-szerte keresett portéka, amelyet szívesen állítottak ki nemzetközi iparművészeti tárlatokon. Ő honosította meg a Bánságban a csomózott keleti szőnyegek készítményét, s ugyancsak ő szervezte meg 1903-ban, Nagybecskereken az első gyermektanulmányi kiállítást is az akkori Magyarországon. 1897–99-ben ő volt az egyik szervezője és aktív résztvevője Délvidék első művésztelepének, amely a Vágó-féle műterem felépítésével kezdődött s kollektív tárlattal végződött, melyen Streitmannon kívül Vágó Pál, Edvi Illés Aladár és Németh Lajos állította ki alkotásait.⁶

Becskerék építészeti emlékei közül a megyeház mellett (amely Lechner Ödön és Pártos Gyula alkotása) többek között kiemelkednek a katolikus hitélet intézményei, az Orszler József tervezte piarista gimnáziumtemplom (1846) meg a római katolikus plébániatemplom (1868), amely Stevan Djordjević munkája.⁷

A bánáti középtanoda, a piaristák gondjaira bízott nagybecskerekai hatosztályos tanintézet, ünnepélyesen, 1846. október 3-án nyitotta meg kapuit. Noha mintegy 170 éves fennállása alatt több változáson és átszervezésen esett át, ma fontos oktatási intézménye a városnak. Megalapítása 1846 őszén fontos eseménye volt nemcsak Nagybecskerek, hanem az egész Bánság tanügyének. A tanulni vágyó bánáti gyerekeknek nem kellett már sem Szegedre, sem pedig Temesvárra menniük, hiszen Becskerekén is tanulhattak. Magyar tannyelvű, színvonalas piarista tanintézet volt, amelyet nemcsak a katolikus, hanem a görögkeleti, evangélikus, református és izraelita diákok is látogattak. Ugyanakkor, a kegyesrendi tanárok irodalmi és „közhasznú” működése igen serkentőleg hatott az egykori megyeszékhely művelődési életének kibontakozására. Sok bánáti diákot oktattak a becskerekai piarista gimnázium tanárai, és segítettek át őket a felnőtté válás útján. A becskerekai piarista gimnázium 1846-ban kezdte és (a történelem fordulatának kényszerítő körülményei folytán) 1920-ban szüntette be munkáját. 74 évi fennállása alatt, közel kétszáz tanára néhány ezer diákot oktatott. A tanoda jeles tanulója volt, többek között Fülep Lajos, Fülep Jenő György, Todor Manojlović, dr. Várady Imre, és mások. A tanintézet utdós tanárai közül pedig kiemelkedett dr. Nyáry Ferenc, Szathmáry Ákos, Streitmann Antal, dr. Kiss Sándor, dr. Czirbusz Géza, és Králik László oktatói és szakírói munkássága. A gimnáziumnak jól felszerelt, gazdag szertárai, gyűjteményei is voltak. Olyannyira, hogy a század első éveiben afféle múzeumként a nyilvánosság előtt is megnyitották. Ott őrizték a

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

bánság madárvilágát bemutató, híres Kuhn-féle gyűjteményt, a Torontál megye flóráját szemléltető (570 növényfajból álló) Burget-féle gyűjteményt, Kodár Ernő 5.800 darabból álló bánsági bogárkollekciónak, a törökbecsei Steingassner Kálmán becses régiségeit, meg az újvidéki Antonius Simon értékes pénz- és éremgyűjteményét. Volt ott továbbá gazdag lepke- hal- és csiga-kollekció stb. Mindemellett az első világháború kitörésének évében a gimnázium könyvtárának több mint 15.000 kötete volt, köztük több könyvritkaság is.⁸

A piarista rend alapítója a spanyol származású Kalazanti (Calasanza) Szent József (1556–1648) volt, aki Olaszországban a 17. század elején rendet alapított „az ifjúság vallásos, klerikális szellemben való oktatása és nevelése céljából”. Ő és rendtársai (Patres scholarum piarum) „teljesen ingyen, szegény életmód mellett tanították az elemi iskolai ifjúságot, a szegény, elhanyagolt, senkitől sem gondozott gyermekeket”. Társasága a 17. század elején szerzetté alakult. Valójában előbb csak „szabályozott testület” (congregatio) volt, majd XV. Gergely 1621-ben a piaristákat valóságos szerzetesrenddé emelte. A kegyesrend áldásos tevékenységét Olaszországban, majd Lengyelországban és Spanyolországban fejtette ki, de csakhamar egész Európára kiterjesztette, még hozzá nem csak az elemi-, hanem a középfokú oktatásban is. 1665-től Magyarországon is működtek a rend tagjai. A kegyesrendiek öltözéke a jellegzetes fekete reverenda volt.⁹

1721-től a magyarországi rendházak külön magyar rendtartományt alkottak. Számos tanintézetük volt, amelyekben a rend szerzetesai oktattak. 1914-ben 24 magyarországi gimnázium és 5 elemi iskola állt a vezetésük alatt. Ezek közé tartozott a becskerekai gimnázium is. Az első világháború után, a határkiigazítások következtében a magyar piarista rendtartomány több iskolát veszített el, (többek között a becskerekit is) s az 1930-as években már csak 15 rendházzal és 10 gimnáziummal rendelkezett.¹⁰

A piarista rend tanügyi tevékenysége már a 18. században igen jól beleilleszkedett a magyarországi oktatási rendszerbe. Gergely András szavaival élve olyannyira, hogy „az 1777. évi Ratio Educationis, az uralkodó tanügyi rendelete, a gimnáziumi oktatás terén éppen a piaristák tapasztalatait általánosította”. Talán éppen ezért nem véletlen, hogy II. József császár, aki eltörölte a szerzetesrendeket Magyarországon és 1781-től mintegy 700 kolostort szüntetett meg, a kegyesrendieket, „mint tanítószervezetet” nem bántotta. A piaristák egyébként azért voltak kegyesrendiek, mert (mint annak idején rendalapítójuk is) mindazokat, akik nem tudták fizetni a tandíjat, továbbra is „kegyből”, ingyen tanították.¹¹

A becskerekai piarista gimnázium 1846 őszén nyitotta meg kapuit, 226 tanulóval.¹² Első igazgatója Gruber József volt, aki rendtársaival együtt indította útjára az intézményt. A becskerekai gimnázium hőskora a piarista gimnázium időszeke volt. Történetének több forrása ismeretes. Mindenképpen a legértékesebb az a levéltári állag, amelyet a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárában őriznek, Budapesten. Ezek között a dokumentumok között is úgy tűnik kettő a legbecsesebb: a becskerekai piarista gimnázium története (*Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850*) és a becskerekai piarista rendház története (*Historia Domus N. Becskerekiensis Scholar. Piar. a regio camerali oppidi N. Becskerek fundatae 1846*).¹³ Az ott őrzött egyéb gimnáziumi dokumentumok is becses, mindeddig ismeretlen adatokat szolgáltatnak a becskerekai tanoda megalapításáról, annak körülményeiről és a városnak a piarista renddel való egyezkedéséről. Ezek a forrásértékű dokumentumok (az eddig ismert hosszabb-rövidebb gimnáziumtörténetektől eltérően)¹⁴ árnyaltabb képet festenek az 1842–1846 közötti időszakról és annak szereplőiről, de az 1920-as év történéseiről is. Igen becses források továbbá, azok a régi becskerekai gimnáziumi értesítők is, amelyeket e munka szerzője Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban, az Országos Pedagógiai Intézet Könyvtárában meg a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárában vehetett kézbe, vagy az újvidéki Vajdasági Levéltárban, a Matica srpska könyvtárában meg a nagybecskerekai Történelmi Levéltárban. Az értesítők nemcsak a tanoda működéséről és annak diákjairól nyújtanak kimerítő adatokat, hanem közlik a tanárok jelesebb szakdolgozatait is. A becskerekai gimnázium múltjának megkerülhetetlen adatszolgáltatója, az a néhány gimnáziumtörténet is, amelyet alkalomszerűen a tanintézet tanárai írtak.¹⁵ Ugyancsak fontos eligazítást nyújtanak a kutatóknak a piaristákkal és a piarista rend történetével

⁸ Németh Ferenc: A bánsági középiskola (1.) = *Családi Kör*, 1996. szept. 19. 24.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Dr Kosta Đurić: Kako je osnovana Gimnazija u Vel. Bečkereku? (1838–1846). = *Glasnik Profesorskog Društva*, 1929/ sv. 6., 357–362; Dániel György László: Mióta van gimnáziuma Nagybecskereknek? = *Torontál*, 1944. jan. 20.; *Skica za monografiju Ovrzovnog centra Koča Kolarov*. (uz 135. godišnjicu postojanja). Budućnost, Zrenjanin, 1981; Nedeljko Kuljić (ured.): *Zrenjaninska gimnazija 1846–1996*. Spomenica. Narodni muzej – Zrenjanin, Zrenjanin, 1996; Slobodan Lisica (ured.): *Zrenjaninska gimnazija 1996–2006*. Atelje FORSA, Zrenjanin, 2006

¹⁵ Jancsik Ede: A nagybecskerekai gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.; Obelcz József: A nagy-becs-kerekai gymnasium története alapításától főgymnasiummá való kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 3–21; Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

kapcsolatos munkák is.¹⁶ Főképpen e források alapján állt össze a kép a becskerekai gimnázium hőskoráról, a piarista gimnázium 74 éves –hosszú, gazdag és tartalmas – időszakáról.

II. Az előzmények

A török kiűzése után (1717) Bánátban, pontosabban Torontál megyében - a kedvezőtlen népesedési és igen elmaradott gazdasági viszonyok miatt - még jó fél évszázadig nem alakultak ki kedvező feltételek a közoktatás fejlesztésére, iskolák felállítására. Dr. Borovszky Samu írja, hogy „Torontál vármegyében csak a 18. század második felének derekán, Mária Terézia uralkodása alatt kezdték a rendszeres népoktatást szervezni, mert ez a vidék a mohácsi vész után pusztulásnak indult és utána több mint 2 évszázadon át parlagon heverték az iskolák is”.¹⁷ A többnyire kihalt, mocsaras, egészségtelen vidék, a többszöri telepítések után is csak nagyon lassan indult fejlődésnek. Igaz, a bécsi kormány a 18. század folyamán több ízben is megkísérelte rendezni a közoktatást, de az csak a század második felében járt sikerrel. A bécsi kormány még 1703-ban olyan rendeletet intézett a tiszai és marosi határőrkerületekhez, amely szerint „minden község egy német nyelvben jártas iskolatanítót köteles tartani és számára egy teljes jobbágytelket kihasítani.”¹⁸ Ez a rendelet azonban a gyakorlatban nem valósult meg. 1764-ben a határőrök kaptak egy rendeletet, mely szerint „minden községben vagy legalább században egy német származású tanító legyen alkalmazva az altisztek kiképzése céljából.”¹⁹ A temesvári kormányzóság pedig az alábbi rendeletet kapta: „a nemzeti iskolákon (Nationalschulen) kívül minden főbb helységben, milyenek... Nagybecskerek, ...Fehértemplom, Versec...stb. egyelőre a mi legmagasabb kincstárunk terhére fenntartandó német iskolák állítassanak fel, hogy azokban kiváltképpen a szerb és oláh ifjúság a német beszédben, olvasásban és írásban alapos oktatást nyervén, ezen nemzetiségbeliek közül idővel alkalmas községi előljárók, iskolamesterek, íródeákok és hasonló alantas tisztviselők képeztessenek.”²⁰ Ezeknek az elképzeléseknek a valóráváltásához azonban jobbára hiányoztak az iskolázott tanítók, a megfelelő tankönyvek és nem utolsósorban az iskolaépületek is.

1768 tavaszán II. József a Bánságba látogatott, s az ott tapasztaltak után reformjavaslatokat terjesztett elő, amelyek mindenekelőtt a bánsági részek gyorsabb fejlődését célozták, azon belül a közoktatás előmozdítását is sürgették.

1774-ben Mária Terézia az ausztriai örökös tartományok összes népiskolái számára egy iskolai rendszert állított fel, amely voltaképpen a népoktatási törvényt pótolta.²¹ Ez volt az *Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt-, und Trivialschulen in sämtlichen Kais. Kön. Erblanden*.²² Ez az Általános Iskolai Rend, amely Torontál vármegyére nézve is kötelező volt, minden kisebb városban kötelezően elemi iskolák (Trivial-Schule) felállítását rendelte el „hol a gyermekek a vallástanra, annak történetére, erkölcsstanra, írás-olvasásra, a számtani négy alapl műveletre, az egyszerű hármasszabályra, végre a becsületességre oktatódnak.”²³ Ugyanakkor úgy rendelkeztek, hogy „minden kerületben, negyedben, járásban legalább egy három tantermű fő-elemi iskola (Hauptschule) legyen, az igazgatóval együtt három vagy négy tanítóval s egy hitoktatóval.”²⁴

1777-ben hozták meg az első Ratio educationist, amellyel a magyarországi oktatást és nevelést szabályozták.²⁵ Ezzel a törvény erejű rendelettel vették ki valójában a tanügyet az egyház kezéből, kimondván, hogy az oktatás politikai kérdés amely csakis az állam irányítása alatt lehet.

1779-ben került sor Torontál megye Magyarországhoz való visszacsatolására.²⁶ Pálincás József írja, hogy a 18. század végéig „hat magyar iskola nyílik meg a Bánátban, mert a magyaroknak csak a hetvenes évektől engedélyezték itt a letelepedést.”²⁷ 1806-ban látott napvilágot a második Ratio educationis, amely „nem jelentett visszaesést, de nem is nagyon lendítette előre a tanügyet.”²⁸ Többek között új tankerületi felosztást is hozott, amely szerint Bánátot a temesvári tankerülethez csatolták.²⁹

¹⁶ Balanyi György–Bíró Imre–Bíró Vencel–Tomek Vince: *A magyar piarista rendtartomány története*, Budapest, 1943.; *Magyar piaristák a XIX. és XX. században*, (szerk. Balanyi György), Budapest, 1942.; *Piaristák Magyarországon 1642–1992*, (szerk. Holl Béla), Budapest, 1992 stb.

¹⁷ Dr. Borovszky Samu (szerk.): *Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, [1912] 256–264.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Pálincás József: *Walter magisztertől a tudományegyetemig*. Forum, Újvidék, 1984. 50.

²⁸ Uo. 57.

²⁹ Uo.

Vegyük most közelebbről szemügyre Torontál megye székhelyének, Nagybecskereknek a közoktatási viszonyait. Egyes források szerint ott már 1722-ben működött egy elemi iskola, Milleker szerint pedig valamivel később, 1745-ben.³⁰ Nagybecskerek 1769-ben Mária Teréziától mezővárosi rangot nyert „azon legkegyesebb célból, hogy az ipar és kézművesség felvirágozzanak, s azon szándékban, hogy a lakosok a kenyérkereset ezen ágára ösztönöztessenek, s a még hiányzó iparosok és mesterek oda édesgessenek.”³¹ E szabadalomlevél első pontja kimondja, hogy „Nagybecskerek mai és jövődő lakosai szabad emberek; két rendből állnak: polgárokból, akik iparból és kereskedeemből és zsellérekből, a kik föld- vagy szőlőművelésből és napszámából élnek.”³²

1775-ben, Becskereken már állítólag egy magángimnázium is működött.³³ „Egy megyegyűlési jegyzőkönyvbe van bejegyezve, hogy 1775-ben Krestić Arkadije becskerei tanító magángimnáziumot nyitott, amelynek 3 osztálya volt. Az előadók szerepét tanítók töltötték be és maga Krestić is tanított, a latin nyelvet és irodalmat adta elő. A gimnáziumot a becskerei szerbek tartották fenn, majd 1817-ben Petar Adamović tekintélyes becskerei kereskedő 17 ezer pengőforintos alapítványt létesített, amelyből évtizedekig fedezte a gimnázium tanárainak fizetését és egyéb költségeket. Ekkor a gimnázium már nyilvános joggal volt felruházva és az előadókat tanárokká léptették elő.”³⁴ A Krestić-féle tanintézetéről, eredeti okmányok híján nem sokat tudunk. Csupán feltételezzük, hogy megalapítása az egy évvel korábbi karlócai egyházgyűlés határozatainak szellemében történt. Borovszky Samu írja, hogy „1774-ben összehívták Karloviczára a zsinatot; melyen a kormány nyomására elhatározták az iskolák fejlesztését. 373 új iskola épült, 21 régit átalakítottak s 19-et bővítettek. A tanítók számára kettős házhelyet és két hold rétét szakítottak ki s fizetésüket készpénzben vagy természetben a községeknek szerződéssel kellett biztosítaniok. A pópák és községi előljárók kötelesek voltak iskoláikat minden hónapban, az esperesek minden évnegyedben, a megyés püspökök pedig egyházmegyéjük összes iskoláit minden évben egyszer meglátogatni.”³⁵

Vita tárgyát képezhetné, hogy a Krestić-féle iskolát középiskolának tekinthetjük-e vagy sem. Ezt csak újabb adatok tükrében tudnánk bizonyítani vagy cáfolni.

1779-ben került sor Torontál megye visszacsatolására, s ekkor lett Nagybecskerek még jelentősebb központ: megyeszékhely.³⁶ Ez a körülmény nem lebecsülendő iramot adott fejlődésének, hiszen a 18. század végétől ott összpontosult Bánát politikai és szellemi élete: a megyei adminisztráció, a városi és megyei hivatalok, ott nyüzsgtek a tisztségviselők, oda jártak be a vidéki jegyzők, tiszttartók, nagybirtokosok, egyszóval ott zajlott az élet. Ez szükségszerűen magával vonta a város arculatának változását is. 1779-től 1807-ig Nagybecskerek minden téren fejlődésnek indult s csak az 1807. évi katasztrófális tűzvész állította le ezt a fejlődést,³⁷ sőt egy-két évtizeddel hátra is vetette azt. A tűzvészt követően, Becskerek hamvaiból újjáéledt: új városrendezési tervet dolgoztak ki, amely szélesebb utcák kiépítését irányozta elő, sok új ház, középület nőtt ki a régi, leégett falak omladékán. S valójában az igazi fellendülés csak ekkor, az 1830-as 40-es években, a reformkorban indulhatott el, az akkor mintegy 15.000 lakost számláló városkában.³⁸ A gyors ütemű városiasodás, polgáriasodás a reformkorban szükségszerűen magával vonta a közoktatás fejlesztését is.

Az 1840-es évekig, úgy tűnik, nem beszélhetünk igazi középiskolákról Nagybecskereken, sőt Torontál megyében sem. 1839-ben írja Fényes Elek, hogy „a kisebb nép iskolákon kívül más nagyobb tanító intézet egész megyében nem létezik.”³⁹

1839-ban alakult a Bega menti városban egy protestáns felekezeti gimnázium Egyesült evangélikus nemzeti grammatikai iskola néven.⁴⁰ Ambrózy Mátyás bánáti evangélikus szuperintendáns meghívására, 1838. augusztus 20-án tartottak felekezeti gyűlést a becskerei evangélikus paplakban, amelyen döntés született, hogy 1839-től egy négyosztályos, algimnáziumnak megfelelő felekezeti iskolát alapítanak.⁴¹ Az intézmény 1839. október 1-jén kezdte meg működését, amelyben Etsedi János református lelkész a két „grammaticai osztályt”, Benkó György evangélikus lelkész pedig a két „syntacikai osztályt” vezette.⁴² Az első évben a 4 osztálynak összesen 31 tanulója volt.⁴³ E tanintézetet az

³⁰ Németh Ferenc: „Tanító kerestetik...” (A zrenjanini iskolák múltjából). *Magyar Szó*, Kilitó. 1984. augusztus 4. 2.

³¹ Dr. Borovszky Samu (szerk.): *Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, [1912] 567–568.

³² Uo.

³³ Németh Ferenc: A bánáti középtanoda (1.) = *Családi Kör*, 1996. szept. 19. 24.

³⁴ Uo.

³⁵ Dr. Borovszky Samu (szerk.): *Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, [1912] 256–264.

³⁶ Uo. 569.

³⁷ Németh Ferenc: *A becskerei tűz*. Magyar Szó, Bánáti Híradó. 1987. augusztus 15. 2.

³⁸ Uo.

³⁹ Fényes Elek: *Magyar országnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben*. Pest, 1839. IV., 383.

⁴⁰ Németh Ferenc: *A becskerei református templom 100 éve.* = Magyar Szó, Kilitó. 1991. július 22.; Hollósy Mihály: Nagy-becsikerei protestáns iskola. = *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1843. máj. 13. 217–221.

⁴¹ Aleksandar M. Stanojlović: *Petrovgrad*. Petrovgrad, 1938. 155.

⁴² Németh Ferenc: *A becskerei református templom 100 éve.* = Magyar Szó, Kilitó. 1991. július 22. 2.

⁴³ Uo.

akkori törvények értelmében be sem kellett jelenteni.⁴⁴ Önkéntes adományokból egy iskolaalapot hoztak létre, amelyben 6.089 forint 25 krajcár jött össze, s ebből pénzelték az iskola működését.⁴⁵ A tanítói fizetés évi 120 forint volt.⁴⁶

„Költségek hiánya” miatt 1850. február 18-án szünt meg.⁴⁷ A tanoda épületét a Váraljai utcában 1927-ben bontották le.⁴⁸

Igazi középiskolát Nagybecskerek csak 1846-ban kapott, a piarista gimnázium megnyitásával. Akkor már a városban nyolc felekezeti iskola működött.⁴⁹ Tanítóit a város fizette, s az iskolák egyéb kiadásait is a város fedezte s „így bár kifejezetten nem, mégis községi iskoláknak kell azokat tekintenünk.”⁵⁰ A diákok összevont tagozatokban, egy, legfeljebb két tanteremben tanultak, s az iskolaépület sem kimondottan erre a célra épült. A tanterem berendezését egyszerű fapadok, egy tábla és a tanító asztala alkotta, minden tanteremben ott volt a kemence s télen ennél melegebben tanultak.⁵¹ Egy 1818-ból származó dokumentum bizonyítja, hogy egy télen át 1.500 kéve nádat használtak el a becskerei iskolák fűtésére.⁵²

1846-ig a tanulni vágyó becskerei fiatalok többnyire vagy Szegeden vagy Temesvárott jártak középiskolába, tekintettel arra, hogy a múltban e két város vonzáskörében voltak. Szegedre 1720-ban érkeztek az első piarista atyák, akik az ottani katonakórházat alakították át iskolává.⁵³ Temesvárra 1788-ban küldte II. József a kegyes tanítórend tagjait akik ott is áldásos munkát végeztek a közoktatás terén.⁵⁴ E két tanítézet munkáját igen jól ismerték a becskerekiek, az ott tanuló fiatalok révén, s így amikor az 1840-es években a Bega menti város előljárósága egy helyi középtanoda létrehozását taglalta, több érv is amellett szólt, hogy Szeged és Temesvár példájára Becskerekre is piaristákat kell hozni, s rájuk bízni a gimnázium vezetését.

III. A gimnázium ügyének érlelődése (1836-1846)

Egy évtizedig érlelődött a becskerei gimnázium ügye, míg végre sikerült valóra váltani az elképzelést. Hogy miért volt szükség ennyi időre? Mindenekelőtt azért, mert jelentős pénzüsszeget kellett biztosítani a kiépítésére és felszerelésére, mert a városnak minden kérdésben ki kellett egyeznie a piarista renddel, megkötnie vele a szükséges szerződést, engedélyt kérni a helytartótanáctól a gimnázium felállítására, megrendelnie az építkezési terveket s végül felépíteni s megfelelően felszerelni a kétemeletes épületet. Ezzel természetesen csak nagy vonalakban vázoltuk, hogy mi is történt 1836 és 1846 között a gimnázium ügyét illetően. Itt kell hangsúlyoznunk azt is, hogy a levéltári adatok tanúsága szerint 1836 és 1842 között a középtanoda felállításának kérdése csak érlelődött, húzódtott, mondhatnánk csak bekerült a köztudatba és rákerült az illetékes városi szervek napirendjére, (inkább óhaj, jobban mondva elvi kezdeményezés formájában), ám, megvalósításának zárószakasza 1842 és 1846 között volt. Ebben, a gimnázium szempontjából igen intenzív időszakban – hosszas egyezkedés után –, oldották meg végérvényesen a vitás kérdéseket minek köszönhetően fel is építették a tanodát.

A gimnázium eszméjének felvetése és az adakozás

A becskerekieket már a 19. század huszas harmincas éveiben komolyan foglalkoztatta egy középiskola felállítása. Ám ennek több akadály is volt, legfőképpen anyagi jellegű: nem volt rá elég pénz. 1836-ban Becskereken mozgalom indult egy hatosztályú királyi gimnázium felállítására, de kizárólag az anyagiakon múlt, hogy erre nem került sor.⁵⁵ A reformkorban, mint Obelcz József írja, Becskereken „érezni kezdték egy középtanoda hiányát.(...) Nagy Becskerek város polgárai is tényleges részt akartak venni azon nagy munkában, mely a magát megifjító nemzetre várt, s így megindult köztük egy mozgalom, mely mint óhaj abban nyilvánult, hogy egy megfelelő középtanoda állíttassék.”⁵⁶

⁴⁴ Aleksandar M. Stanojlović: *Petrovgrad*. Petrovgrad, 1938. 155.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ „Mivel az intézet nem egyedül protestánsok, hanem más vallásúak lelkes adakozásaikból is állíttatik föl: az iskola, a meghatározott tandíj fizetése mellett, minden megszorítás vagy terhelés nélkül, minden vallású növendékek egyenlő joggal használatára nyitva áll ugyan, de maga az intézet, alapítványával együtt, örök időre a n. becskerei evang. Felekezetek közös tulajdona marad.” (Hollósy Mihály: Nagy-becsikerei protestáns iskola. = *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1843. máj. 13. 218.)

⁴⁷ Németh Ferenc: A becskerei református templom 100 éve. = *Magyar Szó*, Kilátó. 1991. július 22. 2.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Németh Ferenc: Tanító kerestetik (A zrenjanini iskolák múltjából) = *Magyar Szó*, Kilátó. 1984. augusztus 4. 2.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² Uo.

⁵³ Megyer József: A piaristák és a Délvidék. = *Délvidéki Szemle*, 1942. 11.sz. 470–476.

⁵⁴ Németh Ferenc: A bányászati középtanoda (1.) = *Családi Kör*, 1996. szept. 19. 24.

⁵⁵ Herr Ödön: a gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecsikerei gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 3-5.

⁵⁶ Obelcz József: A nagy-becsikerei gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettései (1846–1879). = *A nagybecsikerei gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 4.

Egy a királyhoz intézett, 1846 áprilisában kelt feliratában Nagybecskerek város tanácsa a gimnázium eszméjének felvetésével kapcsolatosan írja: „Még 1837. évben eltökéltük magunkban városi kebelünkben egy nagyobb közép tanodát (Gymnasium maius) Felségedtől hódoló alázatossággal kikérendő kegyelmes helybe hagyása mellett községi pénztárunkból a célra fordítandó 40.000 pft.-nyi tőke használata mellett fölállítani: azonban mivel ezen pénzbeli tőke az érintett tanodának kellő képeni létesítésére előre látva elégtelennek tudtuk.”⁵⁷

1838-ban, Nagybecskerek város átiratot intézett Torontál megyéhez, hogy az legfelsőbb helyen eszközölje ki, egy gimnázium felállítását, s adjon hozzá anyagi támogatást is.⁵⁸ A megye az ügy lelkes felkarolását ígérte, segélyül pedig „a felkelő sereg tőkéje után befolyandó egy esztendei kamatok summáját”, ám ennek ellenére az ügyben nem történt konkrét előrelépés.⁵⁹ Egyrészt tehát, a hiányzó pénz késleltette a gimnázium eszméjének valóra váltását, másrészt pedig az a körülmény, hogy a polgárság „nem tudta módját ejteni annak, mikép szerveztessék a fölállítandó intézet, hogy az igényeket minden irányban kielégítse.”⁶⁰ Ez, tekintettel arra, hogy többnemzetiségű közösségről volt szó, nem is volt oly mellékes szempont!

Ahogy azonban múltak az évek, mind több becskerekeli polgár hagyott kisebb-nagyobb összeget a gimnázium felépítésére. Adamovics Péter (Petar Adamović) nagybecskerekeli kereskedő például 3.480 forint 32 krajcárt hagyott végrendeletileg erre a célra, Cservenka-Kovács Antal meg egy búzával telt dereglyét 17.391 forint 32 krajcár értékben.⁶¹ Rajtuk kívül azonban mások is adakoztak.

A gimnázium ügyének egyik lelkes szószólója és sikeres közvetítője „a minden jóért és nemesért igazán lelkesedő” Csörgeő Antal nagybecskerekeli királyi kamarai ügyész, – vagy ahogyan akkortájt mondták „kincstári biztos” – volt, aki nemcsak a temesvári kamarai igazgatóság és a város között töltött be fontos közvetítő szerepet, hanem a piarista renddel való egyezkedésben is. Az ő szorgalmazására ajánlott fel Nagybecskerek város 1842-ben (is) 40.000 pengő forintot közpénztárából a létesítendő gimnáziumi alap javára.⁶² A város ezzel egy időben felhívást tett közzé a megyében, adakozásra. Ebben többek között ezt olvashatjuk:” A műveltség terjesztését szíveinkben hordozván, városi kebelünkben egy középiskola vagyis nagyobb gymnasium alapítását eltökéllénk, annál is inkább, mennél kétségtelenebb lenne az, hogy az erkölcsiségnek mi hathatósb emeltyűje se lenne a nyilvános iskolákban tanításnál.”⁶³

Az adakozási felhívás visszhangra talált. 1842-től mind többen és többen adakoztak a tanoda javára, így a gimnáziumi tőke lassan gyarapodott. Végül is, összesen 56.712 forint 53 krajcárt sikerült összegyűjteni.⁶⁴ Ebből a becskerekeli polgárok 40.652 forint 7 krajcárt gyűjtöttek össze, egyéb adakozók pedig 16.060 forint 46 krajcárt biztosítottak.⁶⁵

Miután 1842-ben már úgy tűnt, hogy közadakozásból idővel összeáll majd a szükséges pénz, egy újabb kérdés várt megválaszolásra. Nevezetesen az, hogy a létesítendő gimnáziumban kire bízzák a tanítást, s hogy milyen jellegű legyen. Erről is hosszas viták folytak Nagybecskereken, s a közvélemény 3 pártra szakadt.⁶⁶ Az első azon a véleményen volt, hogy minoritákra kellene bízni a tanítást, mert az lenne a legolcsóbb változat.⁶⁷ A második úgy vélte, hogy a piaristák kezébe kell adni az új tanintézet vezetését.⁶⁸ A harmadik párt képviselői – s eleinte belőlük volt a legtöbb –, úgy gondolták, hogy a legigazságosabb lenne, ha a gimnáziumba világi tanárokat alkalmaznának, mégpedig vallásra nézve 2 katolikust, két protestánt és 2 görögkeletit.⁶⁹ E pártoskodás egyik (hírhedt) vezéregyénisége Plank Ferenc gyógyszerész volt, aki később, a gimnázium beindítása után többedmagával Gruber rendházfőnök és igazgató leváltásán munkálkodott.⁷⁰

⁵⁷ Nagybecskerek város 1846. április 18-án kelt felirata a királyhoz. – A nagybecskerekeli piarista gimnázium iratai. (Egyéb gimnáziumi iratok, 1842–1847)- A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁸ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1894/95. év, 4-5.*

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Obelcz József: A nagy-becs-kerekeli gymnasium története alapításától főgymnasiummá való kiegészítettetéséig (1846–1879). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1880. évre, 4.*

⁶¹ Uo.

⁶² Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1894/95. évre, 5.*

⁶³ Uo.

⁶⁴ Obelcz József: A nagy-becs-kerekeli gymnasium története alapításától főgymnasiummá való kiegészítettetéséig (1846–1879). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1880. évre, 6-8.*

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo. 5.

⁶⁷ Németh Ferenc: A bánási középtanoda (3.). = *Családi Kör*, 1996. szept. 26., 24–25-

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Ezekről a pártoskodásokról lásd a nagybecskerekeli piarista gimnázium egyéb iratait 1842-1847, valamint az alábbi forrást: *Historia Domus Nagy Becskerekensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

Ahogyán múlt az idő, a polgárok véleménye is változott, s végül azok kerekedtek felül akik a kegyes tanítórendet találták a legmegfelelőbbnek a 6 osztályos gimnázium vezetésére.⁷¹ Ebben Csörgeő Antal is kellőképpen besegített Lonovics József püspökkel, egyetemben.⁷² A város csakhamar el is kezdett egyezkedni a kegyes tanítórenddel a gimnázium felállításának és vezetésének konkrét feltételeiről.

Egyezkedés a piarista renddel

Miután a vélemények úgy alakultak, hogy Nagybecskerek város tanácsának a piaristákra kellene bíznia a létesítendő gimnáziumot, a város illetékesei 1842 nyarán hozzá is láttak a konkrét teendőkhöz. Tanácsért 1842. augusztus 9-én fordultak Lonovics József (1793-1867) csanádi püspökhöz, aki támogatásáról és pártfogásáról biztosította a becskerekieket.⁷³ Lonovics jótékony áldásos tevékenységéről volt ismert. Borovszky írja róla, hogy „iskolákat, kisdédóvokat, templomokat építtetett.”⁷⁴ Művelt egyházi író, kiváló szónok volt, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, aki erejéhez és befolyásához mértén támogatta a hasznos kezdeményezéseket.⁷⁵ A becskerekiek felkérése nyomán Lonovics azonnal levelet intézett Grosser Jánoshoz, (1779–1847) az óbecsei születésű piaristához, az idő szerint a kegyes tanítórend kormányzójához.⁷⁶ A Provinciális 1842. augusztus 21-ei válaszában, Lonovicsnak meg is írta a piarista rend feltételeit, követelményeit.⁷⁷ Ezzel hivatalosan meg is kezdődtek – Lonovics püspök közbenjárásával – Nagybecskerek városa és a kegyes tanítórend közötti egyezkedések.

Az „ajtatos iskolai szerzet kívánatai”, 6 pontban foglalva az alábbiak voltak:

„I. A szerzet kíván 8 papból állandó személyzet eltartására évenként 300 pft-jával összesen 2.400 pft-ot, az az év negyedenként 600 pft.-ot előre kifizettetni – ezen fölül jutalomul az Iskolai Igazgatónak 100 pft-ot. A többi hét társainak 50 pft-onként összesen 450 pft-ot, mely summa az előbbi 2.400 pft-hoz adatván tesz 2.850 pft-ot. Három ezüst huszast egy forintba számlálva.- Beszerzéséről és föntartásáról azon tőke pénzeknek, mellyektől a föllebb érintett 2.850 pft. évi járadék fizettetni fog, gondoskodni nem az ajtatos Iskolai Papság hanem az alapító Nemes Város kötelessége leend.

II. A szerzet kívánja: hogy erős és tisztességes Collegium, Iskolák és Kápolna építtessenek.

A Collegium emeletre egyre vagy kettőre, tartósság és tűzi veszedelem tekintetéből bolthajtás és cserép alá. Az épület alatt legyen egy zöldsége és egy boros pincze mellybe legalább 250 akó bor elférjen. Földszint legyen 2 kamra, gazdaságos tűzhelyű konyha, egy mellékes szobával, az ebédlő, 1 szoba Vice Rectornak, 1 szoba az inasok számára: – Felső emeleten Rector és Director számára 2 szoba, 6 tanítónak 6 szoba, könyvtár bolthajtás alatt, 1 Provincialatus 2 szoba egymásba nyíló, Secretarius számára egy, összesen 15 szoba, mellyek hossza 3,2 szélessége pedig 2,2 lenne. Árnyékszék.

A cselédek háza álljon 2 szobából, 1 konyhából (mosás, sütés végett) 1 kocszi szin, 1 fa tartó szin és 1 istálló 4 lóra, 6 ténre, jól épült kút, árnyékszék.

Az iskolák is lehetnek 1,2 emeletre, olly tágasak, hogy mindegyikbe 50-80 tanuló elférhessen; az Iskolák közül kettő földszint tágasabb legyen a többinél, hova bizonyos alkalmakkal az egész tanuló ifjúság össze seregelhessen. Fatartó szin. Árnyékszék.

A Kápolna is olly tágas lenne, hogy nem csak 200-250 tanuló ifjú, hanem a polgári ajtatoskodók is benne megférhetnének.

III. Kívánata a szerzetnek: hogy minden épületeink az alapító Nemes Város költségén épségben föntartassanak; a Collegium és Iskolák belseje évenként egyszer kiféheríttessenek; a külsője csak akkor, a midőn szükségesnek látszand; a kályhák és az ablakok, mellyek véletlen támadt szélvész által kitörettek, évenként kiegészíttessenek; sött, ha tűz, földrengés, menykő ütés által megrontatnának az épületek, ezek egészen megújítassanak.

IV. Tisztelettel kéri a Szerzet: hogy az alapító nemes város költségén minden szobák, könyvtár, konyha, ebédlő, Iskolák, Cselédház, Kápolna illendően kibutoroztassanak. Rectornak 1-ső szobájába kívántatik egy Kanape 6 székkal, börrrel behúzva, egy kis asztalkával, 1 fiokos író asztal, egy függő ruhatartó, 1 négy fiokos almariom fehér ruhára, 1 könyvtartó ajtócskákkkal; a 2-ik szobájába: 1 ágy Matráczával, szalma zsákkal, egy négy fiokos almariom asztali készület tartására, egy asztal 4 székkal, egy mosdó; - a többi 7 pap szobájába 1 író asztal, kanape 4 székkal, kissebb asztallal, 1 ágy, 1 függő ruhatartó, 1 fiokos almariom fehér ruhának, 1 mosdó: mind ezek keményfából pallérozott, téli ajtók, ablakok.

Ebédlőbe 2 hosszú asztal, 16 bőros szék, 2 pohárszék, 64 asztalkendő, 8 abrosz, tálak, tányérok, butelliák, poharak, 12 pár kés, villa, 12 evő ezüst kanál, 1 merítő kanál. A könyvtár fiokokkal ellátva. A konyha mindenféle edényekkel ellátva, mellyek főzéshez és sütéshez kívántatnak. A Kamarákban: az elsőben 2 fiokos láda, egygyik lisztekre, a másik főzelékekre. A másik kamarában 2 nagy szuszék árpa, zab, kukoricza s.a.t. tartására; bolthajtás alatt, 1 zsíros, egy

⁷¹ : Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁷² Uo.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Dr Borovszky Samu (szerk.): *Temesvár*. Budapest, s. a. 220.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Budapest, 1894. III., 1494–1495.

⁷⁷ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

káposztás kanna, 1 vajtartó fazék. Mind a két kamrában a bolthajtás alatt vasakba húzott 2 fa-heveder, lécczel. A Pinczében: Kantárfák, 12 vas abróncsos hordó, egynéhány akó jó fehér borral, 1 töltés, 2 borfejtő dézsma (fertalis). A Kápolnában 3 oltár, melyek közül egyik S. Kalasantius József képével, ezekhez ünnepi és mindennapi ruha, 3 vastag, 3 vékony könyv, 3 ezüst kehely, 6 akó bor évenként, padok, kórus, kis orgona, tornyocskában 3 kisebb nagyobb harang. Az iskolákban szükséges: 6 asztalka, 6 szék, 6 nagy fekete tábla, tartójával együtt, még 12 öl fa évenként kályha fűtésére, hogy a szegény tanulók familiatio vagy is oskola pénz fizetésétől felmentessenek.

V. Minthogy, az építendő Collegiumhoz zöldséges kertet csatolni nem lehet, a szerzet bizodalommal kér egy zöldségre alkalmas kertet más helyen adatni; úgy kukorica, lóhere, krumpli termesztésre 5, 6 lánzc szántó földet.

VI. Collegium vagy Iskolák számára alapítvány fejébe adott földek az adófizetéstől és a közterhek viselésétől felmentessenek.”⁷⁸

Ezeket a követelményeket Nagybecskere városa nem tudta azonnal és hiánytalanul teljesíteni, ezért tovább folyt az egyezkedés. 1842 októberében, a Bega-parti város küldöttsége, amelyben városi tanácsnokként helyet kapott Mihajlovits Eustach (Evstatiye Mihajlović) szerb író is, Temesvárott felkereste Lonovics püspököt, hogy személyesen beszélje meg vele az egyezkedés körüli további teendőket.⁷⁹

A városi tanács a maga részéről Csergeő Antalt bízta meg a tárgyalásokkal s azzal, hogy közvetítsen a felsőbb hatóságok felé. Nagybecskerek városa 1842. október 27-éi tanácsüléséből az alábbi levelet intézte Csergeőhöz, a rend feltételeinek elfogadhatóságát illetően: „Mi a kegyes szerzet Provincialissának... felhívott kívánatait illeti: ezekre nézve abban állapottunk: miképpen a tisztelt Szerzet eleintén az iskolai épületeknek nagyobb sommabani kerülhetése miatt, mintegy is tanítónak alapítványát két száz ötven pengő ft-tal - és ezen felül mind egyiknek évi honorariumát ötven pgő ft-ot vagy is egyenkénti öszves dotatióját három száz pgő ftal - a Directorét pedig hátom száz ötven pgő ftal elfogadni sziveskednék - idővel, ha tudni illik a Gymnasialis alapítványunk gyarapodand- mi alapos reménnyel feltehető - nem idegenkedvén egyes dotatiojukat fentebbi kívánságához képpeszt nevelni.”⁸⁰ A továbbiakból az derül ki, hogy adakozásból, 1842 őszén (a város által beígért 40.000 pengő forint mellett) 21.530 pengő forint folyt be.⁸¹ A városi tanács kapcsolatba lépett Orszler József mérnökkel, a gimnázium terveinek kidolgozása ügyében, továbbá intézkedett „felsőbb jóváhagyás reménye alatt” 500.000 téglá beszerzéséről.⁸² Csörgeőhöz intézett levelét a városi tanács így fejezte be: – Tisztelt tekintetes uraságodat továbbá is megkérni szerencsétünk, hogy a kérdelt szent cél előmozdításában mindenkor nyilvánított buzgóságánál fogva, melyért hála köszönetünket itt is kijelentjük, a cél mielőbbi valószínűsítését, és az erre nézve felsőbb helyen megtenni szükséges lépéseket közbenjárólag megtenni méltóztatnék.”⁸³

Csörgeő pedig kapcsolataihoz, lehetőségeihez mérten segített is a becskerekieknek. 1842. november 14-ei levelében a gimnázium ügyével kapcsolatosan újságolta Lonovics püspöknek, hogy Nagybecskerek város tanácsa 1842. október 27-i ülésén tárgyalta Grosser Jánosnak a kegyes iskolák kormányzójának” követeléseit, amelyet „csekély módosítással” el is fogadott.⁸⁴ Leveléből még kitetszik, hogy Csörgeő kissé túlzottnak tartotta Grosser óvatosságát, főleg a gimnáziumhoz szükséges pénz előteremtését illetően.⁸⁵ Ezt egyenesen úgy értelmezte, hogy a Provincialis úr nem találja eléggé komolynak a becskerekiek szándékát.⁸⁶ A szándék komolyságát bizonygatva írta, hogy „itt nem valami hirtelen feltűnő és ismét pillanatban elenyésző bolygó tűzről, hanem arról van a szó, hogy a Tanoda, mennyire a földi mulékonyság és az emberi intézet végessége engedi, századokon át felállhassék.”⁸⁷ A továbbiakban arról biztosította Lonovicsot - mint később kiderült, tévesen - hogy „el vannak...hárítva a vallás és nemzetiség szétágazó különfélesége előidézte akadályok” is.⁸⁸

Csörgeő levelének vétele után Lonovics 1842. november 30-án írt Grossernek.⁸⁹ December 13-ai válaszában Grosser kifejtette, hogy a várossal való közvetlenebb és célravezetőbb egyezkedés érdekében a tárgyalásokra fel kellene hatalmazni Gruber Józsefet a szegedi piarista rendház főnökét.⁹⁰ Korabeli megfogalmazás szerint Gruber volt az, aki „az

⁷⁸ Nemes N. Becskerek szabadalmas M. Városában alapítandó nagyobb Gymnasium tárgyában az ajtatos iskolai szerzet kívánatai. (Gimnáziumi iratok 1842-1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁷⁹ A nagybecskereki magisztrátus iratai. 1842. október 11. (152/900).- Történelmi Levéltár – Nagybecskerek.

⁸⁰ Nagybecskerek város tanácsának 1842. október 27-ei levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842-1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁸¹ Uo.

⁸² Uo.

⁸³ Uo.

⁸⁴ Csörgeő Antal 1842. november 14-ei levele Lonovics Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842-1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁹⁰ Uo.

alapítandó intézet iránt nemcsak érdeklődést de határozott lelkesedést is tanúsított.”⁹¹ Nem sokra rá, 1842. december 31-én, Grosser levélben kereste fel Grubert, kifejtette neki a a becskerekiekkel való tárgyalás teendőit, figyelmébe ajánlotta a segítőkész Csörgeőt és egyben hivatalosan is felhatalmazta arra, hogy a rend nevében tárgyalhat.⁹² A felhatalmazásban ez olvasható:

„Alul írt jelen irományom által, magam és tanácsnokaim nevében fel hatalmazom tiszt. Gruber Kal. József urat, a Szegedi Kegyes Oskolabéli Szerzetház Igazgatóját, hogy Ns. Nagy Becskerek Mező Városának jeles buzgalmú pogári Tanácsával s választott polgárságával az ottan hat osztályból álló tanoda alapítását illető alkudozásban a neki adott utasítás szerint eljárjon; minél fogva szükséges felvilágosítást adván az előforduló nehézségeket elhárítsa, és az egész ügyet úgy intézze, hogy szerződés kötettessék, melynek föltételei, az ő tulajdon és a Városi Tanács aláírásával meg vizsgálás és helybe hagyás végett hozzám küldessenek.”⁹³

Gruber József (1788–1873), a nyitrai születésű piarista lelkész 1832-ben lett a szegedi piaristák rektora, majd valamivel később az ottani gimnázium igazgatója is, aki nemcsak élénk figyelemmel kísérte hanem aktív résztvevője is volt a piarista rend Becskerekre telepítésének.⁹⁴ Éppen lelkiismeretes munkájával érdemelete ki, hogy 1846-ban őt válasszák meg a becskerek-i piarista rendház rektorának és az új tanoda igazgatójának.⁹⁵

Gruber már Szegeden nagy népszerűségnek örvendett. Még 1831-ben, amikor ott felütötte a fejét a kolera, s orvosokból is hiány mutatkozott, a szegényebb sorsú betegeket „saját költségén kiállított orvosszerrel” kezelte, és egyik életrajzírója szerint „3 ezernél többet gyógyított ki a veszélyes nyavalyából”, amivel is I. Ferenc császár dicséretét is kiérdemelte.⁹⁶ 1833 szeptemberében a szegedi rendházban Széchenyi István grófot is vendégül látta.⁹⁷ Még szegedi éveiben egyes szőlőtermesztőként ismerték, de később Becskerekre jövele után is szívesen foglalatoskodott gyümölcsfa-nemesítéssel, azt követően pedig dinnyetermesztéssel.⁹⁸ Kedvenc tantárgya a matematika volt.⁹⁹

A megbízását átvétele után Gruber Szegedről élénk levelezésbe kezdett a becskerekiekkel, mindenképp a figyelmébe ajánlott Csörgeő Antal kincstári biztossal, akit Nagybecskereken személyesen is fel akart keresni. 1843. január 6-án az alábbiakat írta neki: „Fő tisztelendő Grosser János Provinciális Uram, mai postán kezemhez érkezett levelében magasztalván Nemes Nagy Becskerek mező városa nagylelkű Tanácsának és választott polgárjainak kedves gyermekeik helyes neveltetése és a hasznos tudományok gyarapodása iránti eleven buzgóságát, mellyből kebelükben 6 osztályból állandó Tanodát alapítani, s annak oktatását Szerzetünk férjfiainak teljes bizodalommal át adni kívánják: – de magasztalván a Tek. Biztos Úrnak is, mint ezen ditsőségteljes intézkedés legbuzgóbb előmozdítójának szerzetünkhözi szives hajlandóságát: engemet felhatalmazott: hogy az Ő nevében Nemes N. Becskerek mező Városának lelkes Tanácsával és Választott Polgárjaival a fent nevezett Gymnasium alapítását illető alkudozásban eljárjak, ebben előgördülhető nehézségeket elhárítsak és az egész ügyet úgy intézzem, hogy Szerződés kötethessék. De minthogy ugyan Fő Tiszt. Provinciális úr nekem szoroson meghagyá, hogy e fontos s örök időkre határozandó intézkedés szerencsés ki vitelében főképpen a Tekintetes Biztos Úr bölcs tanácsadását teljes bizodalommal kövessem: attól tartván, hogy Becskerekre utazván, ha úri személyét otthon találni szerencsém nem lehetne, minden szives igyekezetem és fáradságom siker nélkül maradna: jobbnak találtam előbb a Tek. Urat ezen alázatos írással megkérdezni: vallyon lehetne-é e napokban a Tek. Urat otthon találni ? és melly napok lennének az alapítandó Tanoda iránti alkudozásokra legalkalmasabbak ? mellyekre én haladék nélkül, a legzordonabb időnek daczára is a hely színén megjelenni szoros tisztemnek tartandom. Addig is alázattal könyörgök: méltóztassék a Nemes Tanács és polgárság szerzetünkhözi bizodalomát éleszteni, mellyet férjfiaink az öszvegyülekezendő tanuló iffiúságnak szeléd erköltsekre és boldogító tudományokrai szorgalmatos oktatásával megérdemelni igyekezendnek.”¹⁰⁰

Gruber levelére Csörgeő nem válaszolt azonnal, minden bizonnal idő kellett neki ahhoz, hogy a leutazását kilátásba helyező szegedi rendházfőnök érkezését előkészítse, vagyis hogy egyeztesse a városi tanáccsal a tárgyalás dátumát, időpontját. Gruber, türelmetlenül várva Csörgeő válaszát, és abban a hiszében, hogy esetleg levele nem érkezett meg, 1843. február 3-án újra írt Csörgeőnek Becskerekre, amelyben az „alkudozás” időpontjának kijelölését sürgette.¹⁰¹ E két levelére, Csörgeő 1843. február 9-én válaszolt, egy kis türelemre intve, mindaddig amíg kellőképpen elő

⁹¹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerek-i gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 7.

⁹² *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁹³ Uo.

⁹⁴ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Budapest, 1894. III., 1510.

⁹⁵ Piarista temető 1867–1900. (Gruber József életrajza) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Gruber József 1843. január 6-án kelt levele Csörgeő Antalnak. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁰¹ Gruber József 1843. február 3-án kelt levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

nem készíti a talajt az egyezkedésre: „Ámbár szivemből örvendek azon találkozásnak ... mégis azt ez úttal egynehány napokra halasztanom szükséges, hogy így a kedélyeket a kívánatok elfogadására hajlékonyabbaknak teendvén, szivem redőiben rég táplált idves, és már most közös célunkat annál inkább elérhessük, nem késendem azonnal soraimmal nagyon Tisztelendő Uraságotat az itteni megjelenésre tisztelettel megkeresni.”¹⁰²

Csörgeőnek a válasza már sejtette és előrevetítette, hogy a városi közvéleményt, a városi tanácsot, heterogén nemzeti és vallási összetétele miatt nem lehet csak úgy egykönnyen az ügynek megnyerni. Hogyan is lehetett volna, amikor például, az evangélikusok és reformátusok már akkor nagyban üzemeltették közös, 4 osztályos (középiskolának számító) felekezeti „grammaticai oskolájukat” s az új tanodában csak konkurrenciát láthattak, amely elvonja tőlük a diákokat.¹⁰³ Ugyanakkor, a nagyszámú, görögkeleti vallású becskerei sem igen támogatta, támogathatta a piarista szellemben vezetett, magyar tannyelvű 6 osztályos gimnázium létesítését, tekintettel arra hogy az – véleményük szerint – , már szervezettségénél, beállítottságánál fogva nem elégítheti ki igényeiket.¹⁰⁴ Nos, az elmondottak miatt, 1843 folyamán igencsak nagy port kavart fel a (megoszlott) becskerei polgárság körében a piarista renddel való egyezkedés híre. Az evangélikusok és a görögkeleti vallásúak, a városi tanácsban szembeszálltak mindazokkal akik pártfogolták és szorgalmazták a piarista gimnázium felállítását.¹⁰⁵ Csörgeőnek latba kellett vetnie minden tekintélyét és befolyását, hogy a piaristák ügyét a városnál sikerre vigye. Vegyük hát egy kissé közelebből is szemügyre az 1843-ban, Becskereken lezajló eseményeket.

„Fondorkodások”

Hogy a piarista gimnázium megnyitásának ügye a polgárság egy részénél mennyire felforrósította a hangulatot, azt legjobban bizonyítja az a tény, hogy Gruber kilátásba helyezett látogatását nem csak „egynehány napokkal” kellett elhalasztani, – ahogyan azt Csörgeő kilátásba helyezte 1843 januárjában –, hanem, 11 hónappal!!¹⁰⁶ Az idő alatt pedig Csörgeőjék igen elkeseredett harcot kellett, hogy vívjanak a városi tanácsban, s ami még nehezebb volt: ezt a harcot meg is kellett nyerniük.¹⁰⁷

Hogy 1843 folyamán milyen is volt az evangélikus és görögkeleti lakosság ellenállása a piarista gimnáziummal szemben, s hogy milyen nehezen lehetett az ügyet Nagybecskerek város tanácsán keresztülvinni, az egy 1843. évi, terjedelmes levélből is kitűnik, amelyet Csörgeő írt Lonovics püspöknek.¹⁰⁸ Abban tájékoztatta a történekről, mindenekelőtt a fondorkodókról, akik minden áron meg akarták hiúsítani a tanoda felállítását.¹⁰⁹ Mindez 1843. augusztus-szeptemberében történt, amikor Csörgeő nem tartózkodott Nagybecskereken.¹¹⁰ Bezzeg időbe telt azután lecsillapítani a kedélyeket és feltételeket teremteni a piaristákkal való szerződés megkötésére. Múltak a hónapok s 1843. október 21-én Nagybecskerek város tanácsa levélben tapintatosan figyelmeztette Csörgeőt, mint közvetítőt, hogy Grubert „hamarábbi eljövételre megkeresni méltóztatnék.”¹¹¹ Csörgeő 1843. november 12-ei levelében meg is hívta Grubert, hogy „a ki tűzött magasztos cél elérésére szükséges teendők” miatt, november 20-án jelenjen meg Nagybecskerek város tanácsánál.¹¹² Tudomásunk szerint azonban a szegedi rendházfőnök nem utazott le november 20-án, hanem valamivel később, december elején érkezett meg Nagybecskerekre, ahol Várady János (1792–1881) kanonok vendége volt a becskerei katolikus parókián.¹¹³ Gruber azután december 6-án ült le közvetlenül tárgyalni a városi tanáccsal.¹¹⁴

¹⁰² Csörgeő Antal 1843. február 9-ei levele Gruber Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847). – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁰³ Ez derül ki a levéltári adatokból.

¹⁰⁴ Csörgeő Antal minden bizonnyal 1843-ban kelt, hosszabb de nem datált levele Lonovics Józsefhez, amelyben részletesen beszámol a „fondorkodásokról” és „fondorkodókról”. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁰⁵ Uo.

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ Nagybecskerek város tanácsának 1843. október 21-ei levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842-1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹¹² Csörgeő Antal 1843. november 12-ei levele Gruber Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹¹³ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹¹⁴ Nagybecskerek város 1843. december 6-ai tanácsülésének jegyzőkönyve. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

Egyik forrásunk szerint tíz, a másik szerint tizennégy napot vendégeskedett ott, azon munkálkodva Csörgeővel meg a városi tanáccsal, hogy az egyezkedést sikerrel fejezzék be.¹¹⁵ Gruber becskerekai ténykedéséről a kincstári biztos így számolt be Lonovicsnak:

„A nevezett szerzetes ház igazgatója távollétemben megérkezvén, igen helyes tapintattal látogatásokat tön a Tanács és választott polgárság tagjainál, vallás és nemzet különbséget mellőzve.”¹¹⁶ A megérkezése utáni első napokban (a városi tanács ülését megelőzően) személyesen próbálta megnyerni a tekintélyes és befolyásos becskerekai polgárokat. Ez a körülmény is azt bizonyítja, hogy a gimnázium alapítása körüli ellentétek még nem voltak teljesen elsímitva.

1843. december 6-án Nagybecskerek város tanácsa ülést tartott, amelyen Tichy János városbíró távollétében Mihajlovits Eusztach tanácsnok (Evstatije Mihajlović) elnökölt.¹¹⁷ Az összejövetelen, többek között jelen volt Gruber József, a szegedi piarista rendház főnöke, mint a rend meghatalmazottja, meg Orszler József kincstári mérnök is, a gimnázium épületének tervezője.¹¹⁸ A korabeli jegyzőkönyv tanúsága szerint először Gruber mutatta be írásos felhatalmazását, azt követően, pedig „megvitandók voltak főleg a tisztelt Oskolai Rendnek a Gymnasiumra átvitetőlegi feltételei és e városi hatóságnak azokra már ez előtt tett észrevételei.”¹¹⁹ Az ülésen elhangzott a javaslat, hogy a gimnázium „a városház egyik szegletén álló téren” épüljön, azzal, hogy miután Orszler bemutatott tervein kocsibejárat nem szerepelt, „kocsibejárásul a Bega részéről legalább 3 ölnyi szélességű tér engedtetnék át.”¹²⁰ Ezt a módosítást a tanács jegyzőkönyvileg el is fogadta, ami később komoly vitára szolgáltatott okot. Olyannyira, hogy a polgárok egy része Gruber leváltását kérte Grossertól!¹²¹

Az ülésen a továbbiakban részletesen megtárgyalták a pénzügyi kérdéseket is. Megállapították, hogy addig összesen 57. 156 pengő forint 24 krajcár gyűlt össze.¹²² Minthogy azonban ez összegből a rendnek 45.000 pengő forintra volt szüksége, kiderült, hogy magára az épület felépítésére csak 12.156 pengő forint 24 krajcár maradna fenn „mely ha bár a megkívántató nagyobb szerű épületnek felállítására koránt sem elegendő – még is (...) e választmány azon alapítványnak magán adakozás útján gyarapíthatását alaposan véli reménylhetni, még pedig akkor főleg, a midőn, ha az oskolai épület fedél alá hozatván, annak valósíthatásában ha segedelemmel hozzá járuland – oka kételkedni senkinek sem lesz.”¹²³ Ilyen értelemben le is szögezték, hogy mielőbb hozzá kell látni az építkezéshez, természetesen a felsőbb jóváhagyások beszerzése után.¹²⁴

Ezzel az üléssel kezdte meg Gruber hivatalosa nagybecskerekai ténykedését, amelyet 10 nappal később, 1843. december 16-án az „Egyezés” aláírásával koronázott.¹²⁵ S hogy mi történt a közbeeső 10 nap alatt? Következtek a „fondorkodások”. Csörgeő egyik levelében ezekről így számol be: „Visszatértemkor... őt [Grubert] a vegyes ülésben bemutatott az egész testületnek szives hajlamaiban ajánlván választmányt nevezék; vele a szerzet követelményeire nézve egyességre lépendőt. A tagok kiszemelésében elvül tűzém ki magamnak a tömött ellenerő szétfoszlatását, hogy így a győzelem annál biztosabban elérthessék és ez az oka, hogy a választmány tagjai közé esküdt ellenségünk legdühösb egyéneit soroltam, meglévén győződtem, hogy ha a választmány győzni fog, s ennek tagjai a szerentsésen sikerült tervet alá irandják, ekkor az ellenség főnökei is elnémitatnak és a választmányi munka felvételekor saját szülőijök ellen tusázni nem foghatnak. Ekkép, mikor a választmányi két párt közt a vita legharcziasban folya, köztük teremtem, (...) tekintélyem által a szerzet kívánatainak elfogadását eszközöltem, azt írásba foglaltattam ellenségünk vezérei által is saját kezüleg alá irottat. (...) Elhatározatott ekkor, hogy a választmányi munkában elősorolt pontok a szerzet s városi község közt kötetendő Szerződésnek szint meg annyi feltételeiként tekintessenek, s az így szerkesztendő Szerződvény a más napon (1843. december 16-án) tartandó vegyes ülésben az illető felek vagy is a város részéről Bíró, Főjegyző és Szószólló; a Szerzet részéről pedig a jelen volt megbízott tag által alá íratassék. (...) Ezen nap (1843. december 15-én) az ülés elosztása után, sőt, éjjel is, az izgatás és megrögzött rosz akarat minden kedélyeket az Intézet ellen ingerleni, és azt egy veszélyt hozó rém alakjában, még pedig a legnemtelenebb cselszövények segedelmével előtüntetni nem iszonyodott, miről én nem csak nappal, de éjjel is értesíttem.

Felviradván azon nap is, (1843. december 16.), hol az aláírásoknak történniök kelle vala (...), a vegyes ülésben az életben lévő rácz választó polgárok közzül csak egy sem hiányzott, és miután kijelentettem volna, hogy egy részről

¹¹⁵ A becskerekai gimnázium Historia Domusa és Csörgeő Antalnak már korábban említett levele erről eltérő adattal szolgál.

¹¹⁶ Csörgeő Antal 1843-ban kelt, hosszabb de nem datált levele Lonovics Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹¹⁷ Nagybecskerek város 1843. december 6-ai tanácsülésének jegyzőkönyve (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹¹⁸ Uo.

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Uo.

¹²¹ Lásd az 1847. évi gimnáziumi iratokat. – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

¹²² Uo.

¹²³ Uo.

¹²⁴ Uo.

¹²⁵ Nagybecskerek város tanácsa és a piarista rend közötti, 1843. december 16-án kelt Egyezés. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

igen is örvendek azon hő részvéten, mellyet az így összes számmal egybegyűlt választott polgárság az aláírásakor, mi által több évi őszinte szép akaratjának a legnagyobb nyomatékot adni kívánja, tanúsít úgy más részről a vitatkozás stadiumán már most túllévén, nincs egyéb hátra, mint a cselekvés mezejére szállani. Ekkor a rácz vallású szoszollo, (Pavle Bubalović) kinek mérges nyilai, több elfogulatlanok jó akaratját a Tanoda iránt egészen előlék, az aláírást maga részéről megtagadá azért, mert több felekezetbeliek átírása szerint hozzá jöven azt ellenzik; több Don Quichotti hadarászatait vissza utasítván, miután kétszeri felszólításaimra a Szerződést aláírni vonakodnék és a köz határozatnak, melyben előbbi napon maga is bele egyezett, ellenszegülne, őt mint hivatalát nem teljesítőt, Szoszolloi székét elhagyni parantsoltam, hivatalára mást helyettesítvén, (Stener Istvánt) ki is a Szerződvényt aláírván, az ülést elosztattam a történekről pedig rendes jegyzőkönyvet szerkeszteni rendeltem felsőbb helyekre felterjesztendő. A Szerzet Biztosa, ki 14 napi itteni mulatásakor helybeli Tiszteletbeli Kanonok Úrnál szíves vendég szeretet élveiben részesítetett, tőlünk búcsút vón, ő inkább talán mint én élvezhetvén a megelégtültség gyönyörét, mit a fondorkodás undok tette megmérgezte. (...) Ezek a Szerzet Ház Igazgatója itt léteig törtétek, ennek eltávozása után fegyver szünet álla be...¹²⁶

E fegyverszünetnek is azonban megvolt az ára! Hogy mi is történt a szerződés aláírása és a szegedi rendházfőnök távozása után, arról Csergeő 1844. január 26-ai levelében számolt be Grubernak: „Eltávozása után Pater Rector úrnak, az iskolai tárgy, mit nem csak olya lelkesen de egyszersmind igen is eszélyesen tudta előmozdítani, kedvezőbb alakot vón magára, mert észre vevén a (...) szószólló, hogy rosz fát tett a tűzre, midőn egy néhány nap múlva más tárgyakra nézve vegyes ülést tartanék, előfordult a szószóllónak hivatalátoli elmozdítása episodja, megkérettetvén, hogy őt hivatalába vissza helyezzem. Ez megtörtént, de csak azon föltétel alatt, hogy a Szerződvényt mind ő... mind az egész tanács és választott polgárság írja alá, mi is legnagyobb tapssal fogadtatott, s így a szerződvényt mind összesen aláírták.”¹²⁷ Csörgeő azonban Grubernak elhallgatta, hogy a békülésnek mi volt az ára. Ez, a városi tanácsnak 1844. február 3-ai, Cseörgeőhöz intézett leveléből tűnik ki, amelyben többek között azt olvassuk, hogy a szerb polgároknak bizonyos engedményt kellett adni: nevezetesen, elvállalni egy görögkeleti lelkész pénzelését, aki a megnyitandó tanodában a szerb diákoknak a hittant adná elő.¹²⁸ Erről olvassuk: „Miután a helybeli iskolai ifjúságnak egy nagy része óhitű vallású leend, mikép ezeknek számukra is egy maguk vallásbeli Catecheta rendeltessék - évi jutalma a Gymnasium alapítványából száz p.f. tüzetetvén ki.”¹²⁹ Ezt a kötelezettséget a becskerek városi tanács vállalta. Csak ezek után csillapodtak le a kedélyek.

Az ímént idézett levelekből kiderül mindaz, ami a hivatalos iratokból, jegyzőkönyvekből, (no meg az eddigi gimnáziumtörténekekből) nemigen: hogy a piarista renddel való szerződés kötést valóságos kis felekezeti harc előzte meg Nagybecskereken, s zendülésnek beillő hangulatban tudták csak a tanodát pártolók elképzelésüket megvalósítani, de később mégis megszületett a kompromisszum.

Az „Egyezés”

Ilyen előzmények után került sor végül is 1843. december 16-án Nagybecskereken a város és a piarista rend közötti szerződés aláírására, amely részletesen szabályozta mindkét fél kötelezettségeit, s amelyet fontossága miatt itt teljes egészében közreadunk.

„ E g y e z é s

melly egy részről a kegyes Oskolai Rend - más részről pedig a Kir. Valtásgolt Nagy Becskerek Város községe közt egy a kebelében legfelsőbbi kegyes engedelem kinyerése reménye alatt alapítandó Királyi hat osztályból állandó nagyobb Gymnasialis Tanoda érdemében e következő feltételek alatt köttetett: u. m.

1-ször. Miután a kölcsönös értekezés s megalapodás folytában a behozandó kegyes oskolai tanítók dotatiója az évi jutalmak betudásával jelesen a Directori 400 pft. a hat tanítói pedig mindegyiké külön 350 pft. évi díjban állana – s az oskolai alapítvány jelenlegi ereje csak egy Rectornak, ki egyszersmind oskolai Director legyen és hat tanítónak alapíthatását engedné meg: ennél fogva Nagy Becskerek Város községe kötelezi magát a fentebb érentett öszvesen 2.500 pft. az az két ezer öt száz pgő. frt.nyi évi díjnaknak negyven egy ezer hat száz hatvan hat ft. negyven kr.t kitevő tőkét – három ezüst huszas értetve egy pgő. frt. – Városi pénztárában felsőbbi jóváhagyás reménye alatt elkülönözn – a szóban álló oskolai Intézet részére kezeltegni – s a fentebb mondott díjakat év negyedenként a Kegyes Oskolai Egyesületnek előre kifizetett. – Igérvén azonban Nagy-Becskerek város Községe: hogy az épületek bevégzése után, ha magán adakozás útján az oskolai alapítvány annyira növekedik: hogy kamatajai egy Vice-Rectornak alapítására elegendők leendenek, egy Vice-Rectori állomást is, ki egyszersmind Professorok supplense legyen, alapítani fog. - Kötelezi magát továbbá

2-ször Az alapító Község a kegyes oskolai Egyesület számára meg kívántató épületet ha a már e célra meglévő pénz menyiség magán adakozás útján az arra szükséges somma befolyand – mi elébb a tisztelt Kegyes Oskolai Egyesület

¹²⁶ Csörgeő Antalnak 1843-ban kelt, hosszabb de nem datált levele Lonovics Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹²⁷ Csörgeő Antal 1844. január 26-ai levele Gruber Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piaristas Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹²⁸ Nagybecskerek város tanácsának 1844. február 3-ai levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹²⁹ Uo.

által is elfogadott terv szerint felépíttetni – azon váratlan esetre pedig, ha az épületre meg kívántató öszveg magán adakozás útján be nem folynék - a Község magát e tekintetbeni pótlásra nem kötelezi.

3-szor Minthogy köztapasztaláson alapulna az: hogy a gondos házi gazda, kissebb kijavításokat házilag nagyobb takarékosággal képes eszközöztetni mintsem hatóságilag, s miután a Kegyes Oskolai Rend meg hatalmazottja nagyon tisztelendő Gruber József Calasantius úr, az egész Intézetnek közben jönni szokott kissebb kijavításainak házilag eszközöltetését – minők sorába tartoznak a belső s külső meszelések valamint is oly kijavítások, mellyek egy cím alatt tíz pf. meg nem haladnak – évenként száz pgő.ft.nyi kerek somma mellett elválni megegyezett: tehát ennek következtében Nagy Becskerek várossa illeténi kissebb kijavítások eszközölthetetésére ezer hat száz hatvan hat ft. negyven kr. kitevő sommáta cím alatt alapítja s e tőkének évenkénti száz pft. kamatait 6 pft.tal számmítva szinte évenként a Kegyes Oskolai Rendnek pontosan kiszolgáltatandja – nem különben

4-szer Nagy Becskerek várossa a kérdésben álló oskolai Intézetet oly képpen kívánván alapítani s annak pénzbeli alapítványát kitűzni: hogy ezután azon Intézet Községi pénztárunkon bár mi cím alatt se tehessen igényleteket s követeléseket – és éppen azért minthogy idő jártával a kérdéses Intézet épületjei lényegesebb s nagyobb költségbe is kerülendő kijavításokat kívánandnak meg – illyeneknek meg tehetésére Nagy Becskerek Város Községe szinte ezer hat száz hatvan hat ft. 40 kr. alapít a kikötéssel: hogy ennek évi kamatai mind addig gyümölcsöző tőkék alakítassanak át-míg csak idővel az Intézeti épületen valami elkerülhetetlenül szükséges lényeges kijavítások elő nem adják magukat – e cím alatti 1.666 f. 40 kr. anya alapítványnak sértetlenül maradni kelletvén – mind ezen, mind pedig a 3-dik sz. a. érentett hasonló mennyiségű tőkének kezeltetése az 1-ső sz. a. említett módon lévén eszközözlendő.

5-ször Miután az Oskolai Intézetnek tellyes kibútoroztatása szinte Községünk kötelességei sorában áll – s a most érentett bebútoroztatást a fentiszelt Rector nagyon tisztelendő úr ezer pft.nyi kerek somma kiszolgáltatásában elválalja. Nagy-Becskerek Várossa kötelezi magát a cím alatt egyszer mindenkorra a sokszor tisztelt Kegyes Oskolai Egyesületnek a midőn az oskolai épület jobbadán elkészülend oskolai pénztárából zer pft. kifizetni.

6-szor Ha bár a Kegyes Oskolai Egyesület által majorságnak igényelt egynehány holdnyi szántó földet Nagy-Becskerek Várossa – mint hogy illyeneket nélkülez magából nem adhat, még is ígéri: hogy e bel szorgalmazásának fogamatját a tekintetes Kir. Kints. Uradalom kegyességétől folyamdovány útján kinyerni igyekezend – e földeket úgy azon a házi szükségükre tartandó marháikat Portio fizetéstől és egyéb városi terhektől menteknek nyilatkoztatván.

7-szer Nagy-Becskerek várossa mint alapító pártfogói jogának külsőképpen tanusítása tekintetéből is kebeléből egy fölügyelő egyének kijelelését magának fentartja - mind ezekért ellenben

8-szor Kötelezi magát a kegyes oskolai Rend: hogy a fölállítandó oskolai Intézetet a meg kívántató jámbor – jó erkölcsű – s alkalmas tanítói egyénekkell ellátandja – a tanuló ifjúságnak hivatásához képpesti kiképzésében lelki esmeretesen eljárand – egyszersmind fogadván: ha netalán a tanítók közül egyik vagy másik oly panaszra okadatot nyújtana, melly miatt inneni más helyre teendő áttétele szükségeltetnék olyaténi egyének áttétele - maga útján feljelentve kétségen kívül meg történe. Költ Nagy Becskereken 1843. december 16-án tartott Vegyes Tanács üléséből.

Tichy János mk. város bírása. Uhlarik János mk. főjegyző. Szávits Pál mk. város kapitánya. Mihajlovits Eustach mk. tanácsnok. Gesztessy Antal tanácsnok. Joannovits Todor mk. tanácsnok. Stefulich Mihály mk. tanácsnok. Drahos Erneszt mk. tanácsnok. Hadzsits Lázát mk. tanácsnok. Bubalovits Pál mk. szószólló. Anton Perjatel mk. Sztobjan Szlavnits mk. Markovits Theodor mk. Georg Schmidthausen mk. Johann Grób mk. Jarembina Joseph Szandtner mk. Steuer Stephan mk. Lichtag Ferencz mk. Michael Reiner mk. Liptay József mk. Plank Ferencz mk. Georg Schein mk. Szilvássy Ferencz mk. Joseph Bornhausner mk. Chranimir Kupuszarovits mk. Constantin Georgievits mk. Demetrovits Nesztor mk. Paul Staglsmidt mk. Georg Popovits mk. Gruber József mk. Szegedi Kegyes Iskolák Házának Rectora, mint a szerzet meghatalmazott Biztosa. Láta Csörgeő Antal mk. Kir. Kints. Ügyész.”¹³⁰

Ezt a szerződést jogerőre a kegyes tanítórend előljárósága emelte, amely 1844. március 28-án az alábbi záradékkal látta el:

„Magyar és Erdély Országai Ajtatos Oskolák Rendje jelen Szerződést minden pontjaiban elfogadja azon biztos reményel, hogy a még most nem alapíthatató Vice-Rectori állomásra, ki egyszersmind a Professorok supplense legyen, Ns. Nagy-Becskerek várossa ígését rövid idő alatt teljesítendő.

A 7-dik pontban a város a pártfogói jogainak külsőképpen tanusítása végett egy Felügyelő egyént kijeleltetni kívánatát úgy érti Szerzetünk, hogy az oskolai ifjúság nyilvános próbatételeire megjelenni tartozzék tanu leendő annak miképpen oktatása, és előmenete felől; ezt a szerzet örömmel fogja venni, sőt előre is megkéri a nemes Tanácsot, és az egész érdemes Polgárságot, hogy kitelhető legnagyobb számmal az oskolai nyilvános próbatételeket díszesíteni kegyeskedjenek. A Collegium belső Kormányait, valamint az oskolai igazgatást magának tartja fen a Szerzet.

Kelt 1844. Martius 28-ik napján az ez eránt tartatott Consistoriumunkban Pesten.

Grosser János mk. az ajtatos oskolák Provincialisa. Tamassy Cal. József mk. Rector és assistens. Jaeger Ferencz mk. Consultor és secretarius.”¹³¹

¹³⁰ Nagybecskerek város tanácsa és a piarista rend közötti, 1843. december 16-án kelt Egyezés. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹³¹ Uo.

Ezzel a kiegészítéssel és hitelesítéssel lett csak teljes érvényű a dokumentum. Hogy az Egyezés megszövegezése is igen jelentős kompromisszum eredménye volt, amelyet felforrósodott hangulatban írtak alá Nagybecskerek város tanácsnokai, azt Csörgeő egy későbbi, 1844. március 24-ei levele is bizonyítja.¹³² A királyi kincstári biztos az alábbiakat írta Grossernek, a piarista rend akkori kormányzójának: „Átlátom én főtisztelendő uraságod által előgördített azon észrevételének nyomosságát, miszerint a Vice Rectori állomás alapítását az ájtatos rendre nehezülő teher kikerülendése tekintetéből szükségesnek tartja: ám de jelen daczos ostromok közt azt most ki vinni teljesen lehetetlenség volt. (...) Mi a szerződvény 2-ik pontjára tett észrevételt illeti: igen természetes, hogy az ájtatos rendet az épület létrehozására szükséges költség bár legkisebb részével sem lehet terhelni, nem is szolgált erre más alkalmat, mint az, hogy az ellenzék ebben valami Achillest helyezvén, a felzúdult ellenséges kedélyek megnyugtatóására azért lőn az a Szerződvénybe iktatva, hogy ez által egyesek a költség fedezésére ne szoríthatassanak.”¹³³

Természetesen a dokumentum felsőbb jóváhagyására és láttamozására is szükség volt. A kegyes tanítórend a további intézkedést a szerződéssel kapcsolatosan a nagybecskereki városi tanácsra bízta, aki azt, jóváhagyás végett egyenesen a király elé terjesztette.¹³⁴ A magyar udvari kancellária azonban visszautasította, mert nem az illetékes hatóság terjesztette fel. A továbbiakban Lonovics József csanádi püspökhöz került, aki elfoglaltsága miatt csak kilenc hónap múltán terjesztette fel a magyar királyi helytartótanácshoz.¹³⁵ A dokumentum tehát, az akkori adminisztráció útvesztőjébe került. Amikor végül is a helytartótanács elé került az áttette a budai királyi kamrához. Ugyanis, az Egyezés 6. pontjában egy földadományozási ígéretről esett szó, amelyet tulajdonképpen Csörgeő Antal tett a kincstár nevében, s amelynek végrehajtására, illetve elbírálására a helytartótanács nem volt illetékes.¹³⁶ A budai királyi kamara ezzel kapcsolatosan előbb kikérte a temesvári kincstári hivatal véleményét, s csak azután intézhette tovább az ügyet.¹³⁷ Mindez időbe tellett, húzódtott, s az Egyezés végül is felsőbb helyen csak 1846-ban nyert jóváhagyást.¹³⁸

S ha történetesen sok időbe is tellett a szerződés adminisztrálása, mégis igen fontos, mondhatnánk alapdokumentuma volt az a nagybecskereki gimnáziumnak, amely Nagybecskerek városa illetve a piarista rend egymás közötti kötelezettségeit szabályozta. Ennek megfelelően, a későbbi évtizedekben sűrűn idézték is, a felmerült vitás kérdések tárgyalásakor.

Az Egyezés aláírása után Nagybecskerek város tanácsa, tudván azt, hogy a polgárok anyagi támogatása nélkül vállalt kötelezettségeinek nem tehet eleget, 1843. december 20-án már nagyszabású adakozást szervezett.¹³⁹ A korabeli jegyzőkönyvi kivonatban, amelyet a Torontál megyei karok és rendek is kézhez kaptak, többek között ez olvasható: „A tudományoknak illő palotát akarván emelni, melly egyszemesmind városunkat szépítse is, nem tsekély aggodalmat gerjesztett bennünk az alapítványi tőkéből fönmaradt pénznek eligtelensége. – Hogy azzal nagyszerű épületet emelni lehessen, sőt még kezdeni sem, azt a legbuzgóbb is megesmerte. Ámde a lelkesedés serkentett bennünket, és a polgárink buzgósa, főleg pedig a Tekintetes Rendek koszorójához tartozó, itt lakó tekintetes uraságok reményt nyújtottak a kivételésre. Mi tehát aláírási ívet nyitánk.”¹⁴⁰ Az adománygyűjtők sikeres ténykedéséről tanúskodik az a bizottsági jelentés is, amelyet 1844. január 12-én terjesztettek be Nagybecskerek város tanácsának.¹⁴¹ A „megnyitott aláírási íveket köröztetvén” a becskereki tanács megbízottjai sorra felkeresték a környék földesurait és adakozásra szólították fel őket. Így, többek között megfordultak Begaszentgyörgyön is, a Kiss család kastélyában.¹⁴² Ez alkalommal Kiss Ernő, (a későbbi aradi vértanú), akkor cs. kir. főhadnagy is (a család többi tagjával együtt) adakozási szándékáról, illetve pártfogásáról biztosította a küldöttséget.¹⁴³ Az adománygyűjtés során több bánáti földesúr adakozott a gimnázium javára.

Egyébként a már meglévő és elkülönített gimnáziumi tőkét („gimnasialis alapot”) a város (legalább is felhasználásának kezdetéig) kamatoztatni igyekezett.¹⁴⁴

A pénzügyi keretet illetően, olyan furcsa helyzet állt elő, hogy a piaristákkal kötött szerződés pontjainak betartása miatt, a meglévő pénzügyi keretből mindenre futotta csak az elsőre és legfontosabbra nem: a gimnáziumi épület

¹³² Csörgeő Antal 1844. március 24-ei levele Grosser Jánoshoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹³³ Uo.

¹³⁴ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 10.

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ A király, a dokumentumot 1846. december 9-én kelt, 4.640 sz. leiratával erősítette meg.

¹³⁹ Nagybecskerek város 1843. december 20-ai tanácsülési jegyzőkönyve (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁴⁰ Uo.

¹⁴¹ Az adománygyűjtő bizottság 1844. január 12-ei jeletése Nagybecskerek város tanácsához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁴² Uo.

¹⁴³ Uo.

¹⁴⁴ Az egyik okmányban olvassuk, hogy „az alapítványi tőke különös biztosítékra legyen betáblázva, melly akkor sem lesz veszendőben ha za illető adós csőd alá kerülne”.

felépítésére. Erre kellett adakozásból biztosítani a pénzt, még hozzá, igen gyorsan, hogy megkezdődhessen az építkezés. Olyan vélemény alakult ugyanis ki, hogy az építkezési munkálatok láttán, (megbizonyosodva, hogy a gimnázium kiépítésének terve a gyakorlatban is megvalósul) a becskerekiek még buzgóbban fognak adakozni.¹⁴⁵ Éppen ezért, a becskerei városi tanács erőfeszítése az adománygyűjtéssel párhuzamosan arra irányult, hogy mielőbb megkezdődjenek az építkezési munkálatok.¹⁴⁶

A gimnázium tervének kidolgozása és az építkezés

Az új tanoda helyének kijelölése, kiépítésének terve, belső felszerelése, már kezdettől fogva foglalkoztatta a becskerekieket, de konkrétabb formát 1842-ben öltött, amikor megkezdődött a város egyezkedése a piarista renddel. Ugyanis Grosserek ezt is közelebről meghatározták, aprólékosan körülírták, pontosítva, hogy az épület három részből állna, Kollégiumból, Iskolából és Kápolnából.¹⁴⁷ Mint írták, az egy vagy kétemeletes Kollégiumnak és a Kápolnának „erősnek és tisztességesnek” kell lennie, akárcsak a Kápolnának is.¹⁴⁸ A továbbiakban részletesen meghatározták a tantermek és a kápolna befogadóképességét, valamint a szobák, a tantermek, a konyha, a könyvtár stb. elhelyezését.¹⁴⁹ Hátra volt még csupán az épület konkrét tervének megrajzolása. A gimnáziumra vonatkozó levéltári állagban több vázlatot is találtunk a gimnázium épületéről, ezek Grubertól, Csörgeőtől és Orszlertől származnak.¹⁵⁰

1842 augusztusában, amikor megkezdődött a város és a piarista rend közötti egyezkedés, a rend követelményeiben már benne foglaltatott az épület leírása is. Csupán meg kellett azt valakinek rajzolni. A levéltári állagban létezik egy 1842-ben készült, szabad kézzel megrajzolt, latin nyelvű Planum Gimnasium, amelyet feltételezésünk szerint a rend készíthetett, vagy saját részére vagy pedig azért, hogy bemutatthassa elképzelését a becskerekieknek.¹⁵¹ Egyébként a becskerei gimnázium építészeti tervének kidolgozását végül is, még 1842 őszén Orszler József kir. kincstári mérnökre bízták.¹⁵² Még 1842. október 27-én olvassuk Nagybecskerek város tanácsának irataiban, hogy „az említett épületekről tervet készíttetni, egyszersmind felsőbbi jóváhagyás reménye alatt e célra 500 ezer darab téglának nyilvános árlejtés útoni beszerzése körül intézkedett.”¹⁵³ Ebből egyrészt az világlik ki, hogy a terv kidolgozását a város rendelte meg, másrészt pedig az, hogy a terv megrendeléssel párhuzamosan a város a szükséges épületanyaggal kapcsolatosan is intézkedett. Ugyancsak 1842. október 27-én Nagybecskerek város tanácsa az alábbiakat írja Csörgeőhöz intézett levelében: „Ez alkalommal egyszersmind a kincstári építészeti mérnök Orszler József urat is megkerestük, az eránt: hogy a Provinciális úrnak... felhívott levele értelmében, az ott megérentett épületek tekintetében czélszerű tervet mi előbb...sziveskednék készíteni.”¹⁵⁴ E levél is bizonyítja, hogy a Grosser által megfogalmazott követelmények szövege alapján (amelyben benne foglaltatott az épület leírása is) készítette el Orszler a tervet. Egyébként 1842 októberében Nagybecskerek város tanácsa egy választmányt is kijelölt aki az épületanyag beszerzéséről, biztosításáról gondoskodott.¹⁵⁵

Noha a becskerekiek sürgették a terv elkészítését, (egy évvel később), az 1843. december 6-ai tanácsulés jegyzőkönyve is arról tanúskodik, hogy a tervrajz kidolgozása még folyamatban van: „E választmány bezárólag úgy vélekedik miképen a szóban álló tanodai épületnek a készületbe lévő terv szerinti mi előbbi építéséhez rendeletek tétetnének, s azon építés legfelsőbbi jóváhagyás reménye alatt hova hamarabb elkezdetnék.”¹⁵⁶ Amikor 1843. december 16-án Nagybecskereken aláírták a város és a piarista rend közötti Egyezést, annak második pontja kimondta, hogy az épületeket „az alapító község az ajtatos oskolai egyesület számára...mielőbb a tisztelt ajtatos oskolai Egyesület által is elfogadott terv szerint fölépíttetni” kötelezi magát.¹⁵⁷ Ebből világossá válik, hogy a készítendő tervet nemcsak a városnak, hanem a piarista rend előljáróinak is láttamoznia kellett mielőtt megkezdődött volna az építkezés. Egy 1844

¹⁴⁵ Az adománygyűjtő bizottság 1844. január 12-ei jelentése Nagybecskerek város tanácsához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁴⁶ Uo. és Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁴⁷ Nemes N.Becskerek szabadalmas M.Városában alapítandó nagyobb Gymnasium tárgyában az ajtatos iskolai szerzet kívánatai (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ Uo.

¹⁵⁰ Lásd a gimnáziumi iratokat (1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁵¹ Planum Gimnasium (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁵² Nagybecskerek város tanácsának 1842. október 27-ei levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁵³ Uo.

¹⁵⁴ Uo.

¹⁵⁵ Uo.

¹⁵⁶ Nagybecskerek város 1843. december 6-ai tanácsulési jegyzőkönyve (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁵⁷ Lásd az Egyezés 1843. december 16-ai szövegét (Gimnáziumi iratok 184–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

februárjában keltezett dokumentum szerint a becskerekai gimnázium terve „jelenleg munkában van”, s a becskerekiek „felsőbbi jóváhagyás reménye alatt még az idén építeni, vagy legalább is az épület alapját letenni” szándékoznak.¹⁵⁸

1844. március 24-én Csörgeő levélben kéri Grossert, hogy „a főntebb említett terveket (a már elkészült Orszler-féle terveket) és költség előzetét Öekszelenciájának azzal méltóztassák felküldeni: hogy miután ezen épület nem a kir. kincstári kormány felügyelése alatt létező Nagybecskerek város pénztárából, hanem egyenesen magános ajánlatokból létszen építendő, azokat az országos építési hivatal által, hol valószínűleg hosszabb ideig tartatni, s talán észrevételekkel és módosításokkal fogva vissza küldetni, ne vizsgáltatná meg; hanem inkább azokat mentül előbb leküldeni, s így az épület elkezdését ez által is hő buzgalmánál fogva elő segíteni méltóztassék.”¹⁵⁹

Orszler 1844-ben készült tervrajza, német nyelvű szöveggel, megtalálható a becskerekai piarista gimnázium levéltári állagában, Budapesten.¹⁶⁰

1844. januárjától Nagybecskereken felélénkülték a viták arról, hogy hol is kellene kijelölni az új tanoda helyét. Így, 1844. január 12-én az adománygyűjtést szervező városi bizottság jelentésében olvassuk, „javallatként”: „A gymnasium helye jelöltessék ki, hogy a közönségben e tekintetbe kétség ne legyen, úgy hiszik ha a hely fölött a határozat ki lesz mondva, a közönség nem fog ingadékony lenni; hanem látván, hogy a Gymnasium nem csupa eszme, hanem valóság akar lenni, bizonyára bőkezűbb lesz.”¹⁶¹

Még az Egyezés megkötésekor, 1843 decemberében Gruberral szóba került, hogy az új tanoda alkalmas helye a városháza mögötti Kögl-féle telek lehetne, amely igen alkalmas helyen feküdt és két házhely nagyságú portán.¹⁶² Ez a terv azonban meghiúsult. Mint Csörgeő, 1844. január 26-án írja Grubernak „Az épület tere nehezen fog többé lenni a városház háta mögötti üres hely” (A Kögl-féle telek).¹⁶³ A tulajdonos ugyanis oda új házat szándékozott építeni és ezért nem szándékozott eladni a telket.¹⁶⁴ Ugyanakkor, Csörgeő szerint alkalmas gimnáziumi hely lenne „a Városház tőszomszédságában létező” telek, a Kis posta utca és a Bega utca sarkán, „vagy a két Casinót és színházat magában foglaló Gyertyánffy féle ház fog azzá alakítani.”¹⁶⁵ Ebben a kérdésben Nagybecskerek város tanácsa 1844 februárjában döntött. 1844. február 3-án Nagybecskerek város tanácsa arról értesíti Csörgeőt, hogy a tanoda „a városházunk túlsó szegletén, vagyis az Ó posta utczába (ma:Gimnázium utca) nyíló üres házhelyünkön” fog felépülni.¹⁶⁶ Miután, a hely kijelölése megtörtént, 1844. február 25-én Nagybecskerek város tanácsa „felsőbbi jóváhagyás reménye alatt másfél millió darab téglát és megkívántató meszet árlejtés útján beszerezni intézkedett, kérvén, mikép az említett Gymnasium fölállíthatására a legfelsőbb K. Resolutio kiadatnék, hogy azután a községi pénztárából a célzra megajánlott 100.000 vfrt. tőkét kisajátíthassa és biztosíthassa.”¹⁶⁷

Mivel a gimnázium felállításához és az építkezés megkezdéséhez is engedély kellett, a becskerekiek ezt is beszerezték. A helytartótanács 1844. december 17-én 43. 974. számú leiratában megadta az engedélyt az intézet felállítására és az építkezési munkálatok megkezdésére.¹⁶⁸ Végül, 1845. március 19-én megtörtént a gimnázium épületének ünnepélyes alapkövetéle.¹⁶⁹ A munkálatokat a város Quirin János építkezési vállalkozóra bízta.¹⁷⁰ 1845. április 13-án a piarista rend elöljárói, Grosserral az élen Nagybecskerekre látogattak, hogy megtekintsék az épülő tanodát.¹⁷¹ Gruber, mint közvetlen megbízottja a rendnek, csaknem havonta utazott le Szegedről Nagybecskerekre, hogy

¹⁵⁸ Nagybecskerek város tanácsának 1844. február 3-ai levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁵⁹ Csörgeő Antal 1844. március 24-ei levele Grosser Jánoshoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁶⁰ Orszler József terve a becskerekai gimnáziumról (1844) (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁶¹ Az adománygyűjtő bizottság 1844. január 12-ei jelentése Nagybecskerek város tanácsához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁶² Csörgeő Antal 1844. január 26-ai levele Gruber Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁶³ Uo.

¹⁶⁴ Uo.

¹⁶⁵ Uo.

¹⁶⁶ Nagybecskerek város tanácsának 1844. február 3-ai levele Csörgeő Antalhoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest. Ezen a Gimnázium utca sarkán lévő 624 3/24 szögöl területen épült fel végül is a tanoda. – Voltak más javaslatok is a gimnázium helyét illetően. Így például, Nagybecskerek város tanácsa „kérelmezte a kincstárnál, hogy az ennek tulajdonát képező magtárt (a későbbi polgári iskola helyét a Bega partján) engedje át a városnak az iskola céljaira. E kérelemnek azonban hely nem adatott”.

¹⁶⁷ Nagybecskerek város tanácsának 1844. február 25-én kelt dokumentuma. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁶⁸ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értésítője az 1894/95. évre*, 10-11.

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ *Historia Domus Nagy Becskerekensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁷¹ Uo.

figyelemmel kísérje a munkálatok menetét.¹⁷² Az építkezési munkálatokat 1845 szeptemberének végén fejezték be.¹⁷³ Hátra voltak még a belső munkálatok, illetve a gimnázium bebútorozása és felszerelése. Ez 1846 tavaszáig elhúzódott. 1846. április 18-án Nagybecskerek város tanácsa feliratban fordult a királyhoz, hogy engedélyezze a felépült tanoda „kinyithatását” és megindíthatását.¹⁷⁴ A dokumentumban az építkezés menetéről olvassuk: „Már kétemeletes tsinos kápolnával s toronnyal ellátott s jó anyagból álló tanodai épületünket lakosaink által végrendeletileg hagyományozott s magán adakozás útján begyűjtött pénzbeli segedelmekből – már már egészen elkészültnek mondhatjuk, annál is inkább, mivel azon épületben egyéb sints hátra mintsem a szobák padolatját s az épület kimeszletetését, mik jelenen munkába vannak, eszközteni.”¹⁷⁵

A munkálatok haladtak, s 1846. május 6-án Lonovics József csanádegyházmegyei püspök Becskereken beszentelte a Gimnázium-templom szentélyét.¹⁷⁶ Két hónappal később, 1846 júliusában, Nagybecskerek város tanácsa levélben fordult Lonovicsához, kérve, hasson oda, hogy a becskereki gimnázium megnyílhasson az 1846/47. tanévben.¹⁷⁷ Egy 1846 július 26-án kelt dokumentumból kiderül, hogy „az épületek, mellyek az ilyneműek közt hazánkban méltán a legdicsebbek közé számíthatók, már készen állnak, s az alapítványi tőke is át van már kezelés végett az illető Bizottmánynak adva.”¹⁷⁸ Miután felépült, az épület értékét 94.000 forintra becsülték.¹⁷⁹ Közadakozásból épült fel, mert a város, az Egyezés értelmében nem szavatolta a hiányzó pénz pótlását.¹⁸⁰ A becskerekiek közül „tehetségéhez képest áldozott ki mitt birt; ki anyagot, ki fuvart, ki pénzt.”¹⁸¹ A kőműves-, ács-, lakatos-, üveges- stb. munkákat árverés útján adták ki.¹⁸² A gimnázium építésén dolgozott Quirin János „építő mester”, Wippler „szobafestő művész”, Szabó István kovácsmester, Huber József bogárnár, Novák József lakatos, Szilvásy Ferenc üveges, Kopf Mihály „képfaragó” és még sokan mások.¹⁸³ A kétemeletes csinos épület három részre tagolódt: a gimnáziumi tantermekre, a rendházra s a kettőt összekapcsoló Gimnázium-templomra. Ez utóbbi építése húzódt csak el, úgy hogy az első tanév befejezése előtt, 1847. június 11-én szentelték fel.¹⁸⁴ Belső munkálatainál Kopf Mihály apatini származású „képfaragó” is alkalmazták, aki faragványaival az oltárt díszítette.¹⁸⁵ Egyébként a főoltárt és a két mellékoltárt Quirin János „építő mester” készítette 77 forintért, az asztalosmunkákkal Mesznik Antal lett megbízva, a festői teendőket pedig Wippler becskereki „festész” vállalta el.¹⁸⁶

S noha minden készen állt, a gimnázium felsőbb jóváhagyás nélkül nem nyithatta meg kapuit, nem kezdhetette meg a munkát. az 1846 áprilisában elküldött felíratra sehogy sem érkezett válasz. Az ügy, kínosan húzódt. 1846 nyarán Nagybecskerek város tanácsa 2 követet küldött fel Budára, hogy azok, a lehetőséghez mérten sürgessék meg az ügyet a helytartótanácsnál.¹⁸⁷ Végül is, az annyira várt engedély csak 1846 őszén érkezett meg – mondhatnánk az utolsó percben. 1846. szeptember 24-én Lonovics püspök levélben tájékoztatta Nagybecskerek város tanácsát, hogy a király ideiglenesen engedélyezte a tanítást: „Nagy érdemű Nemes Tanács! Ő Cs. Kir. Felsője legkegyelmesben megengedni máltóztatott: miszerint míg a Nagy Becskereken felállítandó közép tanoda ügyében a legfelsőbb határozat kiadathatik, ezen tanodában ideiglenesen a tanulmányok előadása a közeledő iskolai év elejével megkezdethessék”. (A helytartótanács ezt a döntését

¹⁷² Gruber életrajzában olvassuk, hogy „az építkezés tartama alatt, mely közel 3 évet vett igénybe, alig múlt el hónap melyben Szegedről le ne rándult volna Becskerekre. A város és vármegye hatóságaival ilykép történt többszörös érintkezésének következménye lön, hogy midőn az összes építkezés teljes befejezése után 1846-ban a gymnasium megnyitandó volt, a város és vármegye tekintélyesb egyénei Grubert kérték ki az új társház és gymnasium igazgatójául és kérelmek meg lön hallgatva”.

¹⁷³ 1844. szeptember 24-én az épület tető alatt volt.

¹⁷⁴ Nagybecskerek város 1846. április 18-ai felirata a királyhoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁷⁵ Uo.

¹⁷⁶ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

¹⁷⁷ Nagybecskerek város tanácsának 1846. július 16-ai levele Lonovics Józsefhez. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁷⁸ A nagyvárad tan. főgazgató 1846. július 26-ai felirata a m. kir. helytartótanácsához a gimnázium megnyitása ügyében. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁷⁹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. év.* 11.

¹⁸⁰ Lásd az Egyezés szövegét.

¹⁸¹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. év.* 11.

¹⁸² Uo.

¹⁸³ Lásd a gimnáziumi iratokat (1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁸⁴ Jancsik Ede: A nagybecskereki gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

¹⁸⁵ Németh Ferenc: A bánsági közép-tanoda (8.) = *Családi Kör*, 1995. november 9. 24–25.

¹⁸⁶ Uo.

¹⁸⁷ Nagybecskerek város tanácsának 1846. augusztus 11-ei levele Grosser Jánoshoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

1846. szeptember 16-án hozta, 36.702 szám alatt.)¹⁸⁸ Lonovics a továbbiakban ezt írja: „Minthogy pedig az illető szerzeti Kormányzó levele szerint az ajtatos szerzetbeli tanárok haladék nélkül átveendik emez Intézetet, ahoz mai napon Várady János cz. Kanonok s helybeli plébános urat a K. Királyi Rendelmények értelmében vallás és erkölcsi ügyben püspöki biztossá neveztem ki, egy alatt felbízta őt, miszerint a többször érentett Intézetet a Tanulmányi Királyi Főigazgatóság nevében az ajtatos szerzetnek ünnepélyesen adja át.”¹⁸⁹

A becskerekéi gimnázium ünnepélyes megnyitására végül is 1846. október 3-án került sor.¹⁹⁰

IV. A gimnázium megnyitása és munkája a szabadságharcig (1846-1848)

Ténylegesen, igen rövid idő állt a város és a piarista rend rendelkezésére, hogy megszervezzék a tanítást, a beiratkozást s hogy elvégezzék az egyéb szükséges előkészületeket az új tanintézet munkájának megkezdéséhez. Lonovics József csanádegyházmegyei püspök ugyanis csak 1846. szeptember 24-én tájékoztatta a várost arról, hogy megadatott az ideiglenes engedély a tanoda megnyitására.¹⁹¹ Gyakorlatilag tehát, csak tíz nap maradt hátra, a tanév kezdetéig s ez idő alatt kellett mindent elvégezni. Ebben a sietségben voltak hibák is, mulasztások, ám annak ellenére mégis sikerült beindítani a tanítást.

1846 szeptemberének utolsó napjaiban érkeztek meg a piaristák Nagybecskerekre, Gruber Józseffel az élen.¹⁹² Ám, mint hamarosan kiderült, nem voltak elegendően. Legalább is nem annyian mint amennyit az 1843-ban kötött Egyezés előlátott. Amellett – talán éppen a sietség miatt – illetékes körökben olyan hírek keltek szárnyra, hogy az elégtelen előkészületi idő miatt az 1846/47. tanévben a becskerekéi gimnázium (egyelőre) csak négy osztállyal indul nem pedig hattal!¹⁹³ A nagybecskerekéi városi tanács ezért nem is titkolta felháborodását, hiszen az Egyezés nem látta elő ezt a szűkítést, amely a becskerekéiek szerint nem is volt indokolt. 1846. október 1-jén tanácsulést tartottak és a hiányosságok számbavétele után, arról tájékoztatták a piarista rend kormányzóját, Grosser Jánost.¹⁹⁴ A levélben többek között ezt olvassuk: „Képtelenítettünk megérteni, s az ide rendelt s már el is jutott tisztelendő tanárok számából tapasztalni is, hogy e folyó s így első tanévre közép tanodai intézetünk számára csak négy tanítói egyént méltóztatott leküldeni, holott alapító levelünk nyomán a tisztelendő ajtatos renddel kötött szerződésünk szerént hat tanítói egyént kellett volna leküldenie, el nem titkoljuk, hogy ezen intézetünknek első élete évében mindjárt fogyatékosan tétetett intézkedés, mai vegyes ülésünkben a nagyobb résznél annál keserűbb elégtelenséget szült, mennél bizonyosban tűnne ki, a tanulmányok Főigazgatója s Csanádi Püspök Úr Ó Exellentijának (Lonovics Józsefnek) másolatban ide mellékelt leveléből az, hogy közép tanodánknek négy osztályrai megszoríttatása legfelsőbb helyen nem rendeltetett el – neveli azon ingerült állapotot még a körülmény is, mivel a már eddigelé bejelentetett tanulók közül az ötödik oskolára, vagyis első Humaniorára harminczan, a második év Humaniorára szinte többen jelentkezvén, ezeket a fenforgó feszült viszonyokban parlagon hagyni nem lehet: ez volt annak oka, hogy ez iránt a tegnap érkezett Intézetünk Rectorával nagyon tisztelendő Gruber József úrral értekezvén, ő s tanár társai fő tisztelendő uraságod jóváhagyásának reménye alatt abban állapotott meg, hogy a fenforgó parancsoló szükség tekintetéből a Humaniorákat is még ez évben megindítandjuk, s a helybeli oskolákat addig is, míg fő tisztelendő uraságod amint reménylünk, legrövidebb út alatt még két tanítói egyént leküldend, következőleg fogják ellátni – az első nemzeti oskolánkat elválalandja a helybeli magyar kántor, ki a Praeparandiát elvégezvén arra alkalmas, ezen oskolának tanítója a második nemzeti oskolai osztályt ennek rendes tanítója a harmadik Normát – az erre leküldetett tisztelendő egyén az első nyelvészeti osztályt - a nagyon tisztelendő Rector pedig még egyik tanítói atyával az első és második Humaniorát, de mint hogy ezen ellátás csak nagyon is ideiglenes sőt nem is lehet

¹⁸⁸ Lonovics József 1846. szeptember 24-ei levele Nagybecskerek város tanácsához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest. – A megnyitást engedélyező leirat szövege a következő: „Ő. Cs. Kir. Felsőge legkegyelmesebben megengedni méltóztatott: mi szerint míg a Nagybecskerek mezővárosában felállítandó Középtanoda ügyében a legfelsőbb határozat kiadathatnék, ideiglenesen ezen tanodában a tudományokbani előadások a legközelebbi iskolai év kezdetével megkezdettessenek. (...) Kelt Budán, a M. Kir. Helytartótanácsnak 1846-ik évi Szentmihály hó 16-án tartott üléséből.”

¹⁸⁹ Uo.

¹⁹⁰ Jancsik Ede: A nagybecskerekéi gimnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220-221; Obelcz József: A nagy-becs-kerekéi gymnasium története alapításától főgymnasiummá való kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 8.; *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁹¹ Lonovics József 1846. szeptember 24-ei levele Nagybecskerek város tanácsához (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁹² *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁹³ Nagybecskerek város tanácsának 1846. október 1-jei levele Grosser Jánoshoz. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

¹⁹⁴ Uo.

kívánni, hogy a Rector s egyszersmind Director – sok – kiváltképp az első évbeni teendői között e hármast terhet hosszú ideig vigye, de máltán lehetne attól is tartani, hogy buzgóságból elvállalt hármast hivatásának a fizikai idő fogyatéka miatt kellőleg megfelelni nem is lehet képes, mind ezen fontos okoknál fogva.”¹⁹⁵ A továbbiakban nagybecskerek város tanácsa az Egyezés betartására szólítja fel Grossert, kérve, hogy a megérkezett 4 tanár mellé küldjön mielőbb még kettőt, figyelmeztetve őt, hogy a szerződés „meg nem tartása esetében azon különben előttünk kedves kötelék, a fenforgó feszes viszonyokban könnyen veszélyeztethetik.”¹⁹⁶ Ez a probléma hamarosan rendeződött is, s az első, 1846/47. tanévet Gruber József igazgató mellett 6 piarista tanár kezdte meg: Cservényi Alajos, Domanek Alajos, Kulhanek Antal, Pollák János, Vinkler János és Zsiga Alajos.¹⁹⁷ A gimnázium 6 tanárán kívül az akkor újonnan alapított „harmadik elemi osztályba” is a piarista rend adott egy tanítót, név szerint Lukics Vincét.¹⁹⁸

Érdekes idézni az első tanári tanácskozás jergyzőkönyvéből, amelyet közvetlenül a tanév megkezdése előtt, 1846. október 2-án tartottak az új tanoda épületében. Ezen az ülésen az alábbi döntések születtek: „I. Hogy... az iskolai év octóber 4-kén szent Mise ünnepélyes tartása mellett, szent Lélek segítségül hívásával kezdessék meg; következő napon pedig a helybéli, magánosan tanított ifjak próbaköre vétetvén, azon osztályokba, mellyekbe alkalmasaknak találatnak, rendeltessenek el. Octóber 6-án végre a rendes leczkék kezdessenek meg. II. Az iskolai törvények october 11-kén minden vallású tanuló ifjúság gyülekezetének olvastassanak fel.”¹⁹⁹

A nagybecskereki hatosztályos piarista gimnázium végül is 1846. október 3-án „a számosan ideseregglő ifjúság számára” ünnepélyes Veni Sancte-val nyílt meg, s a tanítás zökkenőmentesen folyt.²⁰⁰

Pillantsunk bele, az érdekesség kedvéért egyes osztályok tantárgyaiba is. Például, az első „nyelvtani osztályban” az alábbi tantárgyakat tanították:

- deák nyelv elemi szabályok*
- remek írók*
- szentírási történet*
- számтан*
- hittan*
- honi nyelv*

A „költészeti osztályban” pedig az alábbi tantárgyak szerepeltek:

- költészet*
- szónoklat*
- remek írók*
- római régiségek*
- honi történet*
- természetráajz*
- földírat*
- számтан*
- hittan*
- honi nyelv*²⁰¹

A 6 osztályba összesen 226 tanuló íratkozott be, ebből 214-et osztályoztak le az év végén.²⁰² A 214 tanulóból vallásra nézve 110 katolikus, 96 görögkeleti, 1 protestáns és 7 izraelita volt.²⁰³ Illetőségre nézve 108 volt helybéli, 75 megyebeli, 30 más megyebeli és 1 más állambeli.²⁰⁴ A nem katolikus vallású tanulók hitoktatásáról az illető felekezet lelkésze gondoskodott.²⁰⁵ Itt kell elmondani, hogy a becskereki gimnázium megnyitása évében még működött az evangélikus-református „grammaticai iskola” is közel 100 tanulóval.²⁰⁶

A tannyelv magyar volt, s az első félév után jelent meg az első nyomtatott iskolai értesítő is az alábbi címmel: A nagy-becsckereki királyi Tanodalomban (az) ajtatos tanítórendiek által oktatott ifjúságnak érdemsora (az) 1846/47 iskolai

¹⁹⁵ Uo.

¹⁹⁶ Uo.

¹⁹⁷ A nagy-becsckereki királyi Tanodalomban (az) ajtatos tanítórendiek által oktatott ifjúságnak érdemsora (az) 1846/7 iskolai év első felében. Szeged, 1847.

¹⁹⁸ Uo.

¹⁹⁹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 15.

²⁰⁰ Jancsik Ede: A nagybecskereki gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

²⁰¹ A nagy-becsckereki királyi Tanodalomban (az) ajtatos tanítórendiek által oktatott ifjúságnak érdemsora (az) 1846/7 iskolai év első felében. Szeged, 1847.

²⁰² Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, Pleitz, Nagybecskerek, 1–186.

²⁰³ Uo.

²⁰⁴ Uo.

²⁰⁵ Uo. 15.

²⁰⁶ Uo.

év első felében.²⁰⁷ A négyoldalas értesítőt (Beckskereken akkor még nem volt nyomda) Szegeden nyomtatták.²⁰⁸ A tananyag az (1849-ig) érvényben lévő *Ratio Educationis publicae* szerint lett meghatározva, amely általános érvényű volt az akkori gimnáziumokra.²⁰⁹ Iskolai hatóság szempontjából a beckskereki tanoda a nagyváradi főigazgatósághoz tartozott.²¹⁰

Szólnunk kell még a piarista iskolai rendtartásról is, illetve annak lényegéről. Egy későbbi (1913-ban kelt) dokumentum megfogalmazása szerint „a piarista iskolai rendtartás főfeladata... az, hogy rendi intézeteinkben az állami rendtartás keretén belül a piarista jelleget mennél tisztábban és erőteljesebben kifejezésre és megvalósulásra juttassa, s ezzel rendünk összes gimnáziumaiban a tanári testületek egységes és egyöntetű működését ugyanazon szellemben és határozott vallás-erkölcsi irányban biztosítsa. Az irányító szellemet Szent Alapítónk, Kal. Sz. József példájából és magyar provinciánknak közel 300 éves tradíciójából merítjük.”²¹¹

Nem sokkal az első tanév befejezése után, 1847. július 1-jén Lonovics József csanádegyházmegyei püspök felszentelte a gimnázium-templomot.²¹² 1847 nyarán újabb, becses adománnyal gyarapodott a beckskereki tanoda. 1847. július 14-én a király 29.651. számú leiratával pénzt és földet adományozott a beckskereki tanodának.²¹³ 1847. augusztus 10-én a helytartótanács hivatalosan is értesítette Grossert, a piarista rend kormányzóját, hogy őfelsége 5.000 pft.-ot és 6 hold földet adományozott a beckskereki gimnáziumnak.²¹⁴ A *Historia Domus*ban olvassuk az erre vonatkozó leiratot: „Ő Császári Királyi Apostoli Felsége, Nagybeckskerek községének az ottan ujonnan felállított középtanoda felsegállítására a kir. kamarai jövedelmekből 5.000 pengőforintot, egyszer mindenkorra; azon kívül pedig a tanítást magára vállaló ajtatos iskolák Rendének hat hold majorsági földet kerti használatul legfelsőbb kegyelemből adakozni máltóztatott.”²¹⁵ Ez az ajándék, ígéret formájában még az 1843-ban kötött Egyezésben is benne foglaltatott, de csak 1847-ben valósult meg. Az ügyben mindenképp Csörgeő Antal kir. kincstári biztos járt közben, s jórészt az ő befolyásának köszönhetően jutott földhöz a beckskereki rendház.²¹⁶ Egy hónappal később, 1847. szeptember 30-án Gruberék hivatalosan is birtokba vették a kisamerikai részben, a „huszárok rétje” nevű földet, amely „tettleg általatott” a rendnek s amelyről „térítvényt” állítottak ki.²¹⁷ Ezt a kincstári majorsági földet, a rend kertnek használta, s az adományozó oklevél szerint nem lett a rend tulajdona, hanem csak használati jogot nyert felette.²¹⁸

1847 nyarán, a szüenidő alatt robbant ki egy igen kellemetlen ügy, amely sok vitára és pártoskodásra adott okot, s amely miatt a beckskereki polgárok egy része a piarista rend kormányzójától a gimnázium igazgatójának, Gruber Józsefnek a menesztését kérte. Miről is volt szó? Még 1843-ban, Nagybeckskerek város beleegyezett abba, hogy a rendnek engedélyezi majd egy hátsó bejárat megnyitását a Bega felől, amelyet jószág- és kocsikijáratnak használnának. A hátsó kaput végül is elkészítették, de a városi előljárók egy része (Plank Ferenc az élen) ezt 1847 júliusában erőszakosan befalaztatta.²¹⁹ Hogy felháborodásának hangot és nyomatékot adjon, Gruber József, a gimnázium igazgatója egy éles hangú „nyilatkozványban” tiltakozott a városi tanácsnál a méltánytalan eljárás miatt.²²⁰ A többi között ezt írta: „a Gymnasium kapuja egyedül a tanuló ifjúság bejárására, s így igen szűkre építvén, – a városi választmány parancsára a Bega felé felépített kapu a Collegium kocsija, s barmai járására, a képen, mint az 1843-ik évi december 16-án ünnepélyes Szerződés alkalmával tek. Csörgeő Antal, mint akkori királyi Biztos úr elnöklete vegyes ülésben nékem alulírtak, mint

²⁰⁷ Példányára a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Könyvtárában akadtam, Budapesten.

²⁰⁸ A beckskereki gimnázium első két értesítőjét Grün Jánosnál nyomtatták szegeden. A továbbiakat pedig Pleitz Ferenc Pálnál Nagybeckskereken.

²⁰⁹ Herr Ödön: *A gymnasium története (1846–1895)*. = *A nagybeckskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 15.

²¹⁰ Uo.

²¹¹ A tervezett piarista iskolai rendtartás indoklása és tartalmi vázlat. (Hénap Tamás rendfőnök) Budapest, 1913. február 24. – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²¹² *Historia Domus Nagy Beckskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Beckskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²¹³ Térítvény, 1847. szeptember 30. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²¹⁴ *Historia Domus Nagy Beckskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Beckskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²¹⁵ Uo.

²¹⁶ Herr Ödön: *A gymnasium története (1846–1895)*. = *A nagybeckskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 15.

²¹⁷ Térítvény, 1847. szeptember 30. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²¹⁸ Gruber életrajzában olvassuk erről a kertről, hogy „a tetszés szerinti használatra adományozott föld egy részét (...) válogatott fajú szőlővel ültette be; de ezen gondossága céltévesztett volt annyiból, hogy a termés legnagyobb része, mivel a környéken több szőlőültetvény nem létezett, másoknak szolgált élvezetül; amiért is néhány év múlva a szőlő kiirtatott, s azóta az egész, mint szántóföld jövedelmez a társháznak.”

²¹⁹ *Historia Domus Nagy Beckskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Beckskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²²⁰ Nyilatkozvány, 1847. július 22. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

tanító szerzetem meghatalmazottjának, következő 1844-ik évi Április 14-kén pedig az építési választmány által ide leérkezett Főtisztelendő Grosser János Provinciális Urunknak ígérve vala örökösen meghagyattassék; megkérelhetlen lévén – azon alsó kapunak leromboltatása s befalaztatása iránt hozott határozatát folyó évi július 22-én, mai napon foganatba is vette: ezennel Collegiumom nevében kinyilatkoztatom, hogy papi állásom az erőszak visszazonozását nem engedvén – csak ezen írással úgy, mint előszóval is tettem, ünnepélyesen e ténynek ellenmondok, s ezen ellenmondásomat a városi Jegyzőkönyvbe iktattatni kívánom, Társulatom jogát felsőbb helyeken, mint a két részesek valódi Birájuknál keresendő.”²²¹

Ezzel a kapu körüli vitával, úgy tűnik kiéleződtek a viszonyok a városi tanács és a becskerek-i piarista rendház között. Olyannyira, hogy „Nagy Becskerek szabadalmas m. város bírása és tanácsa” 1847. augusztus 9-én levelet intézett a piarista rend kormányzójához, bizonygatva, hogy a kapu és a hátsó telek nem a város tulajdona, hanem annak csak használati joga van, s így nem is engedheti át.²²² Ugyanebben a levélben Gruber József leváltását követelik a becskerekiek, (aki „a maga tulajdonába kissé hatalmaskodik”), kérve egy „pártoskodást és cselszövényt nem ismerő” igazgatót!²²³ Három nappal később, 1847. augusztus 12-én, Gruber írt levelet a piarista rend kormányzójának magyarázva, hogy mi is rejlik a „botrány” mögött.²²⁴ A becskerek-i rendházfőnök szerint Cservényi Alajos kegyesrendi tanár „megunván a tanítást” elhatározta, Plank Ferenc segítségével lejárta Grubert, és helyette ül a rendházfőnöki székbe.²²⁵ Gruber mindezt felfedte, és kérte a rend kormányzójától, hogy szabadítsa meg a becskerek-i rendházat „e nyughatlan, gonosz szívű embertől.”²²⁶ (Cservényit csakhamar el is helyezték Becskerekéről, s 1849/50-ben már nem tanított ott).²²⁷ Hogy Grubernak volt igaza, azt a becskerek-i polgárok egy tekintélyes része is bizonyította, akik 1847. augusztus 18-án kérték a rend kormányzóját, hogy „a néhány helybéli gyermektelen egyének által feljelentett, alaptalan szenvedélyes kitéréseknek” ne adjon hitelt.²²⁸

Nem tudni, hogy a felmerült eset, vagy a rend igényei miatt történt-e, de tény, hogy Grubert 1847 őszén Kecskemétre mozdították el, „vice-rectornak”²²⁹ helyét pedig Szaiff János (1807–1877) dunaszerdahelyi származású piarista foglalta el.²³⁰ Így zajlott tehát az első és második tanév közötti szünet. Az 1847/48. tanévben mindössze két változás történt a tanári karban. Vinkler János helyét Prifach József foglalta el, Lukics Vincéjét pedig Poznyánszky Antal.²³¹ A tanulók száma 296-ra növekedett a gimnáziumi értesítő pedig már helyben, Nagybecskereken jelent meg az időközben megnyílt Pleitz-nyomdában.²³² Az 1847/48. tanév elején meg senki sem sejtette, hogy néhány hónappal később történelmi események sorjázna majd. 1848. március 17-én, (két napos késéssel), Nagybecskerekre is eljutott a pesti forradalmi események híre.²³³ Április végéig nem is voltak nagyobb megmozdulások. Csak miután 1848. április 24-én fellázadtak a kikindai szerbek, egy nappal később pedig Becskereken is zendülés tört ki²³⁴, világossá vált, hogy csak idő kérdése mikor kerül majd sor (Becskereken is) véres összecsapásra. Ennek ellenére 1848-ban rendes tanítás folyt egészen június 9-ig.²³⁵ Hegedűs János írja, hogy a lázadók akkortájt „jórészt az alibunári és perlaszi táborukba húzódtak, s innen

²²¹ Uo.

²²² Nagybecskerek város tanácsának 1847. augusztus 9-ei levele a piarista rend kormányzójához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²²³ Uo.

²²⁴ Gruber József 1847. augusztus 12-ei levele a piarista rend kormányzójához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²²⁵ Uo. Gruber magyarázta, hogy Plank Ferenc az idő tájt a liberális párt városi vezetője volt, s hogy három városi tanácsnok kivételével a többi tanácsnok egytől-egyig a liberális párt kötelékeibe, illetve Plank befolyása alá tartozott.

²²⁶ Uo.

²²⁷ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = A nagybecskerek-i gimnázium Értesítője az 1894/95. évre, 1–186.

²²⁸ Nagybecskerek-i polgárok 1847. augusztus 18-ai levele a piarista rend kormányzójához. (Gimnáziumi iratok 1842–1847) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest. Itt kell elmondani, hogy a Gruber elleni legnagyobb hajsza közepette, lélekemelő gesztus volt becskerek-i rendtársától, Vinkler Jánostól, hogy 1847. augusztus 29-ére, Gruber névnapjára, egy „Örömdalt” nyomtatott ki Szegeden, Grün Jánosnál, és azzal kedveskedett rendházfőnökének. A nyolcadrét alakú aprónyomtatvány egy példánya Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár kisnyomtatvány-tárában található. Teljes címe: „Örömdal nagy-tiszteletű tudós Gruber Kal. Józsefnek, a kegyes tanítórend nagybecskerek-i ház s kir. tanodalom igazgatójának tiszteletéül névnapjára”.

²²⁹ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

²³⁰ Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1909. 13.k., 214-215.

²³¹ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

²³² Pleitz Ferenc Pál regensburgi származású nyomdász 1847 októberétől üzemeltette becskerek-i nyomdáját.

²³³ Németh Ferenc: Hajnalhasadás. = *Magyar Szó*, Kilátó. 1996. március 16. 1.

²³⁴ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

²³⁵ Obelcz József: A nagy-becs-kerek-i gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskerek-i gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 3–21.

nyugtalanították a vidéket.” Többek között Nagybecskereket is.²³⁶ Ezért június 9-én a „hullámzó zavarok miatt” befejezték a tanévet²³⁷ s beszüntették a tanítást, amely 1849 novemberéig szünetelt.²³⁸

A gimnázium épületét ingóságaival együtt katonai kórháznak (meg laktanyának) foglalták le.²³⁹ Később egy ideig ott volt Rajačić pátriárka székhelye is.²⁴⁰ Hegedűs János írja, hogy 1848 nyarán Bánátban „egyik zendülést a másik után kellett Kiss Ernőnek elnyomni. Július 23-án Uzdinnál és Pancsovánál, augusztus 3-án Neuzinánál, augusztus 5-én Szárcsánál és Ernesztházánál, augusztus 19-én újból Tarrasnál, augusztus 28-án újból Écskánál, augusztus 29-én Istvánföldnél kellett a lázadók többszörös erejével szembe szállani.”²⁴¹ Azt követően tovább sorjázta Bánátban a forradalmi események, véres összecsapások. Egyik helyen olvassuk, hogy „az 1848. év folytán a tanárok is elköltöztek a kegyrendi házból.”²⁴² A rendházban is változások álltak be. A gimnáziumi régi leltárai között van egy 1848. szeptember 30-ai keltezésű dokumentum, amelyet Gruber József állított össze, hiteles okmányként arról, hogy 1846/47-ben és 1847/48-ban tételesen milyen ingóságokat és munkákat fizetett ki a rendház helyett a saját zsebéből.²⁴³ Ebből kiderült, hogy Gruber a saját zsebéből 4.392 pft. 36 krajcárral hitelezte a becskerei rendházat.²⁴⁴ Ennek egy részét (1.391 pft. 36 kr.-t) oda is ajándékozta s csak 3.001 pft.-ot követelt vissza, mint „öreg napjaira használandó tőke pénzt.”²⁴⁵ Néhány nappal később, 1848. október 4-én hivatalos leltárral (amelyet Szilvásy Ferenc és Búzás László hitelesített) adta át Gruber a gimnáziumot Szaiff Jánosnak „a ház igazgatásában Gruber József utódjának.”²⁴⁶ A leltár 2.501 pft. 39. kr-t tett ki.²⁴⁷ Ennyi volt az ingóságok értéke. „Hogy itt elő sorolt bútorokat átvettem, kezem aláírásával erősítem” – állnak Szaiff sorai a leltárjegyzék végén.²⁴⁸

V. A szabadságharc bukásától az októberi diplomáig (1849-1860)

A gimnázium épülete 1848. június 10-étől kaszárnya majd katonai kórház lett.²⁴⁹ (Az 1848/49. tanévben teljesen szünetelt a tanítás). A Kiss Ernő parancsnoksága alatt lévő hannover-huszárok és Don Miguel csapatok helyezkedtek el benne.²⁵⁰ 1849 januárjától a hadiszerezse változásával a szerb csapatok költöztek be, később egy ideig Rajačić pátriárka is ott székelt.²⁵¹ E forradalmi idők nem kímélték sem a gimnázium ingóságait, sem egyéb készleteit. A tanintézet igen nagy károkat szenvedett.²⁵²

Mint egyik helyen olvassuk „a fegyverek zaja miatt sem tanár sem tanoncz itt meg nem jelenhetett.”²⁵³ Csak a szabadságharc bukása után, 1849 őszén kezdett valamelyest rendeződni a helyzet, amikor 1849. október 1-jén, Gruber Kecskemétről visszatért Nagybecskerekre.²⁵⁴ (Az öt helyettesítő Szaiff János Szegedre távozott).²⁵⁵ Alig 2 hónappal a világosi fegyverletétel után Gruber azzal a kérelemmel fordult az akkori hadvezetéshez, hogy 1849. november 1-jétől

²³⁶ Hegedűs János: *Kiss Ernő az aradi vértanú hőse emléke*. Nagybecskerek, 1906. 28. – Erről tudósítva a nagybecskereki gimnázium 1880. évi Értesítője úgy fogalmaz, hogy a szerbek Perlasznál „összegyűltek s Nagy Becskereket fenyegették” ami miatt a gimnázium bezáratott.

²³⁷ Jancsik Ede: A nagybecskereki gimnázium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

²³⁸ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²³⁹ Obelcz József: A nagy-becskeki gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1880. évről*, 3–21.

²⁴⁰ A szerb haderő Stevan Knićanin vezetésével 1849. január 16-án vonult be Becskerekre. 1849 februárjának közepétől, 1849 áprilisának végéig Becskereken, a gimnázium épületében (a rendházi részben) volt elszállásolva, és onnan tevékenykedett Rajačić pátriárka, legközelebbi munkatársaival együtt.

²⁴¹ Hegedűs János: *Kiss Ernő, az aradi vértanú hőse emléke*. Nagybecskerek, 1906. 30.

²⁴² Obelcz József: A nagy-becskeki gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1880. évről*, 3–21.

²⁴³ A becskerei gimnázium 1848. évi leltára. (Egyéb gimnáziumi iratok) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁴⁴ Uo.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁴⁷ Uo.

²⁴⁸ Uo.

²⁴⁹ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁵⁰ Archivum Vetus. Status domorum nostrorum. 1852. január 28. – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁵¹ Todor Malbaški (szerk.): Zrenjanin. Monográfia. Zrenjanin, 1969. 49.

²⁵² Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest

²⁵³ Jancsik Ede: A nagybecskereki gimnázium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

²⁵⁴ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁵⁵ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Budapest, 1909. XIII.k., 294.

engedélyezzék a gimnázium újboli megnyitását, munkájának felújítását, kérve egyúttal azt is, hogy a kórházat költöztessék ki a gimnázium épületéből.²⁵⁶ Gruber buzgó utánajárása eredménnyel járt.

1849 novemberének elején igen megcsappanva, mindössze 125 tanulóval, újra megnyitotta kapuit a hatosztályos becskerei piarista gimnázium.²⁵⁷ A tannyelv továbbra is magyar volt és a tanterv a Ratio Educationis irányvonalát követte.²⁵⁸ Az iskolai értesítő azonban már nem jelenhetett meg magyar, hanem latin nyelven.²⁵⁹ Sarkalatos politikai változásokra is sor került: 1849 novemberében megalakult a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság, s ez a változás a becskerei gimnáziumot sem hagyta érintetlenül.²⁶⁰

Az 1849/50. tanév beindítása igen nagy erőfeszítések árán történt. A kórházat ki kellett előbb telepíteni, majd felújítani a tanfelszerelést, visszaszerezni a széthúzott holmikat, tanszereket. Ugyanis, „midőn a forradalom alatt a gymnasium laktanyává meg kórházzá lett, az összegyűjtött könyvek és egyéb eszközök is tönkre mentek, úgy, hogy az 1849/50. évre az osztályokat táblákkal, térképekkel a tanárokat pedig tankönyvekkel újból el kellett látni.”²⁶¹ Grubernak, visszatérte után „első teendője volt, hogy a tárház szobabútorait s egyéb ingó szereit, melyeket a szerbek az előtte való évben a félelem miatt árván hagyott rendházból elszakmányoltak, visszaszerezze, ami sikerült is neki de csak részben, s így a hiányzottak újjakkal valának pótolandók.”²⁶² A Historia Domus szerint erre a célra sokan adakoztak.²⁶³ Így például, az első földgömböt 1850-ben a jónevű Bettleheim könyvkereskedő cég ajándékozta a tanodának.²⁶⁴

A tanárok (Szabó Mátyás, Számord János, Wagner József, Zsiga Alajos, Mihály Pál és Polák János) egy ideig magánházaknál voltak elhelyezve, Zoldynál és a Bornhauser-féle házban.²⁶⁵ Az 1849/50. tanév a vajdó újrakezdés éve volt, megannyi megoldatlan anyagi problémával. Ez egyébként az egész 1849-1860 közötti időszakra jellemző volt.

Az 1850/51. tanév a visszaesés éve volt. Ugyanis 1850. szeptember 6-án, minisztériumi rendelettel – az 1849-ben közzétett *Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich* alapján – a becskerei gimnázium 4 osztályos lett.²⁶⁶ Az Entwurf ugyanis eltörölte az addigi 6 osztályú gimnáziumokat, annak helyébe nyolcosztályos főgimnáziumokat, illetve négyosztályos algimnáziumokat irányozott elő.²⁶⁷ A becskerei piarista gimnázium ennek szellemében négyosztályos algimnáziumként nyitotta meg kapuit, 121 diákkal.²⁶⁸ „Az algymnasium tantárgyai azonosan voltak a főgymnasiuméval, csakhogy kisebb terjedelemben. Úgyszólván minden tantárgyat a gymnasium negyedik osztályában be kellett fejezni és a főgymnasiumban ugyanazok tágabb terjedelemben s a philosophiával kibővítve kerültek elő.”²⁶⁹ Az Entwurf vezette be az érettségi vizsgákat, de a szakrendszert is amely szerint nem egy tanár tanította ugyanazon egy osztály minden tantárgyát, hanem több osztályban egy tanár tanította ugyanazt a tantárgyat.²⁷⁰ Az Entwurf a német tanítási nyelvet szorgalmazta, s a tanárok tanácskozási jegyzőkönyveit is német nyelven vezették.²⁷¹ Újjításnak számított a Classenbuch, illetve az osztálynapló bevezetése, amely az idő tájt „az erények és rovasok könyve” volt.²⁷² A diákok tanulmányi előmenetelét, illetve érdemsorozatát a Rapportbogen-eken keresztül kéthavonként nyilvánosan is közzétették.²⁷³ Egyes osztályokban a diákok aszerint ültek, hogy kinek milyen volt a tanulmányi előmenetele.²⁷⁴ A német nyelv kötelező tantárgy lett.²⁷⁵

²⁵⁶ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁵⁷ Uo.

²⁵⁸ Obelcz József: A nagy-becsikerei gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 9.

²⁵⁹ *Juventus Regii Majoris Gymnasii Magno-Becskerekiensis e Progressu Litterario in classes relata...Anni scholastici 1849/50.* Nagybecskerek, 1850.

²⁶⁰ A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság 1849. november 18-án alakult meg hivatalosan, amikor már (újra) megkezdődött a tanítás a becskerei gimnáziumban. A változásokra csak az 1850/51. tanévben került sor.

²⁶¹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 18.

²⁶² Gruber József életrajza. (Piarista Temető 1867–1900). –A magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁶³ Többek között az écskai Lázár család, a Gesztessyek stb.

²⁶⁴ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 18.

²⁶⁵ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁶⁶ Jancsik Ede: A nagybecskereki gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

²⁶⁷ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. év*, 16.

²⁶⁸ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁶⁹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 16–17.

²⁷⁰ Uo.

²⁷¹ Uo.

²⁷² Uo.

²⁷³ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (7.) = *Családi Kör*, 1996. okt. 31. 20–21.

²⁷⁴ Uo.

²⁷⁵ Uo.

Ugyancsak új intézmény volt az 1851. április 14-én, (először) kinevezett „gymnasiális bizottság”, amelybe Mihajlovits Eustachot, Tanazevich Mihályt és Steffulich Mihályt választották.²⁷⁶ Ez a bizottság – kapocs lévén a város és a piarista rend között – igen hasznos munkát fejtett ki. Tagjai azon fáradoztak, – változó sikerrel –, hogy a nagy pénztelenség közepette is, tanszereket és egyéb szertári kellékeket biztosítsanak a tanodának.²⁷⁷ Egyébként „már 1850-től a beiratási pénzből azon fölösleg, mely fűtésre és tisztogatásra szükséges nem volt, fordítottat ezen célra.”²⁷⁸ Ha már itt tartunk hadd mondjuk el, hogy a beiratás díja, az ügynevezett familiatio, a helybelieknek 2 frt, a vidékieknek pedig 5 frt. volt.²⁷⁹ „Ebből a tanárok részére a szükséges új könyvek, földrajzi térképek, természetrajzi falitablák és Bécsből mértani eszközök szerezettek be.”²⁸⁰

Mindezekre az újításokra nem volt könnyű áttérni. Időre volt szükség, meg kellett szokni az új intézményeket. (A becskerekieknek erre 2 tanév kellett).²⁸¹ Jancsik írja, hogy „az új rendszer első két éve sok akadályra talált, részint az előkészületek hiánya, részint sokajkú tájunk miatt, mely egyenjogúságot követelt.”²⁸²

Oktatásügyi dolgokban a becskerekéi gimnázium a nagyvárad királyi tankerület főigazgatóságától átkerült a temesvári székhelyű Szerb Vajdaság és Temesi Bánság „egyházi és iskolaügyi referenséhez.”²⁸³ Ez eleinte Bonnaz Sándor 1855/56-tól pedig Kümmer János Henrik volt.²⁸⁴

A gimnázium munkáját azonban, mások is buzgón ellenőrizték, nemcsak Bonnaz és Kümmer. Különösen eleinte, az átállás időszakában voltak fokozottak a különféle vizitációk. A becskerekéi piaristáknak (és minden bizonnyal a diákoknak is) a legnagyobb gondot a tannyelv okozta. A tannyelv ebben az évben is magyar volt, de „a temesvári főigazgatóság a rend kormányánál erősen sürgette, hogy a 6 tanár közül legalább 3 német nyelven adja elő tantárgyait.”²⁸⁵ Tekintettel arra, hogy a döntés joga ebben a városi hatóságot illette meg, Tamássy József, a piarista rend akkori kormányzója 1851. augusztus 8-án a helyszíre utazott, Nagybecskerekre, hogy ezt az érzékeny kérdést a város elöljáróival megtárgyalja.²⁸⁶ Minthogy azonban a városi tanács pártokra szakadt, nem alakult ki egységes álláspont: a szerb polgárok a német tannyelvet kérték, a magyarok a magyart stb.²⁸⁷ Végül „a provinciális mindkét párt kívánságának eleget tenni akarván, akként intézkedett, hogy a tanárok közül hárman magyar, hárman pedig német nyelven adják elő tantárgyaikat.”²⁸⁸

Az 1851/52. tanév már 111 diákkal és felemás megoldásokkal indult (3 tanár németül, 3 magyarul tanított), amit az illetékes politikai körök igen rosszul néztek.²⁸⁹ Főleg Coronini, a Szerb vajdaság és Temesi Bánság kormányzója volt ezzel elégedetlen.²⁹⁰ Olyannyira, hogy 1851 novemberében személyesen vizitálta meg a becskerekéi gimnáziumot.²⁹¹ Ott felháborodással vette tudomásul, hogy a tantárgyak közül többek között a földrajzot és a történelmet (no meg a magyart is), magyar nyelven tanítják.²⁹² Coronini azonnal levelet írt a piarista rend kormányzójának, sürgetve a történelmet és földrajzot magyarul tanító Furdek Nándor áthelyezését.²⁹³ Erre már december 15-én sor került.²⁹⁴ Furdeket Becskerekéről Debrecenbe helyezték át.²⁹⁵ A másik két magyarul tanító piaristát, Kardos Nándort és Zsiga Alajost a tanév végéig „megtűrték” méghozzá „a házfőnök nagy sok esedezése folytán.”²⁹⁶

²⁷⁶ Uo.

²⁷⁷ Uo.

²⁷⁸ Obelcz József: A nagy-becskekéi gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettései (1846–1879). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 9.

²⁷⁹ Uo.

²⁸⁰ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1894/95. évre* 18.

²⁸¹ Jancsik Ede: A nagybecskerekéi gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

²⁸² Uo.

²⁸³ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1894/95. évre* 16-17.

²⁸⁴ Uo.

²⁸⁵ Uo.

²⁸⁶ Németh Ferenc: A bánsági közép-tanoda (7.) = *Családi Kör*, 1996. okt. 31. 20–21.

²⁸⁷ Uo.

²⁸⁸ Uo.

²⁸⁹ Historia Domus Nagy Becskerekensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁹⁰ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 17.

²⁹¹ Obelcz József: A nagy-becskekéi gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettései (1846–1879). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 9.

²⁹² Uo.

²⁹³ Uo.

²⁹⁴ Uo.

²⁹⁵ Historia Domus Nagy Becskerekensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

²⁹⁶ Obelcz József: A nagy-becskekéi gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettései (1846–1879). = *A nagybecskerekéi gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 9.

1852/53-tól a becskerekai gimnáziumban a magyar nyelven kívül már minden tantárgyat németül adtak elő.²⁹⁷ (Sőt 1854-től még azt is németül tanították!!)²⁹⁸ A tanulók száma 73-ra csappant.²⁹⁹ Ennek egyik okát az 1852 októberétől érvényes, igen magas íratkozási díjakban kereshetjük.³⁰⁰ A „tanpénz” a helybelieknek 5 frt., a vidékieknek 10 forint volt.³⁰¹ (ezt 1853/54-ben a felsőbb tanhatóság 3 illetve 6 frt.-ra csökkentette).³⁰² E tanév többek között Bonnáz Sándor cs. kir. kerületi iskolafelügyelő látogatásáról maradt emlékezetes, 1852. december 8-án. Bonnáz is bizonyos értelemben a tannyelvet kifogásolta. Látogatása során utasítást adott, hogy „a tanuló ifjúság szerb részének a vallástan szerb nyelven adassák elő, s a szerb hitoktató ezért a város részéről megfelelő díjazásban részesüljön.”³⁰³ Ugyancsak leszögezte, hogy „a szerb tanulók a magyar nyelv tanulására nem kényszeríthetők, s az addig a magyar nyelvre szentelt órát saját anyanyelvük tanulására fordíthatják.”³⁰⁴ 1853. június 23-án, Kankoffer Ignác cs. kir. iskolatanácsos is a gimnáziumba látogatott, amikor is a becskerekai piarista tanárok díjazásaik növelésének kieszközölésére kérték.³⁰⁵ 1853-ban távozott el a Bega-parti városból a gimnázium jótévedője, önzetlen pártfogója és vezetője, Gruber József, akit Tatára helyeztek át rendházfőnöknek és igazgatónak.³⁰⁶ Helyét, Becskereken, Markovich Antal foglalta el.³⁰⁷ Egyébként, 1853. július 16-án ülésezett a „gimnasiális bizottság” amely a tanítás előmozdításán fáradozott.³⁰⁸ Arról tanácskoztak „miképpen volna a gymnasium a tanításhoz szükséges összes eszközökkel felszerelhető.”³⁰⁹ Mivel megállapították, hogy a városnak erre pénze nincs, javasolták, hogy erre a célra igénybe veszik „a városi kiseddóvó-alapot” de ezt a felsőbb tanhatóság nem engedélyezte.³¹⁰

1853/54-ben is a taneszközök és tanfelszerelés beszerzésével illetve biztosításával foglalatzkodott a „gimnasiális bizottság”. 1854. július 3-án Markovich Antal igazgató szorgalmazta, hogy „a természettani eszközök számára alkalmas szekrények készíttessenek” ami később meg is történt.³¹¹ Újra huzavona volt a beiratkozási díj körül: előbb 2 frt-ról 2 frt. 30 kr-ra növelték, majd 2 pft. 10 kr-ra csökkentették.³¹² Az igazgató ezen az ülésen figyelmeztetett arra, hogy miután a drága élelmiszerek miatt „a város által tett alapítvány a tanárok élelmészére is alig elegendő”, ezért engedjék át a gimnáziumnak a szomszédos kertet, viszonzásul pedig, a gimnázium átengedi négy tantermet az elemi iskolák számára – ami meg is történt.³¹³

Az 1849 és 1860 közötti 11 év eléggé „szürke” és eseménytelen volt. A Historia Domus is röviden, táviratszerűen, esetenként csak néhány sorban számol be egy-egy tanév történetéről, túlnyomórészt csak a felsőbb hatóság látogatását és a tanári karban történt változásokat jelezve. E tizenegy év eseményei közül mindenképpen kimagaslik a gimnázium-templom orgonájának beszerzése, amelyre nem kis anyagi erőfeszítés árán került sor, zord, mostoha idők közepette. Az adománygyűjtés még 1854-ben megkezdődött.³¹⁴ Az adakozást jótékony célú színelőadásokkal próbálták serkenteni. Így, a becskerekai amatőrök már 1854. október 30-án háromfelvonásos színdarabot adtak elő (*Das Irrenhaus zu Dijon*) a városi színházban, amelynek tiszta jövedelmét az orgona-alapra fordították.³¹⁵ 1854. november 25-én A. Kotzebue egy ötfelvonásosát adták elő (*Menschenhass und Reue*) ugyancsak az orgona-alap javára.³¹⁶ Később is sorjázta a műkedvelő előadások: 1856. március 15-én szintén egy A. Kotzebue darabot adtak elő (*Die beiden Klingsberg*), akárcsak április 28-án is (*Die gefährliche Nachbarschaft*).³¹⁷

²⁹⁷ Uo.

²⁹⁸ Uo.

²⁹⁹ Uo.23.

³⁰⁰ Uo.10.

³⁰¹ Uo.

³⁰² Uo.

³⁰³ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 18.

³⁰⁴ Uo.

³⁰⁵ Uo. 19.

³⁰⁶ Gruber József életrajza. (Piarista Temető 1867–1900.) – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

³⁰⁷ Markovich Antal (1808–1867) závodi születésű piarista pap és tanár, a becskerekai gimnázium talán legnehezebb időszakában állt annak élén, 1853 és 1862 között.

³⁰⁸ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 19.

³⁰⁹ Uo.

³¹⁰ Uo.

³¹¹ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (7.) = *Családi Kör*, 1996. okt. 31. 20–21.

³¹² Uo.

³¹³ Uo.

³¹⁴ Orgonaépítés 1854–56. –A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

³¹⁵ Uo.

³¹⁶ Uo.

³¹⁷ Uo.

Kétévi gyűjtés után állt csak össze a pénz, pontosan 1.458 pft. 25 kr.³¹⁸ 1856 júniusában (1.000 pengő forintért) Bécsben egy alkalmas orgonát vásároltak Peter Titz gyárából.³¹⁹ 1856. július 13-án ünnepi *Te Deum* keretében Markovich Antal a gimnázium igazgatója áldotta meg.³²⁰ Az ünnepi istentiszteleten Wiltschgo Rezső magániskolájának leánynövendékei énekeltek.³²¹ Az eseményről a becskerei *Wochenblatt* is tudósított.³²² Mivel az orgonavásárlásból még körülbelül 500 pft. fennmaradt, azt a templomkarzat (kórus) bővítésére és díszítésére fordították.³²³

Érdekességként említjük, hogy 1856-ban a gimnázium könyvtára 559 kötetet, a rendház könyvtára pedig 496 kötetet számlált. Összesen 1.055 művet.³²⁴

Amikor, végül is, az 1860. október 20-i Diplomával a Szerb Vajdaságot és Temesi Bánságot visszacsatolták Magyarországhoz, ennek megfelelően a tanügyben is változások álltak be.³²⁵ A becskerei gimnáziumban „elhatározta a tantestület, hogy történelem és földrajz ezután magyar nyelven adassék elő, s a magyar nyelv, mint kötelezett tantárgy, a gymnasium minden osztályában heti 3 órában taníttassék”.³²⁶

VI. Az algimnáziumtól a főgimnáziumig (1861–1879)

Az 1860. október 20-ai diploma rendelkezésein felbuzdulva a becskerei algimnázium piarista tanárai már 1860/61. tanév második félévében, pontosabban 1861. március 15-én, az alábbi ideiglenes tantervet terjesztették fel helybenhagyás végett a magyar királi helytartótanácsához: „Bizton reménylhetni, hogy a nagybecskerei, hajdan 6 osztályú gymnasium, mely 11 évig a temesvári csk. kir. Helytartóság akaratjából német volt, magyarrá fog változtatni. Ennél fogva, szükségesnek véltük már ez évi második félévében a majd egészen elnémetesített ifjúságunkat, amennyire lehetséges, jövő évre előkészíteni, nehogy a rögtönzése tudományokbani előmenetelt gátolja. (...)

1. A vallástan mind a 4 osztályban magyaroknak magyarul, németeknek németül adatnék elő.

2. Az általános földrajz az I. osztályban Bellinger szerint magyarul, segédkönyvül meghagyatván a német szöveg is.

3. Az általános történelem helyébe a II. osztályban Magyarország földrajza Bucsánszky szerint magyarul; a III. és IV. osztályban az általános történelem Magyarország történetének Peregriny Elek munkája szerint helyet engedne és magyarul adatnék elő, meghagyatván a németeknek a szabadság németül is felelhetni.

4. A német nyelvre szánt órák minden osztályban a magyar nyelv számára foglaltatnának el, s így a magyar nyelvtan a szerbekre nézve is kötelező tantárgy volna mi eddig nem volt, nem is tanulták, most pedig magok kívánják. A német nyelv órái azért hagyatnának ki, hogy több idő maradjon magyar nyelvre szerbek miatt, kikkel az olvasásnál kell kezdeni

5. A többi tantárgyak u. m. Latin és Görög nyelv, számtan, természettan és rajz még ez idén németül adatnék elő.

Különben ha a nagybecskerei elemi iskolák, melyekben az utolsó 11 év alatt csak egy tanító működött ki magyarul tudott, rendezve nem lesznek, addig roppant nehézségekkel kellend küzdenia gymnasiumi tanároknak; mert a szomorú tapasztalás mutatta, hogy az utolsó négy évben a bevételi vizsgáknál még a magyar fiúk sem tudtak magyarul olvasni.³²⁷

Ezt a tantervet a felsőbb tanhatóság is jóváhagyta.³²⁸ A magyar nyelv visszaállítása - a többéves németesítés után - szükségszerűen csakis lépcsőzetesen történhetett. Egy 1861/62-ben kelt igazgatói jelentés szerint „az elemi 4. iskolában a növendékek még mindig semmit sem tudnak magyarul s hogy emiatt különösen az 1. osztályban ugyancsak nagy küzdelme van a tanároknak.”³²⁹

1861/62-ben egyébként változás történt a becskerei gimnázium élén: Markovich Antal addigi igazgató és rendházfőnök Tatára távozott, s helyét Számord János foglalta el.³³⁰ A tanári kar tagja volt az idő tájt Karnay Alajos,

³¹⁸ Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

³¹⁹ Uo.

³²⁰ Uo.

³²¹ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerei gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 20.

³²² Anonim: Lokales. = *Gross-Becskereker Wochenblatt*, 1856. július 19. 4.

³²³ Jancsik Ede: A nagybecskerei gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221

³²⁴ Uo.

³²⁵ Obelcz József: A nagy-becskerei gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéseiig (1846–1879). = *A nagybecskerei gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 10.

³²⁶ Uo.

³²⁷ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerei gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 20-21.

³²⁸ Uo.

³²⁹ Uo.

³³⁰ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Budapest, 1902. VIII.k., 640. és Obelcz József: A nagy-becskerei gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéseiig (1846–1879). = *A nagybecskerei gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 25.

Korencsik Alajos, Matégka Antal, Smiding József és Zubcsék Lánárd.³³¹ A tanév 124 tanulóval indult.³³² A becskerek-i piaristák egyik fő gondja ez évben (de később is) az elégtelen jövedelem volt.³³³ A város által 1843-ban tett alapítvány kamatai ugyanis már nem voltak elegendők a szükségletek fedezésére.³³⁴ Annál is inkább, mert a város a pénzt nem folyósította rendszeresen, hanem csak másfél hónapos késéssel.³³⁵ Az igazgató ezért panaszt emelt, s végül Kümmer nagyváradi főigazgató közbenjárására tartotta csak be pontosan a város a fizetési határidőket.³³⁶

Az idő tájt rendszeresítették a szerb hitoktató és a szerb nyelv tanárának fizetését is.³³⁷ Helytartótanácsi intézkedés szerint (az addigi 50 illetve 150 ft. helyett) 1863-tól 300 forintban határozták meg a szerb nyelv tanárának fizetését (a tanulmányi alapból), ugyanakkor a lelkész a várostól kapott évi 300 forintnyi tiszteletdíjat.³³⁸ A szerb lelkészt és a nyelvtanárt a város választotta, de az illetékes minisztérium nevezte ki.³³⁹

A tanítás egyébként az 1860-as években „a visszaállított helytartótanács által kiadott ideiglenes tanterv alapján folyt.”³⁴⁰

1850 és 1862 között a becskerek-i gimnázium Értesítője sem jelent meg.³⁴¹ Csak az 1862/63. tanévben, Rappensberger Kajetán igazgatóságának idején indították be újra.³⁴² Benne olvassuk többek között „az érdemsorozatban használt érdemjegyek fokozatát” amely egykor különböző minősítésű volt a mainál: „Erkölcsei viselet: példás; dicséretes; törvényszerű; kevésbé törvényszerű; nem törvényszerű. Figyelem: feszült; kellő; változó; szórakozott. Szorgalom: ernyedetlen; kellő; hanyatló; csekély; semmi. Előmenetel: kitünő; jeles; jó; elégséges; elégtelen; rossz.”³⁴³ 1871-ig nem is volt nagyobb, említésre méltó esemény a becskerek-i piarista gimnáziumban. Egymást követték az évek, hol több hol kevesebb tanulóval hol jobb hol rosszabb eredménnyel. Pillantsunk csak bele kissé a rendház életébe is. A *Historia Domus*-ban olvassuk, például hogy 1870/71-ben hogyan alakult a termés a rendház földjein: „A muzslai szántóföldről kaptunk 16 kocsi kukoricát, a Szathmáry-féle kertből, minthogy a beállott folytonos esőzéseka szőlőt nagyon megrongálták, csak 4 akó mustot, melyet a szegedi börtönbe került rablók ellopták. A tolvaj volt egy bizonyos Ingács, amerika külvárosi lakos, miről bennünket gróf Ráday kormánybiztos értesített; de bennünket csak abban kármentesített, hogy egy akós rossz hordót a helybéli kapitányság által számunkra küldött.”³⁴⁴ Egy évvel később, 1871/72-ben az alábbiakat olvassuk a termésről: „Minthogy az esőzések ezen évben nagy kiadásokat és a természetesen igen nagy károkat okoztak, a muzslai szántóföldön csak 21 p. m. szemetes búzát kaptunk. A nagy drágaság mellett keserves volt az élet, de a rend-kormány többszöri segélyküldés által enyhíté nyomorunkat. A rossz és rothadt szőlő miatt a must csakhamar rothadásnak indult úgy hogy azt eczetnek 50 ft-ért el kellett adni.”³⁴⁵

1871-ben merült fel egyébként egy nyolcosztályos főgimnázium felállításának a gondolata.³⁴⁶ Az ötletet, a kormány vetette fel, még hozzá olyan elképzelés formájában, hogy megfelelő feltételek mellett a déli végeken, konkrétan vagy Nagybecskereken, vagy pedig Újvidéken esetleg Zomborban egy állami főgimnáziumot szeretne felállítani.³⁴⁷ Nagybecskerek város tanácsát is ez ügyben hivatalosan felkérték, nyilatkozzék, hogy mekkora összeggel járulna hozzá e cél megvalósításához.³⁴⁸ A terv ugyanis az volt, hogy közös erővel hozzák létre a főgimnáziumot. Nagybecskerek város közgyűlése ugyan megtárgyalta az ügyet, de nem adott kielégítő választ: hangsúlyozta, hogy a város kedvezőtlen anyagi viszonyai egy főgimnázium létesítésének támogatását nem teszik lehetővé, továbbá, a városi közgyűlésen egy szavazattöbbséggel olyan döntés született, hogy a felállítandó főgimnáziumban a tannyelv csak szerb lehet.³⁴⁹ Ezek után a kormány elállt attól, hogy Nagybecskereken létesítsen főgimnáziumot ahelyett, Újvidéket választotta.³⁵⁰

³³¹ Uo.

³³² Uo.

³³³ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerek-i gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 21-22.

³³⁴ Uo.

³³⁵ Uo.

³³⁶ Uo.

³³⁷ Uo.

³³⁸ Uo.

³³⁹ Uo.

³⁴⁰ Uo.

³⁴¹ 1850 és 1862 közötti példányaira sehol sem akadtunk. Ebben az időszakban, minden biztonnal nem is jelent meg.

³⁴² Mindössze 4 oldalas volt s az alábbi címet viselte: *A nagy-becs-kerek-i római katolikus al-gymnasium ifjúságának Érdemsorozata*. Nagybecskerek, 1863.

³⁴³ Uo.

³⁴⁴ *Historia Domus Nagy Becskerekensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

³⁴⁵ Uo.

³⁴⁶ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerek-i gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 23-39.

³⁴⁷ Uo.

³⁴⁸ Uo.

³⁴⁹ Uo.

³⁵⁰ Uo.

Noha, ez az első próbálkozása sikertelenül végződött, az ötlet továbbra is időszerű maradt a Bega menti városban. A polgárok egy része Kulifay Lajos polgármesterrel az élen, 1872-től már céltudatosan azon fáradozott, hogy kieszközölje az addig 4 osztályos piarista algimnázium nyolcosztályos főgimnáziummá alakítását.³⁵¹ Az ügy lassan érlelődött, s 1875 nyarán már konkrét formát kezdett ölteni. Becskerek tekintélyesebb polgárai, 1875. augusztus 12-én, Kulifay Lajos elnökletével ülést tartottak, s úgy határoztak, hogy a főgimnázium ügyében kérvényt intéznek Somhelyi Ferenchez a piarista rend akkori kormányzójához.³⁵² Javaslatuk az volt, hogy amennyiben a piarista rend saját erejéből fedezné az ötödik és hatodik osztály költségeit, abban az esetben a város vállalná a hetedik és nyolcadik osztály pénzelését.³⁵³ Az elképzelés jónak mutatkozott ugyan, de a rend ne fogadta (nem fogadhatta) el.³⁵⁴ Egyrészt azért, mert nem rendelkezett kellő számú tanerővel, másrészt mert a meglévő gimnáziumi alapítvány a már ott lévő 6 tanár szükségleteit sem igen fedezte, sőt mi több, a hiányt minden évben a rendnek kellett fedeznie.³⁵⁵

A sikertelen próbálkozás ellenére a becskerekiek nem álltak el a főgimnázium eszméjétől. A város „Torontálmegye támogatásával minden költség és teher viselésére késznek nyilatkozott s a vallás és közokt. m. kir. minisztériumhoz az iránt folyamodott, hogy még az az 1875. év őszén az V. osztály megnyitását engedélyezze.”³⁵⁶ A minisztérium ezt a kérelmet indokoltan elvetette, ugyanis erre az átalakításra a becskerekieknek még nem volt egy átfogó tervzetük.³⁵⁷ Nos, az elutasító válasz után Menczer Mihály „egy minden szépért és hasznosért lelkesedő” becskerei polgár azonnal hozzálatott egy főgimnáziumi tervzet kidolgozásához.³⁵⁸ Az elképzelés az volt, hogy a költségeket a város és a megye közösen fedeznék.³⁵⁹ A város saját pénztárából, Torontál megye pedig a nemesi alapból, továbbá, az I. és II. megyei alapból.³⁶⁰ Az elsődleges elképzelés szerint nemcsak főgimnáziumot szándékoztak felállítani, hanem egy felsőbb leánynevelő intézetet is.³⁶¹ A megye 1875 őszén, meg is vitatta a tervzetet s el is fogadta, azzal, hogy kiiktatták belőle a leánynevelő intézetet.³⁶² Ugyanakkor a város és a megye egy 24 tagú, vegyes összetételű „főgymnasiumi bizottságot” hozott létre Dániel János alispánnal az élen.³⁶³ „Ezen bizottság abban állapotott meg, hogy a város első évben, míg a főgymnasium teljes nem lesz, s így főtartása is kevesebbe kerül, évenként 3.000 forinttal járul a költségek fedezéséhez, a negyedik évtől kezdve pedig annyival, amennyire éppen szükség lesz.”³⁶⁴ Hogy az ügyet ne halogassák, Torontál megye a maga részéről további 1.400 forintot ígért az V. osztály felállítására.³⁶⁵ (Összesen tehát 4.400 forint gyűlt össze az első évre).³⁶⁶ Időközben az is kiderült, hogy a nemesi alapban a megyének 53.001 forintja van, tehát a gimnázium (további) pénzelésére nem is kell neki igénybe venni az I. és II. megyei alapot.³⁶⁷ Miután ezzel a pénzügyi akadályok is elhárultak, a vallás és közoktatásügyi miniszter 1876. augusztus 23-án (23.19230. számú leiratával) engedélyezte az 5. osztály megnyitását: „Mivel az 1876/7. tanév már is közeledik, ezennel megengedem, hogy a nagybecskereki 4. osztályú gymnasiumnál az 5. osztály az állami gymnasiumokra nézve fennálló szervezet és szabályok pontos megtartása mellett 1876/7. tanév elején megnyithassék. Meg kell ezúttal jegyezmem, hogy Torontál megye bizottmányának és N-Becskek város képviselő testületének jogai, csakis a főgymnasium gazdasági ügyeire és a tanári választásokra fognak kiterjedhetni, ellenben a tanintézetnek szellemi tehát nevelés-oktatási ügyei úgyszintre a megválasztott tanárok megerősítése a vallás és közokt. minisztériumhoz fognak tartozni. (...) Tudósítottam ez értelemben Mészáros Nándor Szegeden székelő tank. kir. főigazgatót is, kinek felügyelete alá tanügyi tekintetben a nagybecskereki gymnasium rendelve van.”³⁶⁸ 1876. október 1-jén nyílt meg (az alakulandó) főgimnázium ötödik osztálya, tizenhét tanulóval.³⁶⁹ Ezzel indult be az 1876/77 tanév amelytől kezdve a becskerei gimnáziumban világi tanárok is tanítottak. Mivel a kegyes tanítórend nem tudott megfelelő számú tanerőt biztosítani, a tanévet hat helyett, három kegyesrendi tanárral kezdték (Domokos Jenő, Fehérváry István és Füredi János) a becskerei gimnáziumban.³⁷⁰ A három hiányzó piarista tanárt, a rend által alkalmazott világi tanárok (Kersch Ferenc, Propper István és Szilvássy János)

³⁵¹ Uo.

³⁵² Uo.

³⁵³ Uo.

³⁵⁴ Uo.

³⁵⁵ Uo.

³⁵⁶ Uo.

³⁵⁷ Uo.

³⁵⁸ Németh Ferenc: A bántási középtanoda (8.). = *Családi Kör*, 1996. nov. 7. 20–21.

³⁵⁹ Uo.

³⁶⁰ Uo.

³⁶¹ Uo.

³⁶² Uo.

³⁶³ Uo.

³⁶⁴ Uo.

³⁶⁵ Uo.

³⁶⁶ Uo.

³⁶⁷ Uo.

³⁶⁸ Uo.

³⁶⁹ Uo.

³⁷⁰ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

helyettesítették.³⁷¹ Ugyanakkor az új osztály megnyitása miatt a város két új tanárt választott: dr Kollarich Mihályt és dr Nyáry Ferencet.³⁷²

Hogy a rendház és a gimnázium munkáját külső tényezők is befolyásolták, álljon erre az alábbi példa: az 1877/78. tanévben, „Bosnia és Herzegovina occupatiója folytán Kiss Simon tanárt közvetlenül az évi vizsgálatok előtt; Kersch Ferencet pedig a következő szünetidőben katonai szolgálatra szólították be. (...) Kiss Simon 1879. január 1-jén Boszniából visszatért és ezentúl rendesen tanított; Kersch Ferenc azonban visszatérése után betegeskedett.”³⁷³

A főgimnázium igazgatójának ideiglenesen (200 ft. tiszteletdíj fejében) Domokos Jenőt, az algimnázium akkori igazgatóját bízták meg.³⁷⁴ Később, már amikor teljes főgimnázium lett, „annak igazgatását illetőleg a város azt határozta, hogy az igazgatást a k. t. rendre bizza, amely tehát itt is mint más gymnasiumaiban, saját hatáskörében nevezi ki az igazgatót.”³⁷⁵

Az 1877/78-ban beindult a hatodik osztály, 1878/79-ben a hetedik, s végül 1879/80-ban a nyolcadik osztály.³⁷⁶ Ekkor lett csak teljes a becskerekeli főgimnázium. Ez, a városra nézve jelentős esemény, amelyről 1879. szeptember 23-án emlékeztek meg, egybeesett a Temesi bánság visszacsatolásának 100. évfordulójával.³⁷⁷ E centenáriumi fő mozzanata volt a nyolcosztályos gimnázium megnyitása.³⁷⁸ (Az ünnepséget csak a szegedi árvíz árnyékolta be).³⁷⁹ Az ünnepélyes Te Deum után, amelyet a gimnázium-templomban Kreminger Antal, szegedi prépost mondott, a város és a megye előljárói, nagyszámú becskerekeli polgár jelenlétében a főgimnázium nagytermébe vonultak ahol alkalmi ünnep vette kezdetét.³⁸⁰ Azon többek között Mészáros Nándor, a szegedi tankerület királyi főigazgatója is beszédet mondott.³⁸¹

Nagybecskereknek tehát 1879-től volt teljes, nyolcosztályos főgimnáziuma, de sok probléma még megoldásra várt, a város által alkalmazott tanárok nyugdíjügyétől kezdve, a szertárak felszereléséig.³⁸²

A főgimnázium felavatását megelőzően, 1878/79-ben a gimnázium templom belterét is kellőképpen díszítették. A *Historia Domus*ban olvassuk, hogy „a templom falaira, melyek előbb csak egyszerűen márványozva voltak, Doré bibliájából vett falfestmények alkalmaztattak (...) Goigner József festész által. A költségek fedezéséhez Gieszwein István házi lelkiatya 300 forinttal járult. A templom festése 1.150 forintba került.”³⁸³

Az alábbiakban szólnunk kell a nagybecskerekeli főgimnázium alapító okleveléről is. Ennek tervezete még 1876. május 18-án elkészült, de jogerőre csak hat évvel később, Trefort miniszter láttaozása után emelkedett, 1883. október 15-én.³⁸⁴ Ez a dokumentum részletesen szabályozta a megye és a város illetékességét a gimnázium ügyében, azok tételes anyagi kötelezettségeit.³⁸⁵ Az alapító oklevél 10. pontja nyomatékosította, hogy „Torontál megye bizottmányának és N-Becskekerek város képviselő testületének jogai csak a főgymnasium gazdasági ügyeire (oconomia) és a (tanár)választásokra terjedhetnek ki, míg a szellemi – tehát nevelési és oktatási ügyek (paeagogico-didactica) úgy a felügyelet és az igazgató és a tanárok megerősítése a vallás és közoktatásügyi m. kir. minisztériumhoz tartoznak.”³⁸⁶

A főgimnázium fenntartásának nem kis anyagi terhén a város úgy próbált enyhíteni, hogy felhívást tett közzé adakozásra.³⁸⁷ Ennek sajnos nem volt látványos eredménye.³⁸⁸ Az így begyűjtött pénz képezte a gimnáziumi alapot, amelyből a gimnáziumi különféle szükségleteit pénzelték.³⁸⁹ Ez az alap 1879-ben több mint 11.000 forinttal rendelkezett, 1885-ben pedig több mint 18.000-rel.³⁹⁰ A főgimnázium létesítése még egy problémára mutatott rá: a helyszükére, amely

³⁷¹ Uo.

³⁷² Uo.

³⁷³ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

³⁷⁴ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 23-39.

³⁷⁵ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

³⁷⁶ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 23-39.

³⁷⁷ Uo.

³⁷⁸ Uo.

³⁷⁹ Uo.

³⁸⁰ Anonim: A nagy-becskekerekeli közs. Főgymnasium ünnepélyes megnyitása 1879. szept. 23. = *Torontál*, 1879. szeptember 25. 5.

³⁸¹ Uo.

³⁸² Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 23-39.

³⁸³ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

³⁸⁴ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekeli gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 23-39.

³⁸⁵ Uo.

³⁸⁶ Uo.

³⁸⁷ Uo.

³⁸⁸ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (8.). = *Családi Kör*, 1996. nov. 7. 20–21.

³⁸⁹ Uo.

³⁹⁰ Uo.

1879 után mind égetőbbé vált. A gimnáziumban tizenhat tanteremre volt szükség, holott csak kilenc létezett.³⁹¹ Hiányzott a tornaterem is.³⁹² Beruházásokra volt tehát szükség. Megoldásra várt a nyugdíj-ügy és a tanárok fizetéskiegészítésének kérdése is, meg sok más probléma amit sem a gimnázium sem pedig a város nem tudott egyszerre és azonnymódon megoldani.³⁹³

Miután az 1879/80. tanévben a vallás és közoktatási minisztérium a becskerekai főgimnáziumnak megadta a jogot érettségi vizsgák tartására, a becskerekai főgimnáziumban az első érettségi vizsgákra 1880. június 1-jén és 2-án került sor.³⁹⁴

VII. A tanintézet aranykora (1880–1914)

Az 1879/80. tanévtől új korszak nyílt a becskerekai gimnázium történetében: az intézmény teljes, nyolcosztályú főgimnázium lett, miután 1876-tól évente egy osztállyal bővítették. Ez szükségszerűen maga után vonta egyrészt a diákok, másrészt a tanárok számának növekedését. Míg az 1860-as években csak 110-170 diák iratkozott be évente, addig például 1878/79-ben 251 tanulója volt a gimnáziumnak,³⁹⁵ 1882/3-ban pedig 309!³⁹⁶ A hirtelen megnövekedett létszám miatt növelni kellett a tanárok számát is. Tekintettel arra, hogy a piarista rend nem tudott elegendő előadót biztosítani, a hiányt a rend által választott világi tanárok, illetve a város által választott világi tanárok pótolták.³⁹⁷ A gimnázium ötödik osztályának megnyitásától, 1876/77-től a becskerekai tanintézet tanárainak száma (az új osztályok megnyitásához igazodva) évről-évre szaporodott. Így, amíg 1875/76-ban mindössze hat tanára volt a gimnáziumnak, 1876/77-ben már kilenc, 1877/78-ban tíz, 1878/9-ben tizenkettő, 1879/80-ban pedig tizenhárom.³⁹⁸ Ez utóbbi létszámon hosszabb ideig meg is állapodott. Itt kell hangsúlyozni, hogy a tanári kar nemcsak számbelileg, hanem minőségileg is gyarapodott. 1876/77-be került a tanintézetbe többek között Kersch Ferenc, dr. Kollarich Mihály és dr. Nyáry Ferenc, 1877/78-ban Gretes József, 1878/79-ben Szathmáry Ákos, 1879/80-ban Streitmann Antal, 1886/87-ben dr. Csósz Imre, 1888/89-ben dr. Morvay Győző, 1889/90-ben pedig dr. Kiss Sándor.³⁹⁹ (Róluk és működésükről a tanárokról szóló fejezetben bővebben is szólunk).

A főgimnázium szerveztségéről olvassuk az 1880-as évek értesítőiben, hogy „nyilvánossági jogánál fogva és szellemi tekintetben az intézet közvetve a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magy. kir. ministerium és közvetlenül a szegedi tankerületi királyi főigazgató felügyelete alá tartozik. Az anyagi ügyekben egy külön szakbizottság jelentése alapján Nagy-Becskekerek város hatósága intézkedik, ezen bizottság választja a négy felső osztály tanárait, szintügy a rajztanárt is.”⁴⁰⁰ 1880 és 1890 között a gimnázium virágzásnak indul. Fellendül benne a diákok tevékenysége is: dalárda és diáksegélyező egyesület alakul, majd önképzőkör (vagy ahogyan az idő tájt mondták: gyakorló-iskola).⁴⁰¹ Lassan gyarapodni kezdenek a szertárak és gyűjtemények, meg a könyvtár állománya is.⁴⁰² A tanárok „irodalmi és közhasznú működését” évről-évre jelzik a gimnázium értesítői. Sokan közülük bekapcsolódtak a város művelődési életének vérkeringésébe, a *Torontálnak* és a *Wochenblattnak* voltak állandó külmunkatársa, többnek önálló kötete is megjelent Becskereken!

Vegyük hát most közelebről is, szemügyre a főgimnázium első tíz tanévének (1879/80–1889/90) fontosabb eseményeit.

A tanintézet élén (1878-tól) Arányi Béla állt egészen 1886/87-ig, (amikor is Kecskemétre távozott) 1887/88-tól 1889/90-ig pedig, őt, Rappensberger Vilmos váltotta fel.⁴⁰³

Itt kell elmondanunk, hogy a gimnázium életében volt egy megszokott ritmus, egy élettempó. Ez abból állt, hogy (általában) szeptember 1-jén ünnepélyes *Veni Sancte*val megkezdődött a tanév, amelynek első feléve karácsonykor zárult. Akkor került sor a téli szünidőre, amely január elejéig tartott. Utána következett a második félév és június végén véget ért az iskolaév. Tanév közben, (piarista gimnázium lévén), valamennyi egyházi ünnepről megemlékeztek. Közben, a piarista rend vagy a tanhatóság részéről néhány látogatásra is sor került. Évente legalább egyszer a városi főorvos megvizsgálta a tanulók egészségi állapotot és arról a gimnáziumi értesítő is rendszeresen beszámolt. A szebb idő beálltával a diákok

³⁹¹ Uo.

³⁹² Uo.

³⁹³ Uo.

³⁹⁴ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

³⁹⁵ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

³⁹⁶ Uo.

³⁹⁷ Uo.

³⁹⁸ Uo.

³⁹⁹ Uo.

⁴⁰⁰ Uo.

⁴⁰¹ Obelcz József: A nagy-becskekerekai gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéséig (1846–1879). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1880. évre*, 3–21.

⁴⁰² Uo.

⁴⁰³ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

néhány kirándulást is tettek. Május vége felé, szinte kötelezően szerveztek egy majális, a város melletti kincstári erdőben.⁴⁰⁴

S ha arra szeretnénk választ kapni, hogy milyen is volt a tanintézet belső élete, a diákok fegyelme és „vallás-erkölcsi érzete”, azt jellemzően magyarázza az 1883/84. évi Értesítő: „A vallás-erkölcsi érzet fölkeltésére és megszilárdítására a tanári kar minden telhetőt elkövetett; e célból az igazgató a tanév folyamán át kétszer olvasta fel és értelmezte osztályonként az iskolai szabályokat, ezeknek egy nyomtatott példányát a szülők vagy azok helyettesei mindjárt a beírás alkalmával átvették. Az egyes időszakok közepe táján tartatni szokott ellenőrző gyűlések eredményét is kihirdette intés és buzdítás mellett osztályonként az igazgató; sőt, az alsó osztályokban a hanyag tanulók szülei is nyertek ez időtájt külön értesítést. Az eredmény fegyelem tekintetében, jóllehet a rendtartásban előírt büntetési fokozatokat többször kellett alkalmazásba venni, sőt egy tanulót nagyobb fokú kihágás miatt ki is kellett zárni az intézetből, általában kielégítőnek mondható.

A róm. kath. tanulók háromszor végezték a szent gyónást és ugyanannyiszor járultak az Úr asztalához; a húsvéti szent gyónást szent gyakorlatok előzték meg; azonkívül a tanulók részt vettek a szokásos körmenetekben is. A más vallású ifjakat saját lelkészeik részesítették a vallás tanításában.”⁴⁰⁵

A főgimnázium működésének első éveiben a gimnáziumi épületet is évről-évre csinosították, bővítették. Így, 1879/80-ban „a ház folyosója, mely előbb meszelve volt, díszesen kifestetett, azonkívül mind a templom hajójának mind a ház folyosóinak dísztelen és rossz téglá burkolata kehlheimi kőburkolattal cseréltetett fel.”⁴⁰⁶ 1880/81-ben „a konyha és éléstár téglaburkolata kehlheimi burkolattal cseréltetett föl; a kerti bérházban a szobák kipadoltattak, a konyha kijavítottatott, új ajtók készítettettek, úgy, hogy egy csinos 2 szobából és egy konyhából álló lakássá változott át.”⁴⁰⁷ 1881/82-ben „a templom padjai kijavítottak és díszesen kifestettek; az oltárok szintén renováltattak, a sanctuariumot elzáró vasrács bronzírozottatott.”⁴⁰⁸ 1882/83-ban „az udvarban 200 ft. költségen egy kis üdülő-hely épült.”⁴⁰⁹ 1884/85-ben „a templom orgonája 1.500 ft. költségen átalakítottatott. (...) Az orgonát Angster József híres orgonaépítő alakította át és Húsvét ünnepén szentelte be a megyéspüspök engedelmével a házfőnök.”⁴¹⁰ 1885/86-ban „a Szathmáry-féle kertben istálló és kocsiszín épült.”⁴¹¹ 1886/87-ben „az udvarban cselédház és egy új ebédlő épült szegény tanulók részére. A ház ezen évben huszonkét szegény tanulót látott el átlag havi 6,5 forintért. Ezen tanulók kaptak: reggelire tejet és kenyeret, 10 kr. kenyeret délben levest, húst mártással és főzeléket (bőjti napon levest, főzeléket [...] és sült tésztát), négy óraker kenyeret és hozzá gyümölcsöt, vacsorára főzeléket hússal (bőjti napon tésztát)”⁴¹² Itt kell elmondanunk hogy a főgimnáziumnak voltak úgynevezett convictorai, vagy ahogyan akkoriban mondták: tápnövendékei, akik teljes ellátással voltak elszállásolva a gimnázium épületében.⁴¹³ Számuk nem volt nagy, évente csak néhány tanuló.⁴¹⁴ 1887/88-ban a gimnázium templom „három gyönyörű oltárszönyeget kapott Transwein János kormánytanácsos úrtól.”⁴¹⁵

1882/83-ban alakult a gimnáziumban a diákszegélyező egyesület, 1888. március 10-én pedig a Gyakorló-iskola illetve az önképzőkör.⁴¹⁶ Az idő tájt a gimnáziumnak már volt Ének-iskolája illetve kórusa is amely az istentiszteleteken és alkalmi ünnepségeken rendszeresen fellépett.⁴¹⁷ S ha már az ünnepekről beszélünk azokból is akadt bőven. Említsünk hát néhányat: 1888. január 8-án emlékeztek meg XIII. Leo pápa ötven éves „áldozási jubileumáról”, január 16-án pedig részt vettek Torontál megye új székházának felavatásán.⁴¹⁸ 1888/89-ben tartották a Trefort Ágoston-ünnepélyt, 1889. november 24-én emlékeztek meg Lauka Gusztáv félszázados írói jubileumáról (dr. Kiss Sándor ünnepi ülésen méltatta munkásságát s a gimnázium gyakorló iskolája is köszöntötte őt), 1889. december 1-jén Vörösmarty-ünnepély volt, (a gyakorló iskola szervezésében), 1890. március 16-án pedig egy jubileumi megemlékezés „a magyar gyakorló iskolák alapításának 100 éves évfordulójáról.”⁴¹⁹

⁴⁰⁴ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁰⁵ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁰⁶ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

⁴⁰⁷ Uo.

⁴⁰⁸ Uo.

⁴⁰⁹ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴¹⁰ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskereki gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

⁴¹¹ Uo. - *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest. - *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴¹² Uo.

⁴¹³ Uo.

⁴¹⁴ Uo.

⁴¹⁵ Uo.

⁴¹⁶ Uo.

⁴¹⁷ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴¹⁸ Uo.

⁴¹⁹ Uo.

1884 januárjában a város a kegyesrendi tanároknak is megadta az úgynevezett ötödéves pótlékot, 1888 júniusában pedig a városi hatóság „50 frt-tot szavazott meg jó erkölcsű és szorgalmas tanulók jutalmazására.”⁴²⁰

1884 júniusáig a becskerekai gimnáziumban nem voltak nyilvánosak a szóbeli érettségi vizsgák. Az első nyilvános szóbeli érettségi vizsgákat 1884. június 25–27-én tartották meg a tanintézetben.⁴²¹ 1880 és 1890 között a gimnázium krónikája több látogató nevét jegyezte fel. Így, Fehér Ipoly szegedi tan. kir. főigazgató szinte évente látogatta a gimnáziumot,⁴²² 1883. májusában Hazafi Veray János vándorpoéta ejtette útba,⁴²³ 1885. december 7-én pedig a tanintézet vendége volt Vámbéry Ármin, a híres világotudós és orientalista.⁴²⁴

Téves lenne azt hinnünk, hogy 1880 és 1890 között teljesen gondtalan volt az élet a gimnáziumban. Sőt, a (menyiségileg is) megnövekedett munka igen sok fejtörést okozott. Az 1889/90 tanévben például, az egyházi és világi tanárok közötti igazságtalan munkamegosztás komoly nézeteltérést váltott ki.⁴²⁵ Miről is volt szó? „Annak idején mikor Becskerekén főgimnázium keletkezett, a főgimnázium számára hittanarról nem gondoskodott a város s így a kegyesrendi tanárok vállalták el a nyolcz óra hittan tanítását, olyképpen hogy a világi tanárok velük egyenlően viselték a terhet. Jelen tanév elején azonban a főigazgatóság a világi tanárokat felmentette a tehet viselése alól s a nyolcz óra többletet a kegyesrendi tanároknak szabta, úgy hogy a három rendi tanár 20–20 órát kapott míg a világi tanárok jó része 14–16 órát nyertek. Nem lehet csodálni tehát, ha a főgimn. igazgató s a rendi tanárok kerekén megtagadták az igazságtalanul rájuk kirótt tehet elvállalását.”⁴²⁶ Az eset miatt – a tanárokkal való szolidaritásból – az igazgató is lemondott, de lemondását nem fogadták el.⁴²⁷ Végül, az a kompromisszumos megoldás született, hogy megfelelő díjazás ellenében a piarista tanárok hajlandók elvállalni a többletmunkát.⁴²⁸ Hátra volt még, tehát, a megfelelő pénzforsás felkutatása. A rend előbb a városhoz fordult, mint alapítóhoz kérve, hogy fedezzék a hittantanár költségeit.⁴²⁹ A városnak olyannyira nem volt pénze, hogy azzal a javaslattal áll elő: vagy államosítsák a becskerekai gimnáziumot vagy pedig vegye át teljes egészében a piarista rend, tekintettel arra, hogy a meglévő kiadásokat is alig tudja elviselni.⁴³⁰ A piarista rend 1889. december 13-án komolyan megvitatta az ügyet és leszögezte, hogy a becskerekai gimnáziumot mindenekelőtt azért nem veheti át, mert nincs hozzá elegendő tanára.⁴³¹ Sok huzavona után a város végül is megszavazott 400 forint díjat a hittan tanításáért, s a kedélyek lassan lecsillapodtak.⁴³²

Sajnos, kellemetlen hírekből sem volt hiány a becskerekai gimnáziumban. 1889. július 10-én reggel szobájában halva találták Kovács Pál piarista tanárt.⁴³³ 1890 május 26-án Bibics Dobrivoj ötödikes gimnazista „fürdés közben alámerült a Begában, s holttestét csak negyed napra vetette fel a víz Écska és Perlasz között.”⁴³⁴ 1890. szeptember 4-én „meglopták Csengery Ignácot, Richtmann nevű IV. éves jogász, 145 frt-ot s egy takarékpénztári könyvet vitt el tőle, a tolvajt elfogták s ügye a kir. törvényszék elé került.”⁴³⁵

A becskerekai piaristák, alkalomadtán más egyház elöljáróival is érintkeztek. Így, 1890. május 11-én Rappensberger Vilmos igazgató Karlócán küldöttségileg vett részt Đorđe Branković szerb pátriárka ünnepélyes beiktatásán.⁴³⁶ Branković nem volt ismeretlen a becskerekai piaristáknak, hiszen már korábban, 1888. augusztus 27-én, a ház tagjai találkoztak vele amikor a görögkeleti egyházi elöljáró Becskerekén járt.⁴³⁷

Szóljunk most a továbbiakban, a becskerekai főgimnázium rákövetkező 10 évről, az 1890 és 1900 közötti időszakról, amikor a gimnázium területileg is bővült, új tornatermet kapott, s belső berendezéseit is felújították, de amely

⁴²⁰ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest. - *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴²¹ Uo.

⁴²² Uo.

⁴²³ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

⁴²⁴ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest. - *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴²⁵ Németh Ferenc: A bánsági közélet (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴²⁶ Uo.

⁴²⁷ Uo.

⁴²⁸ Uo.

⁴²⁹ Uo.

⁴³⁰ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest. - *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴³¹ Uo.

⁴³² Uo.

⁴³³ Uo.

⁴³⁴ Uo.

⁴³⁵ Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1894/95. évre*, 1–186.

⁴³⁶ Uo.

⁴³⁷ Uo.

időszakban még mozgalmasabb volt a gimnázium belső élete. Szinte valamennyi ünnepeken a tanári kar tagjai mellett aktívan részt vett a gimnázium ének- és zenekara, meg a gyakorló-iskola tagjai is. Ám a főgimnázium ebben az időszakban sem volt mentes anyagi gondoktól, problémáktól.

Már azt 1890/91 tanévben változás történt a főgimnázium élén: Rappensberger Vilmos addigi házfőnököt és igazgatót, Magyaróvárra helyezték át, (átmenetileg ezt a tisztséget Palársi József töltötte be), helyét pedig Balácsi József foglalta el.⁴³⁸ A tanári karban is történt változás: 1891/92-ben jött Erneyi István, 1892/3-ban Novotny Endre, 1894/95-ben Eberhardt Béla, 1895/96-ban Hadady Géza, 1896/97-ben Frank István, 1897/98-ban Bakos János és Voggenhuber Oszkár, 1898/99-ben Csintalan Pál és Priváry József, 1899/900-ban Bartha György és Schultheiss Vince, 1900/901-ben pedig Farkas Ignác és Vidákovich Dániel – hogy csak a leglényegesebb változásokat említsük.⁴³⁹

Az 1890/91. tanévben lépett életbe az 1890. évi XXX. Törvénycikk, „amely szerint a görög nyelv tanulása csak az önként vállalkozókra kötelező, a nem vállalkozók pedig helyette magyar irodalmi olvasmányokra és rajzra taníttatnak heti 4 órában.”⁴⁴⁰ E pótló tantárgyak tanulására első évben csak három tanuló jelentkezett.⁴⁴¹ Bármennyire is furcsának tűnik, végül is e tantárgyak tanítása közben derült ki, hogy a 240–290 tanuló számú gimnázium épülete szűk és bővítésre szorul.⁴⁴² 1891/92-ben a mind kifejezettebb helyszűke miatt „a tanhatóság az igazgató átiratára és a minisztérium sürgetésére az intézet közelében két helyiséget bérelt s egyúttal a képviselőtestület elhatározta, hogy a gymnasium egyik szárnyát kiépítteti.”⁴⁴³ E döntéstől a kivitelezésig azonban időre volt szükség, annál is inkább mert a városnak sem igen volt pénze. A gimnázium új szárnyának kiépítése csak 1892/93-ban kezdett konkrét formát ölteni, amikor is a város „a gymnasium kiépítésének tervét [...] április hóban jóváhagyás végett” felterjesztette a minisztériumhoz, az azonban a terveken némi változtatást kívánt, ami miatt az építkezést kezdetét el kellett halasztani.⁴⁴⁴ 1894/95-ben már javában folyt a munka. „A gymnasiumi szárnyépület emelése miatt az iskolaév a 26.472 sz. miniszteri engedély alapján csak október 1-jén kezdődött.”⁴⁴⁵ Az előadások voltaképpen még később, október 3-án kezdődhettek csak meg mert a régi épület még nem volt rendben.⁴⁴⁶ Egyébként is a gimnázium hatodik és hetedik osztálya február közepéig a polgári iskolában volt ideiglenesen elhelyezve.⁴⁴⁷ Az új épületszárny földszintjén volt a rendház mosókonyhája, a házi cselédségnek két szobája, meg a ház faspincéje.⁴⁴⁸ Nem sokkal az új épületszárny befejezése után adódott alkalom a gimnáziumi tornacsarnok problémájának megoldására is. 1897/98-ban sikerült megoldani a tornacsarnok kérdését is, amelynek kiépítését a rendház már 1867 óta sürgette.⁴⁴⁹ Ebben, teljesen véletlenül, az új József Közkórház kiépítése segített.⁴⁵⁰ A régi kórház ugyanis átköltözött az új épületbe, s a régi üresen maradt.⁴⁵¹ Ez adta az ötletet, hogy a becskerek-i gimnázium melletti tűzoltó laktanyát (és az előfogatos istállókat) át lehetne költöztetni a régi kórház épületébe, azok épületeit pedig, egy kis átalakítással tornacsarnokká lehetne alakítani.⁴⁵² Az elképzelést csakhamar tett követte, s 1897/98-ban a gimnázium tornacsarnoka már állt, s csak felszerelésre várt.⁴⁵³ Az átalakított épület megfelelt ugyan a követelményeknek, de a rendház tagjainak véleménye szerint „sokkal díszesebb lett volna ha a város, az udvar felé eső falakat lebontotta volna, ami alig néhány négyzetméter volt, miután az istálló falait, mint használhatatlanokat úgyis le kellett rontani, de akadályul szolgált a régi tető, melyet a város az új épületnél is fel akart használni.”⁴⁵⁴ Végül is a gimnázium (új) tornatermét 1898. november 1-jén adták át rendeltetésének.⁴⁵⁵ 236,7 négyzetméteres volt, s kiépítése 10.810 ft. 42 kr.-ban került.⁴⁵⁶ Villanyvilágítása is volt s a gimnáziumban díszteremként is használták.⁴⁵⁷ Volt irodája, öltözője, színpada, tornaszerekkel pedig Oreholy János budapesti tornaszer-szállító látta el.⁴⁵⁸ Ugyancsak, a tornaterem

⁴³⁸ Uo.

⁴³⁹ Uo.

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ Németh Ferenc: A bánsági közélettanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁴² Uo.

⁴⁴³ Uo.

⁴⁴⁴ Uo.

⁴⁴⁵ Uo.

⁴⁴⁶ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest. - *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁴⁷ Uo.

⁴⁴⁸ Uo.

⁴⁴⁹ Uo.

⁴⁵⁰ Uo.

⁴⁵¹ Uo.

⁴⁵² Uo.

⁴⁵³ Uo.

⁴⁵⁴ Uo.

⁴⁵⁵ Uo.

⁴⁵⁶ Németh Ferenc: A bánsági közélettanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁵⁷ Uo.

⁴⁵⁸ Uo.

felavatásának évében a város „három tantermet padlóztatott, a régi épületben pedig a régi rozszant ablakok és ajtók helyett újakat készített.”⁴⁵⁹ Mint a gimnázium történetében olvassuk, ezzel a becskerekai gimnázium „az egészen jól felszerelt intézetek sorába léphet(ett).”⁴⁶⁰ 1899/900-ban Nagybecskerek város „mint patrónus, a társházát úgy az utcára mint az udvarra eső oldalain újra meszeltette.”⁴⁶¹ S éppen a nagy csinosítás évében történt, július 7-én délután, hogy „rettenetes vihar vonult át a város és határa fölött, mely roppant károkat okozott az épületekben. (A gymn. épületnek a városház felőli oldaláról a cserépszindely tetőzetet csaknem teljesen leröpítette).”⁴⁶² 1900/901-ben pedig, az említettek mellett „a város játéktérnek engedte át az Amerika-városrészben fekvő epreskertnek egy részét, összesen 4.557 négyzetméter területet.”⁴⁶³ Ugyancsak ebben a tanévben „a város [...] 5 tanári szobába a régi, kiégetett svéd kályhák helyébe új kályhákat állított, melyek mindegyike 130 koronába került a fölállítással együtt. Ezenkívül a város a társház ebédlőjét újra padoltatta, az udvarban, a víz kivezetésére földalatti csatornát készíttetett, a gymnasiumi épületben egy díszes nagy kaput készíttetett, az udvart pedig kavicssal feltöltötte.”⁴⁶⁴

Valamelyest a gimnázium csinosításához tartozik, hogy egy 1896. március 27-ei leirat szerint „az ezredév emlékére emlékfákat kell(ett) ültetni.”⁴⁶⁵ A becskerekai gimnáziumi igazgató a városi hatóságtól azt az ígéretet kapta, hogy a város a gimnázium udvarán 3 hársfát és 5 akácfa fog ültetni.⁴⁶⁶ Az ígéretből végül is csak 8 akácfa lett, amelyekhez az igazgató, április 29-én két hársfát ültetett még.⁴⁶⁷ Egyet a kút közelében, egyet pedig a társházból a gimnáziumba vezető átjáró mellé.⁴⁶⁸

A millennium évében gyulladtak ki az első villanyégők is a Bega menti városban. A város, először, a feltámadási körmenet alkalmával, 1896. április 4-én este volt kivilágítva.⁴⁶⁹ A villanyvilágítás csakhamar bekerült a gimnáziumba is. „Mint hogy a petroleum lámpával az ebédlőben igen sok kellemetlenség volt, a házfőnök az ebédlőbe is bevezette a villanyos világítást 5 lámpával s évi általánynul naponként harmadfél órai fogyasztást számítva 70 firt-ot fizet(ett). A bevezetés 64 firt-ba került.”⁴⁷⁰ A rendházban legelőször 1896. április 22-én világítottak.⁴⁷¹

Szólunk a továbbiakban a gimnázium belső ügyeiről, belső életéről is. Még 1899/900-ban tantervmódosításra került sor: különválasztották a földrajzot a természetrajztól, s a földrajzot heti három, a természetrajzot pedig heti két órában tanították.⁴⁷²

1891 augusztusában a becskerekai társház igen kellemetlen helyzetbe került a kincstári földek adóügye miatt.⁴⁷³ Az általa használt kincstári földre – annak reményében, hogy az Egyezés 6. pontja értelmében arról Nagybecskerek városa gondoskodik – egyáltalán nem fizetett adót.⁴⁷⁴ Erre még 1869. december 10-én fény derült, amikor a városi könyvviteli hivatalban megjelent Kozma kincstári számtartó és az esetet jegyzőkönyvbe vette.⁴⁷⁵ Ezzel, az adóhátralék ügye azonban nem zárult le, hanem tovább gyűrűzött. A házfőnök előbb a városhoz fordult, de ott azzal utasították el, hogy „1848 óta a köztehetviselés alól senki sem vétetik ki.”⁴⁷⁶ Attól kezdve a ház a kincstári föld után rendszeresen fizette az adót.⁴⁷⁷ Múltak az évek s a megállapított adóhátralék tisztázásának kérdése 1891. augusztus 11-én újra napirendre került.⁴⁷⁸ A kincstári ügyészség kérte a rendtől a néhány száz forintos adóösszeg kifizetését.⁴⁷⁹ A rend ekkor is az *Egyezés* hatodik pontjára hivatkozott, mire a kincstári ügyészség válaszában azt írta, hogy „sehol sincs nyoma annak, miszerint a város a

⁴⁵⁹ Uo.

⁴⁶⁰ Uo.

⁴⁶¹ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest. – *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁶² Uo.

⁴⁶³ Uo.

⁴⁶⁴ Uo.

⁴⁶⁵ Uo.

⁴⁶⁶ Németh Ferenc: A bánsági közéletpanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁶⁷ Uo.

⁴⁶⁸ Uo.

⁴⁶⁹ Uo.

⁴⁷⁰ Uo.

⁴⁷¹ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest. – *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁷² Uo.

⁴⁷³ Uo.

⁴⁷⁴ Uo.

⁴⁷⁵ Uo.

⁴⁷⁶ Németh Ferenc: A bánsági közéletpanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁷⁷ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁷⁸ Uo.

⁴⁷⁹ Uo.

társház helyett valamikor megfizette volna (az adót) s ezért újra követelte a viszkövetelés megtérítését.”⁴⁸⁰ A házfőnök a rendkormányhoz fordult segítségért, meg annak ügyészéhez.⁴⁸¹ Közben, a kincstári ügyészség 1892. február 13-án újfent sürgette az adóhátralék kiegyenlítését.⁴⁸² Végül, felmérve a helyzetet „az ügyész azt ajánlotta, hogy legjobb volna a ministeriumtól kérelmezni a követelés leírását.”⁴⁸³ A rendfőnök ezzel egyezett is. Végül nagy huzavona után, az adóhivatal leírta a ház adótarozását.⁴⁸⁴

Az 1892/93 tanév *Értesítőjében* olvassuk a gimnázium valláserkölcsei és fegyelmi ügyéről: „A róm. kath. vallású tanulók a téli zord hónapok kivételével naponkint sz. misét hallgattak, melyet vasárnapokon keresztény tanítás előzött meg. Négyyszer végeztek ez évben a sz. gyónást és áldozástés jelen voltak a tantestület felügyelete alatt a kath. egyház körmenetein, továbbá I. Ferencz József dicsőségesen uralkodó apostoli királyunk és Erzsébet királynő ő felsége legmagasb neve ünnepén, úgyszintén a koronáztatásuk évfordulóján tartott ünnepélyes sz. miséken. A husvéti sz. gyónást megelőzték a szokásos sz. gyakorlatok, melyeken az ifjúság épülésére a tanártestület is megjelent. A főgymnasium énekkara hetenkint egyszer közreműködött a Mi asszonyunkról nevezett iskolanővérek templomában tartani szokott májusi ájtatosságon. A más vallású tanulók saját lelkészeiktől nyertek vallási oktatást.”⁴⁸⁵

1890 és 1900 között valamelyest biztatóbban alakultak a gimnázium anyagi ügyei. 1893 októberében a város az addigi 3.330 frt. évi járandóságot képviselőtestületi határozattal 4.000 forintra emelte, s ezt Torontál megye törvényhatósági bizottsága 1894-ben jóvá is hagyta.⁴⁸⁶ 1897/98-ban A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 3.000 forintos államsegélyt utalványoztatott ki a becskerek-i gimnázium részére.⁴⁸⁷ Nagybecskerek város képviselőtestülete ennek alapján állapította meg a fizetési fokozatokat a gimnáziumban.⁴⁸⁸ Ez nem volt véletlenszerű adomány. Ugyanis egy évvel korábban a város által alkalmazott világi tanárok anyagi helyzetük javítása érdekében 1897. január 17-én egy „memorandumot” intéztek a főgimnáziumi bizottsághoz, amelynek elnöksége 1897. január 21-én tárgyalta róla.⁴⁸⁹ „Méltányolták a tanárok kívánságát, hogy fizetésük az állami tanárok fizetésével egyenlővé tétessék, de tekintve a város szűk anyagi viszonyait csak elvben járultak hozzá, a kivített azon időre halasztva, amikor a városnak sikerül a gymn. részére az államtól segílyt kieszközölni.”⁴⁹⁰ A világi tanárok memorandumának két konkrét eredménye lett. Az egyik az volt, hogy a városi képviselőtestület a tanárok lakbérért 200 forintról 240 forintra emelte, a másik pedig, hogy a gimnáziumi szabályzat értelmében a gimnáziumi bizottság üléseire attól kezdve mindig meghívtak egy, a város által alkalmazott világi tanárt is.⁴⁹¹

1890 és 1900 között 2 igen lényeges dokumentum került elfogadásra. Az egyik az 1881 augusztusától készülő Nyugdíjsszabályzat volt, amely „Nagy-Becskek r. t. városnál alkalmazott tisztviselők segéd- és kezelőszemélyzet tagjai, valamint a városi főgymnasiumnál alkalmazott tanárok és azok özvegyeik és árváik ellátásáról” rendelkezett.⁴⁹² 1891. január 1-jén lépett életbe és igen nagy jelentősége volt a gimnáziumi tanároknak nézve.⁴⁹³ A másik fontos dokumentum a gimnázium *Szabályzata* volt amelyet az 1896/97 tanévben fogadtak s el, amelynek tárgyalásakor egy indítvány igen nagy port kavart fel.⁴⁹⁴ Amikor ugyanis a *Szabályzat* a gimnáziumi bizottság elé került megvitatásra, a negyven paragrafus tárgyalásánál Menczer Lipót bizottság tag indítványozta, hogy „nyíltan kitésszen miszerint tanárrá bármily felekezeti magyar honpolgár, ki tanári oklevéllel bír, meg legyen választható.”⁴⁹⁵ A gimnáziumot igazgatója ezt határozottan ellenezte, de 1897. április 8-ai határozatával azt a piarista rend kormánya is elutasította.⁴⁹⁶ Sok huzavona után – dr. Papp Géza országgyűlési képviselő nem csekély közbenjárására – végül is Menczer indítvány a városi hatóságoknál nem lett elfogadva.⁴⁹⁷

⁴⁸⁰ Uo.

⁴⁸¹ Uo.

⁴⁸² Uo.

⁴⁸³ Uo.

⁴⁸⁴ Uo.

⁴⁸⁵ *Értesítő a kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerek-i községi főgymnasiumról az 1892/93. tanév végén.*

Közli: Balácsi József főgymnasiumi igazgató. Nagybecskerek, Pleitz Fer. Pál könyv- és könyvmdája, 1893, 38–39.

⁴⁸⁶ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁸⁷ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁸⁸ Uo.

⁴⁸⁹ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁹⁰ Uo.

⁴⁹¹ Uo.

⁴⁹² Herr Ödön: A gymnasium története (1846–1895). = *A nagybecskerek-i gimnázium Értesítője az 1894/95. évről*, 40–43.

⁴⁹³ Uo.

⁴⁹⁴ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁴⁹⁵ Uo.

⁴⁹⁶ Uo.

⁴⁹⁷ Uo.

A múlt század utolsó tizedében is a becskerekai gimnázium tanulói több érdekes tanulmányi kiránduláson vettek részt, amelyek már hagyományosakká váltak. Így például, 1893/94-ben a pünkösdi ünnepek alatt kirándulást szerveztek az Al-Dunára és megtekintették a Vaskaput.⁴⁹⁸ 1895 májusában a Kárpátokban utaztak.⁴⁹⁹ 1896. szeptember 11-én Budapestre látogattak, a millenniumi kiállítás megtekintésére, mely alkalommal „különösen a történelmi főcsoportot tanulmányozták.”⁵⁰⁰ 1897/98-ban a becskerekai gimnázium diákjainak egy csoportja hosszabb útra vállalkozott: az útirány Pancsova–Zágráb–Fiume–Velece–Trieszt volt.⁵⁰¹

Az alkalmi ünnepekben sem volt hiány. 1891 januárjában ünnepelték boldog Pirotti Mária Pompilius emlékét, 1891 szeptemberében Széchenyi István születésének 100. évfordulóját, május 15-én Révai Miklóstra emlékeztek, 1897. december 8-án ünnepelték az első kegyes iskolák megnyitásának 300. évfordulóját, 1896. május 9-én a magyar millenniumot, 1900. november 5-én a magyar kereszténység 900 éves évfordulóját stb.⁵⁰² A tanintézetet látogatta többek között Fehér Ipoly, Lévay Imre, dr. Platz Bonifác, Desewffy Sándor, Frank Ferenc és dr. Vámos Károly.⁵⁰³ E látogatások közül csak egyet emelnék ki. 1893. április 10-e és 13-a között a becskerekai piarista gimnázium és társház vendége volt Lévay Imre piarista rendfőnök, és annak titkára, dr. Vámos Károly.⁵⁰⁴ Megérkezése után Lévay előbb tiszteletét tette a városi és megyei előljáróknál, majd „megtekintette a torontálvármegyei háziipar helybeli szövőiskoláját, s innen az Amerika külvárosban levő Szathmáry-féle kertbe” ment.⁵⁰⁵ Látogatásáról a továbbiakban azt olvassuk, hogy Lévay helyeselte „hogy a főgymnasium igazgatója a deákmisék tartásáról a régebbi szokástól eltérőleg akképpen intézkedett, hogy ezentúl nemcsak vasárnapokon és ünnepeken s május hóban, hanem a tanév elejétől mindenszentek hetéig és husvét hetétől a tanév végéig járjon az ifjúság deákmisére, egyszersmind utasítja az igazgatót ezen intézkedés életbeléptetésére és fentartására.”⁵⁰⁶ A becskerekai házfőnök a látogatás végeztével ígért tett a rendfőnöknek, hogy „a jövőben is iparkodni fognak mindazon kötelességeik pontos teljesítésére, melyek itt e vegyes ajkú és felekezeti délvideken” hivatásukkal együtt járnak.⁵⁰⁷

A rendház gazdálkodásáról annyit kell elmondanunk, hogy a piaristák kertjéből 1897/98-ban „a szőlő kipusztult s (minthogy) a konyhavetemény termelése a kerti költségeket nem fődözi, hozzá kellett fogni újra a szőlőültetéshez, mely az itteni viszonyok közt egyedül nyújt reményt a jövedelme emelésére.”⁵⁰⁸ A piaristák a városi szőlőtelepről 110 „nemesített gyökeres vesszőt” és 1.100 „gyökeres vadvesszőt” szereztek be erre a célra.⁵⁰⁹ De már, sajnos 1898/99-ben, az elültetett szőlővessző jó része – a kedvezőtlen időjárás következtében – kiveszett, s csak 560 maradt meg.⁵¹⁰ 1900/901-ben, „minthogy a kertben a régi gyümölcsfák pusztultak, ezek pótlására november hóban 10 barack és 10 cseresznyefát „ültettek.”⁵¹¹

1892/93-ban felütötte a fejét a kolera és a difteritisz, majd 1893/94-ben ismét a kolera.⁵¹² Így hát dr Heidegger Lajos városi főorvosnak – az intézet házi orvosának – is akadt munkája.⁵¹³

A diákok év végi jutalmazására (az alapítványi díjazásokon kívül) többen is adakoztak. Mindenekelőtt Wattay Miklós, aki öt aranyat adományozott, meg Szabó Ferenc, aki nyolcvanöt történelmi tárgyú könyvet ajándékozott.⁵¹⁴

A század első évétől az első világháború kezdetéig (1901–1914) a becskerekai társház élén újra változásra került sor. Balácsi József házfőnök ugyanis 1914 februárjában elhunyt.⁵¹⁵ Helyét ideiglenesen Kovács Endre becskerekai piarista tanár foglalta el, majd végül a a házfőnöki megbízatást 1914. július 16-án dr. Bartha György vette át.⁵¹⁶ A tanári karban is

⁴⁹⁸ Németh Ferenc: A bántási közéletpanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁴⁹⁹ Uo.

⁵⁰⁰ Uo.

⁵⁰¹ Uo.

⁵⁰² *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁰³ Uo.

⁵⁰⁴ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁰⁵ Uo.

⁵⁰⁶ Uo.

⁵⁰⁷ Uo.

⁵⁰⁸ Uo.

⁵⁰⁹ Uo.

⁵¹⁰ Uo.

⁵¹¹ Uo.

⁵¹² *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.; *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵¹³ Uo.

⁵¹⁴ Uo.

⁵¹⁵ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi r. kath. főgimnázium értesítője. (1913–1914. isk. év). Összeállította Kovács Endre igazgató-helyette. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskerek, 1914, 3–13.

⁵¹⁶ Uo. 14.

szinte évenként történtek változások. 1901/902-ben Majtényi Géza és Freész Endre, 1902/03-ban Acsay Ferenc és Bárány Béla, 1903/04-ben Nagy Béla, 1904/05-ben Priváry József és Lendvai Márton, 1906/07-ben Kozma Gyula, 1907/08-ban dr. Czirbusz Géza, 1908/09-ben Christián Jenő és Krcselics László, 1909/10-ben Kalcsók Leo, 1910/11-ben Ágotai (Vugrincsi) Ferenc és Palkovics Károly, 1911/12-ben Ambrusztér Sándor és Herr György, 1912/13-ban Vincze László 1913/14-ben Barts Gyula jött a becskerekai gimnázium tanári karában, mások pedig időközben távoztak belőle.⁵¹⁷ Két kilépés is volt: 1904 novemberében Priváry József, 1905 júliusában pedig Acsay Ferenc hagyta ott a rendet és a gimnáziumot is.⁵¹⁸

A becskerekai tanintézetet a század elején is többen megtisztelték látogatásukkal: 1901/02-ben (majd később még több ízben) dr. Platz Bonifác, 1905/06-ban Magyar Gábor és dr. Hénap Tamás, 1906/07-ben dr. Szele Róbert és Đorđe Letić, 1907/08-ban Németh József, 1911/12-ben dr. Glattfelder Gyula és mások.⁵¹⁹ Külön ki kell emelnünk az 1904/05. tanévben dr. Zoltvány pannonhalmi főiskolai tanár látogatását, aki „a magyar fogalmazás tanítás módszerének és eredményének megfigyelésére kiküldött miniszteri biztos” volt.⁵²⁰ Ugyancsak, 1911/12-ben a becskerekai gimnáziumban járt dr. Bozóky Endre, az országos közpótkatási tanács titkára, mint miniszteri biztos, aki „az intézet matematika és fizika oktatását” tanulmányozta.⁵²¹

A gimnázium az első világháborút megelőző években is változásokon ment keresztül: 1902/03-ban „a város a rajzterem egyik ablakát felölvilágítótá tette Streitmann Antal rajztanár javaslatára.”⁵²² 1903/04-ben „a város az igazgató kívánságára a ház első emeletét a gymnasium első emeletével egy nyitott folyosóval kötötte össze, könnyítvén ez által a két épületbe való átjárás.”⁵²³ 1906/07-ben „a város a torna-udvar mellett elterülő telket 800 koronáért bérbe vette s azon 2.230 koronáért korcsolyapályát létesített, melyet különösen az alsóbb osztályok tanulói a hosszú tél folyamán szorgalmasan használtak.”⁵²⁴ 1909/10-ben a villanyvilágítást is bővítették: „a házfőnök megkeresésére a város a villamos világítást bevezette az egyik tanári szobába minden díj nélkül s így mostmár 3 tanári szobában és az igazgató lakásában van villamos világítás. Továbbá bevezette a város a villamos világítást a vendégszobába is, és adott hozzá egy csinos függő lámpát is. Egy asztali lámpát 17 koronán a ház szerzett; az ebédlőben két csinosan függő lámpát a város két más lámpával cserélt fel. Végül bevezette a város a vill. világítást a félreeső helyekre is. A tanárok a fogyasztásért havi átalányban 1 korona 60 fillért fizetnek. Bevezették a villamos világítást a konyhába és a három folyosóra; a bevezetést a város ingyen eszközölte a fogyasztást azonban a ház fizeti.”⁵²⁵

Noha szinte évente ültettek új, nemes facsemetéket és más vidékről hozott minőséges szőlővesszőt, a piaristák kertje a század első éveiben sehogyan sem hozott jó termést, még annak ellenére sem, hogy 1907/08-ban „a terményerő fokozása érdekében” száz kiskocsi iszapott hordattak fel a Begából.⁵²⁶ A szeszélyes időjárás, a kimondottan száraz vagy hosszantartóan esős idő éveken át megsemmisítette vagy a minimálisra csökkentette a termést.⁵²⁷ Volt olyan év, hogy egyetlen fürt szőlőt sem tudtak eltenni télire!⁵²⁸ 1907/08-ban például, a nagy szárazság „a kerti terményeket tönkre tette, úgy hogy a ház szükségletét a kert nem fődözte, hanem azt drága pénzen a piacról kellett beszerezni.”⁵²⁹

A gimnázium belső életével kapcsolatban el kell mondanunk, hogy ebben az időszakban is évente szerveztek tanulmányutakat. 1901/02-ben a magas Tátrába, 1902/03-ban és 1907/8-ban Velencébe, 1903/04-ben az Al-Dunára, 1904/05-ben Écskára, Titelre, Újvidékre, Péterváradra és Kamenicára, 1905/06-ban Resicára, az ottani „víz- vas és bányaművek” megtekintésére, 1906/07-ben Kassára, II. Rákóczi Ferenc hamvaihoz, 1908/09-ben Erdélybe, 1909/10-ben Titelre, Módosra és Bosznia-Hercegovinába stb.⁵³⁰

Abból a felismerésből kiindulva, hogy „az iskolai ünnepélyek kiválóan hatnak az ifjúság valláserkölcsei és nemzeti érzésének fejlesztésére és ébrentartására”, az első világháború előtti években (akárcsak az előző időszakokban) is több ünnepséget szervezett. A megszokott, évente ismétlődő ünnepeken kívül (február 2., március 15., április 11., október 6 stb.), a gimnázium tanárai és diákjai 1902/03-ban megemlékeztek Kossuth születésének 100. évfordulójáról, 1903/904-

⁵¹⁷ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵¹⁸ Uo.

⁵¹⁹ Uo.

⁵²⁰ Uo.

⁵²¹ Uo.

⁵²² Uo.

⁵²³ Uo.

⁵²⁴ Uo.

⁵²⁵ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵²⁶ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁵²⁷ Uo.

⁵²⁸ Uo.

⁵²⁹ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵³⁰ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

ben II. Rákóczy Ferencről és Deák Ferencről, 1906/07-ben a koronázás 40. évfordulójáról, 1907/08-ban Szt. Imre hercegről, 1908/09-ben Josef Haydn halálának 100. évfordulójáról, 1909/10-ben Széchenyi halálának 50. éves évfordulójáról stb.⁵³¹ Ezeken a megemlékezéseken rendszerint felléptek a gyakorló-iskola tagjai és a gimnázium ének- és zenekara.⁵³²

A huszadik század első éveitől divatba jöttek „a torneversennyel egybekötött tornavizsgák”, amelyeket rendszerint júniusban rendeztek meg. Itt említjük meg, hogy 1912. június 7-én és 8-án a becskerekai gimnázium tizennégy diákja részt vett a pécsi kerület tornaversenyén, amelyen két első, négy második díjat, és két díszoklevelet nyertek.⁵³³ 1913 májusában a becskerekai gimnázium diákjai az újvidéki tornaversenyen is megállták a helyüket.⁵³⁴

Nagybecskerek városa 1904. szeptember 1-jétől „a gimnasiunál iskolaorvosi és egészségtan tanári állást rendszeresített” amelyet elsőként dr. Fialowszky Béla töltött be.⁵³⁵ Az 1908/09. tanévben kezdődött meg a becskerekai gimnáziumban „a katonai gyakorlatok és a céllövészet” oktatása, amelyet rendszerint céllövő versennyel zártak.⁵³⁶ Ezt a „tantárgyat” Rigó Dezső honvédfőhadnagy tanította a gimnázium hetedik és nyolcadikos tanulóinak.⁵³⁷

A diákok egészségi állapota, a gyakran kiújuló járványbetegségek miatt nem volt éppen kielégítő a huszadik század első éveiben. A diákok egészségi állapotáról olvassuk 1907/08-ban: „Az idei év nemcsak a tanárookra, hanem a tanulóakra nézve sem mondható egészségi állapot tekintetében kedvezőnek. Délvidékünknek uralkodó baja, a vörheny, intézetünket az idén is meglátogatta. Az intézet bezárására azonban nem volt szükség, egy napig szünetelt csak az előadás s az intézetet alaposan deszinficiálták.”⁵³⁸ 1909/10-ben „a vörheny és roncsoló toroklob szörványosan fordult elő.”⁵³⁹ 1911 októberében és novemberében kolerajárvány volt, s a hatóság két ízben (október 14-e és 22-e, valamint november 11-e és 20-a között) emiatt beszüntette a tanítást.⁵⁴⁰ 1913 szeptemberében is felütötte a fejét ez a makacs járványbetegség.⁵⁴¹

Ha közelebbről szemügyre vesszük a gimnázium belső életét ebben az időszakban, akkor megállapíthatjuk, hogy az előző évekhez hasonlóan a problémák túlnyomó részét az államsegély folyósítása, a tanárok fizetése és nyugdíjügye képezte. Ugyanis 1897/8 óta sikerült a gimnázium részére az államtól (évenként növekvő) segélyt kieszközölni.⁵⁴² Ezt azonban egy szerződéssel kellett állandósítani.⁵⁴³ A vallás- és közoktatásügyi minisztérium például 1905-ben, de 1906-ban is 18.000 korona államsegélyt engedélyezett a becskerekai főgimnázium részére „elsősorban a tanárok fizetésének rendezésére” de ennek kiutalása igencsak késett, nem beszélve arról hogy nem is volt elegendő.⁵⁴⁴ 1907-re is a gimnázium 18.000 koronás államsegélyt kapott, s ezt időben ki is utalták neki.⁵⁴⁵ Az államsegély folyósítását csakis egy szerződés megkötésével lehetett kielégítő módon rendezni. Ez folyamatban volt de állandóan húzódozott. A szerződés megkötését megelőzően, az államsegéllyel kapcsolatosan 1907. június 27-én ülést tartottak, amelyen a vallás és közoktatásügyi minisztériumot dr. Szele Róbert tankerületi főigazgató, a piarista rendet Fekete Endre kormánysegéd, a várost pedig Perisics Zoltán polgármester képviselte.⁵⁴⁶ Ezen az ülésen „a rend képviselője előadta a rend igényeit, a város polgármestere pedig az államsegély óhajtott összegét.”⁵⁴⁷ Az igényeket jegyzőkönyvbe foglalták és felterjesztették a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz.⁵⁴⁸ Végül az 1908/09. tanévben olvassuk, hogy „a tárgyalások az államsegély tekintetében a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, a kegyes tanítórend és a város közt befejeződtek.”⁵⁴⁹ A kötendő szerződés szövegét Naggybecskerek város megtárgyalta és el is elfogadta.⁵⁵⁰ Hosszas vajúdas után az ügy csak 1911 október 13-án zárult le, amikor a szerződést a király is jóváhagyta.⁵⁵¹ A dokumentum értelmében az államsegély évi

⁵³¹ Uo.

⁵³² Uo.

⁵³³ A kegyes tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi kath. főgimnázium értesítője. (1911–1912. isk. év).

Összeállította Balácsi József igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskerek, 23.

⁵³⁴ Németh Ferenc: A bántási középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁵³⁵ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵³⁶ Uo.

⁵³⁷ Uo.

⁵³⁸ Uo.

⁵³⁹ Uo.

⁵⁴⁰ Uo.

⁵⁴¹ Uo.

⁵⁴² Uo.

⁵⁴³ Uo.

⁵⁴⁴ Uo.

⁵⁴⁵ Uo.

⁵⁴⁶ Uo.

⁵⁴⁷ Uo.

⁵⁴⁸ Uo.

⁵⁴⁹ Németh Ferenc: A bántási középtanoda (9.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 14., 24–25.

⁵⁵⁰ Uo.

⁵⁵¹ Uo.

30.000 koronában lett meghatározva.⁵⁵² Ebből a gimnáziumnak 21.200, a városnak pedig 8.800 korona járt.⁵⁵³ (1911/12-ben ennél valamivel kevesebbet folyósítottak: a piaristáknak 20.493,34 koronát a városnak pedig 8.566,66 koronát).⁵⁵⁴

Annak ellenére, hogy az állam bizonyos segélyben részesítette a becskerei gimnáziumot ez az összeg nem fedezte a kiadásokat. Így a városnak és a piarista rendnek is, esetenként, be kellett segítenie. 1905/06-ban a rendkormány a rendtagok fizetését megemelte: A rendes tanárok fizetését 1.000, a szakvizsgával rendelkező helyettes tanárokat 700, az alapvizsgával rendelkező tanárok fizetését pedig 500 koronára emelte.⁵⁵⁵ 1906/07-ben az úgynevezett személyi pótlék ügye is megfelelő módon rendeződött. Miről is volt itt szó? az állami tanárok és a város által alkalmazott tanárok fizetése között különbség mutatkozott. E különbség kifizetéséért 1906-ig évente kellett a városnál kérvényezni.⁵⁵⁶ Végül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 48.031/1906. számú rendelete alapján a városi tanács ezt a különbséget (minden további kérvényezés nélkül) személyi pótlékként fizette ki.⁵⁵⁷ A század első éveiben ugyancsak megoldatlan volt a világi tanárok nyugdíjügye.⁵⁵⁸ 1903/04-ben indultak meg a tárgyalások, hogy a város az intézettel belépjen az országos nyugdíjszövetkezetbe.⁵⁵⁹ Ez a kezdeményezés 1904-ben végül sikerrel is járt. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1904. évi 109.782 számú rendeletével „felvette őket az országos nyugdíjszövetkezetbe.”⁵⁶⁰

A becskerei piarista főgimnázium aranykora az első világháború kezdetével zárul, 1914 júliusában. A háború kezdetével ugyanis a gimnázium épületét lefoglalták és átalakították katonai kórházzá.⁵⁶¹

VIII. Az első világháború kezdetétől a gimnázium megszűnéséig (1914–1920)

Tízegynéhány napra rá, miután dr Bartha György házfőnök és igazgató elfoglalta helyét, 1914 július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia követe átnyújtotta a hadüzenetet Belgrádban.⁵⁶² Ezzel kezdetét vette az első világháború, amely becskerei viszonylatban a piarista gimnázium végének kezdetét is jelentette.

Králik László, a tanintézet egyik tanára az első világháború kitörésének hírére így mesélte el 1922. szeptemberében, levélben, egykori becskerei diákjának, Fülep Lajosnak: „Kezdjük a háború kitörésével: 1914 június 28-ával. Kivételesen éppen e napon fejeztük be a tanévet, mert vasárnapra esett, és a piaristáknál költöttük el a szokásos nagy Tedeum-i ebédet. A lakoma után, úgy 4 óra tájban, sétálni indultam, amidőna vármegyeház sarkán, éppen Nepomuk szobra tövében, találkozom Somfayval. Őtőle tudtam meg a szarajevói merénylet hírére. Le nem írhatom azt a megdöbbenést, amit ennek a hírenek a hallatára éreztem. Rögtön tisztában voltam vele, hogy erre iszonyú háború fog kitörni, amelyben egyrészt a magyarság és németiség, másrészt a szláv és francia nemzetek a létükért fognak küzdeni, és rettenetes borzalom futott rajtam végig. Hazarohantam, ahol feleségemet Bődcher bíróság társaságában találtam. Elmondtam nekik a hallottakat és borzalmas sejtéseimet. Ők azonban nem akartak nekem hinni, amit a jövődöket illetően közöltem velük.”⁵⁶³

Az 1914. évről szóló feljegyzésekben olvassuk, hogy „először részleges, azután általános mozgósítást rendeltek el. (...) A gimnázium épületét természetesen rögtön lefoglalták és átalakították katonai kórházzá. A házban eddig még elszállásolás nem történt, a házhoz tartozó kisebb helyiségeket azonban konyhának stb. a maguk részére főtartották. A nehéz viszonyok és külön a közlekedés rosszasága miatt a társház tagjai csak nehezen szállingóztak haza az iskolába.”⁵⁶⁴

Az 1914/15. tanévet a becskerei piarista gimnázium a közigazgatási tanfolyam régi épületében, a Mercy-utcában kezdte meg a szokásosnál valamivel később, 1914. szeptember 22-én.⁵⁶⁵ Itt csak „4 terem, 1 tanári szoba és egy görög-pótlónak használható helyiség” jutott nekik, melyeket díjtalanul kapták használatra „a háború tartamára.”⁵⁶⁶ A gimnázium három tanárát, Vajda Lajost, Kozma Gyulát és Herr Györgyöt (meg Ripka Imre énektanítót), hadszolgálatra

⁵⁵² Uo.

⁵⁵³ Uo.

⁵⁵⁴ Uo.

⁵⁵⁵ Uo.

⁵⁵⁶ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁵⁷ Uo.

⁵⁵⁸ Uo.

⁵⁵⁹ Uo.

⁵⁶⁰ Uo.

⁵⁶¹ A kegyes tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerei községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1914–1915. isk. évre). Összeállította Bartha György dr. igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskerek, 1915, 36.

⁵⁶² *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁶³ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (11.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 28. 24–25.

⁵⁶⁴ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁶⁵ Uo.

⁵⁶⁶ Uo.

szólították be, s így a tanévet megcsappant tanári létszámmal kezdték.⁵⁶⁷ (Herr György meg is sebesült).⁵⁶⁸ Igaz redukált óraszámmal, naponként csak négy osztályt tanítottak.⁵⁶⁹ Ennek előnye is volt, hiszen „az ifjúságnak több volt a szabad ideje, komolyabban nekifeküdhettek a komolyabb munkának, a tanárok pedig intenzívebben törekedtek nemes feladatuk megoldására.”⁵⁷⁰ Talán éppen az elmondottak miatt, a tanév eredményei nem tértek el a rendes iskolaév eredményeitől.

A háború teljesen más életmódra kényszerítette a becskerek-i piaristákat. Például „csak házi jellegű ünnepélyeket” tartottak, s elmaradt a tanulmányi kirándulás.⁵⁷¹ A gimnázium diákja különféle segély-akciókban, adománygyűjtésekben vettek részt, de más nemes feladatot is elláttak.⁵⁷² Így például, „az ifjúsági énekkar Sylveszter-estén Bárány tanár úr vezetésével bejárta a helybeli sebesültek kórházait s ott különböző hazai nyelveken, harmonium kíséret mellett megható karácsonyi énekeket zengedett. (...) Az ifjúsági zenekar több vasárnap délután a Vöröskereszt-Kórházban vidám magyar darabok előadásával könnyítette a sebesültek fájdalomainak elviselését.”⁵⁷³

Az egészségügy tanítása a rendkívüli viszonyokra való tekintettel elmaradt.⁵⁷⁴ Egyébként a tanév folyamán „a fertőző betegségek közül szörványosan vörheny és difteritis fordult elő.”⁵⁷⁵

A becskerek-i piaristáknak a háború első éve igen megnehezítette az életét. Nemcsak anyagilag hanem szellemileg is. Mint olvassuk „a ház minden egyes tagjának érdeklődését a hosszan tartó háború mozzanatai kötötték le.”⁵⁷⁶ Azonkívül, a legnagyobb gond a nagy drágaság és nincstelenség volt. A *Historia Domus*ban erről az alábbi bejegyzést olvassuk: „Ámbár, Nagybecskerek nem színhelye a háborúnak, közvetve mégis sokat szenvedünk miatta. (...) Leginkább elevenünkre tapint a nagy és folyton fokozódó drágaság! A redukált hadikoszt már-már rendkívül költségesnek bizonyul. A kenyér- és főzölisztet már csak hatósági engedéllyel, meghatározott időben, helyen [...] törvényes %-szerint keverve kapjuk.”⁵⁷⁷

Az 1914/15. tanévben a becskerek-i gimnázium épületében még alig voltak sebesültek, csupán a felügyelő katonák tanyáztak benne.⁵⁷⁸

Az 1915/16. tanévben csak fokozódott a nyomor és méginkább megsokasodtak a problémák. Két új tanár is érkezett: Révész László és Léh István.⁵⁷⁹ A tanév időben, szeptember elején kezdődött 357 tanulóval.⁵⁸⁰ „A beiratások idejében kezdődő szerbiai offenzíva következtében a délibb vidékek középiskolaiból a növendékek ide jöttek.”⁵⁸¹ A tanítás – felsőbb jóváhagyással – „hetente 6 órai redukcióval” történt.⁵⁸²

A tanév folyamán a gimnázium épülete továbbra is sebesültkórház maradt.⁵⁸³ A tanszerek és bútorok egy részét a piaristák, az ideiglenes iskolaépületbe helyezték át.⁵⁸⁴ Minthogy, ez évben szemlátomást kevés volt a helyiség, a meglévő tantermek mellé még négyet kaptak.⁵⁸⁵

„Az intézet tanulói közül 26-an az isk. év folyamán [...] katonai szolgálatra alkalmasnak találtatván, hadiszolgálat teljesítésére bevonultak.”⁵⁸⁶ Egyébként a diákok adományokat gyűjtöttek a megsemmisített kárpáti falvak újjáépítésére, hadikölcsönt jegyeztek, karácsonyi szeretet-adományokat gyűjtöttek.⁵⁸⁷ A helyzetre való tekintettel a tanév folyamán csak egyetlen említésre méltó iskolai ünnepséget tartottak, az úgynevezett Kárpáti-ünnepélyt.⁵⁸⁸ Miniszteri rendelet értelmében az iskolaévet valamivel korábban, június 3-án zárták.⁵⁸⁹

⁵⁶⁷ A kegyes tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerek-i községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1914–1915. isk. évre). Összeállította Bartha György dr. igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskerek, 1915, 35–37.

⁵⁶⁸ Uo.

⁵⁶⁹ Uo.

⁵⁷⁰ Uo.

⁵⁷¹ Uo.

⁵⁷² Uo.

⁵⁷³ Uo.

⁵⁷⁴ Uo. 37–38.

⁵⁷⁵ Uo.

⁵⁷⁶ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁷⁷ Uo.

⁵⁷⁸ Uo.

⁵⁷⁹ Uo.

⁵⁸⁰ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁸¹ Uo.

⁵⁸² Uo.

⁵⁸³ Uo.

⁵⁸⁴ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (11.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 28. 24–25.

⁵⁸⁵ Uo.

⁵⁸⁶ Uo.

⁵⁸⁷ Uo.

⁵⁸⁸ Uo.

⁵⁸⁹ Uo.

Végül szóljunk még a társház tagjainak mindennapi gondjairól, életéről, amelyről ők maguk így vallanak: „Az árak hallatalnúl felemelkedtek. S mindehhez járul, hogy lelketlen kúfárok – kihasználva a mostani nehéz háborús viszonyokat – mesterséges, meg nem engedett módon srófolják fel az élelmiszerek árát. Egyes árucikkeket vagy élelmi szereket meg semmi áron sem lehet kapni. (...) A drágaság annyira fokozódott, hogy a társház a legszerűesebb életmód mellett se tudott kijönni az állami járandóságból, jöllehet a főtiszt. Rendkormány intézkedésére az ellátást úgy délben mint este leszállítottuk. (...) A háború okozta drágaságot némileg az által tudtuk csak enyhíteni, hogy sok utánajárással sikerült belépnünk (...) a Nagybecskereki Köztisztviselők Szövetkezetének Egyesületébe s ennek a részvényeiből 5-öt megvásároltunk. Még így is a tűzifa oly drága (sőt felvágással 121 korona), hogy kénytelenek leszünk cserép kályhánk helyett a jövő télre kocszra berendezett vaskályhákat kérelmezni a fenntartó városi hatóságtól”. (...) A harc színhelye közelünkől eltolódott–, mindazonáltal iskolaépületünk még mindig katonai tartalék–kórháznak van lefoglalva s így házunk is eleget szenved a ránk kényszerített vendégek igen sokszor durva viselkedése miatt.”⁵⁹⁰

Az 1916/17. tanév, „a román háború váratlan kitörése következtében”, október elsején kezdődött.⁵⁹¹ A tanári karba érkezett Martinka József.⁵⁹² Ugyanakkor két gimnáziumi tanár továbbra is katonai szolgálatot teljesített.⁵⁹³ 1917. január 15-e és 18-a között látogatta meg a gimnáziumot dr. Szele Róbert a szegedi tankerület főigazgatója.⁵⁹⁴ Néhány hónappal később, 1917. április 25-én dr. Hénap Tamás látogatta meg a tanintézetet.⁵⁹⁵ E tanévben is a katonai szolgálatra alkalmasnak talált diákok bevonultak.⁵⁹⁶ Mint olvassuk, „a háborúnak a hatása a tanulmányi előmenetelre kevésbé látszott meg, inkább konstatálható volt talán az erkölcsi téren. A háború az ifj. létszámában nagyobb változást nem idézett elő.”⁵⁹⁷ A fertőző betegségek közül szorványosan jelentkezett a vörheny és difteritisz.⁵⁹⁸ Miniszteri rendelet értelmében az 1916/17. tanévben évfárá vizsgák nem voltak, ahelyett csak úgynevezett „összefoglaló ismétléseket tartottak.”⁵⁹⁹

Az említett tanévben a „szinte elviselhetetlen” drágaság nehezítette a piaristák életét.⁶⁰⁰ Minthogy elegendő mennyiségű cukrot, rizsát és egyéb élelmiszert még a Köztisztviselők Szövetkezetén keresztül sem tudtak biztosítani, ezért a társház tagjai beiratkoztak az Élelmezési Csarnokba.⁶⁰¹ Saját szükségleteikre négy sertést is hizlaltak, s ezáltal elviselhetőbbé tették a nagy drágaságot.⁶⁰²

A város jóvoltából négy örökéő Meteor-kályhához jutottak amelyeket a tanári lakásokban állítottak fel.⁶⁰³ 1916. december 5-én, a temesvári Hadtesparancsnokság hadi célokra lefoglalta az egyik harangot, amiért 220 koronát utalványoztak ki.⁶⁰⁴ Ezt az összeget a rendfőnök utasítására a Nagybecskereki Takaré- és Hitelbankban helyezték el.⁶⁰⁵

Az 1917/18. tanévben, két új tanárt kapott a becskereki gimnázium: Szimon Endrét és dr. Csaba Jenőt.⁶⁰⁶ A gimnáziumi épület továbbra is kórház maradt, a tanszerek és bútorok egy részét pedig az ideiglenes iskolaépületbe helyezték el.⁶⁰⁷ Tekintettel arra, hogy a tanárok közül öt hadi szolgálatot teljesített, egyes tantárgyakat nem szakos tanárok adtak elő.⁶⁰⁸ A gimnázium diákjai közül ebben a tanévben nyolcat soroztak be.⁶⁰⁹ A gimnázium történetében olvassuk, hogy „a tanulók a város által adott földön Burget József tanár vezetése mellett a konyhakerti termelést üzték”.⁶¹⁰ A háborús viszonyok következtében a diákok egészsége sem volt kifogástalan: 30 tanuló ragályos betegségben

⁵⁹⁰ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁹¹ Uo.

⁵⁹² Uo.

⁵⁹³ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁵⁹⁴ Uo.

⁵⁹⁵ Uo.

⁵⁹⁶ Uo.

⁵⁹⁷ Uo.

⁵⁹⁸ Uo.

⁵⁹⁹ Uo.

⁶⁰⁰ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁰¹ Uo.

⁶⁰² Uo.

⁶⁰³ Uo.

⁶⁰⁴ Uo.

⁶⁰⁵ Uo.

⁶⁰⁶ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskereki községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1917–1918 isk. év) Közzéteszi Bartha György dr., igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája Nagybecskereken, 1918, 11.

⁶⁰⁷ Uo. 14.

⁶⁰⁸ Uo. 14–15.

⁶⁰⁹ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶¹⁰ Uo.

szenvedett.⁶¹¹ A tanév során a tanárok a mindenkit foglalkoztató kérdéssről, a világháborúról is előadtak „s azon fontosabb kérdésekről, melyek vele szorosabb összefüggésben vannak.”⁶¹²

Ez az év is – minisztériumi rendelet alapján – valamivel előbb, június 15-én ért véget.⁶¹³ Évzáró vizsgák nem voltak, csak úgynevezett összefoglaló ismétlések, melyek során az egész évi tananyagot átismételtették a diákokkal.⁶¹⁴

A becskerekai piaristák élete 1917/18-ban még nehezebbre fordult. Erről ők maguk így vallottak: „A drágaság a háború negyedik évében annyira megnövekedett, hogy a békében szűkön megállapított állami járandóságból képtelenek vagyunk kijönni. (...) Az élelmicikkek árai – amiket még egyáltalában lehet kapni – nem túlságosak, hanem egyenesen horribilisek. (...) Míg a szállítók, kereskedők, iparosok és különösen a földművelők napról-napra gazdagodnak: a hivatalnok osztály tönkre megy. (...) Sok utánajárás, kunyerálás, megalázás után lehet csak valamihez hozzájutni: különös előzékenységéből!”⁶¹⁵

Hogy valamelyest enyhítsenek a nagy drágaságon, a becskerekai tárház tagjai aprójószágot neveltek, amellet négy sertést is hizlaltak.⁶¹⁶ E tanévben két hivatalos látogatás történt. 1917 áprilisában dr. Hénap Tamás rendfőnök érkezett Becskerekre, ahol többek között a város és a megye elöljáróit is felkereste.⁶¹⁷ Néhány hónappal később, 1917 októberében pedig, dr. Szele Róbert, a szegedi tankerület kir. főigazgatója kereste fel a gimnáziumot.⁶¹⁸ A tanintézet történetéhez tartozik még, hogy 1918. április 10-én a gimnázium-templom orgonájáról leszedték az ónsípkat (38 kilogrammot) amelyet a házfőnököknek be kellett szolgáltatnia a budapesti Hadifém-központnak.⁶¹⁹

Az 1918/19. tanév meghozta ugyan az első világháború végét, de a mélyreható politikai és közigazgatási változásokat is amelyek igen érzékenyen érintették a becskerekai gimnáziumot. Olyannyira, hogy az új viszonyok közepette csakhamar munkáját is be kellett szüntetnie.

A tantestület, az év elején Kolosváry Lajos tanárral gyarapodott.⁶²⁰ Az év folyamán Léh István hittanárt a hatóság kitoloncoltatta.⁶²¹ A rendőrség intézkedése következtében huszonegy óra alatt kénytelen volt elhagyni az intézetet és a várost.⁶²² A gimnázium története szerint „állítólag a megszálló szerb hadsereg megszólása miatt.”⁶²³ A helyébe kinevezett dr. Gregorich Izidornak már nem is sikerült Nagybecskerekre utaznia, mert a „a demarkációs vonalon nem sikerült átjönnie.”⁶²⁴

Ami a tanítást illeti, az 1918/19. tanév elején, valamikor szeptember közepe táján felütötte fejét egy új, veszélyes járványbetegség, a spanyol nátha ami miatt 1918. október 6-án, alispáni rendeletre be kellett szüntetni a tanítást.⁶²⁵ Csak 1919. március 12-én kezdődtek meg újra az előadások amelyek 1919. június 7-ig tartottak.⁶²⁶ Ekkor „a nehéz élelmezési viszonyok miatt”, a tanári karnak be kellett fejeznie az évet.⁶²⁷ E tanévben jelent meg a gimnázium utolsó, nyomtatott értesítője.⁶²⁸

Időközben, a szerb hatóság még 1919. februárjában hozzáfogott egy szerb gimnázium megszervezéséhez.⁶²⁹ Patronátust alakítottak, majd megkezdték a tanerő toborzását.⁶³⁰ Végül is a nagybecskerekai szerb gimnázium 1919 márciusában meg is kezdte munkáját a magyar polgári és felső kereskedelmi iskola egykori épületében.⁶³¹ 1920. február 2-án dr. Slavko Županski főispán rendelete alapján a szerb gimnázium beköltözött a magyar piarista gimnázium épületébe.⁶³²

⁶¹¹ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1917–1918 isk. év) Közzéteszi Bartha György dr., igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája Nagybecskereken, 1918, 14.

⁶¹² Uo. 23–24.

⁶¹³ Uo. 14.

⁶¹⁴ Uo.

⁶¹⁵ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶¹⁶ Uo.

⁶¹⁷ Uo.

⁶¹⁸ Uo.

⁶¹⁹ Uo.

⁶²⁰ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶²¹ Uo.

⁶²² Uo.

⁶²³ Uo.

⁶²⁴ Uo.

⁶²⁵ Uo.

⁶²⁶ Uo.

⁶²⁷ Uo.

⁶²⁸ Uo.

⁶²⁹ Németh Ferenc: A bánsági középstanoda (11.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 28. 24–25.

⁶³⁰ Uo.

⁶³¹ Uo.

⁶³² Uo.

A tanév lefolyásáról és a beállt változásokról legjobban vall a gimnázium története: „1919. április 25-én dr. Zsupánszky Szlavkó főispán írásbeli rendeletére a városi rendőrkapitány (Sztaity Péter) előtt két tanár jelenlétében (Králik László, Kolosváry Lajos) át kellett adnunk az összes szertárak és könyvtárak kulcsait a helybeli szerb főgimn. igazgatójának, Popovics Györgynek. Azóta látjuk, hogy napról-napra hurcolnak el mindent. Az újvidéki Narodnak Uprava felszólítására a város polgármestere azt az értesítést küldte, hogy tegyük le az esküt a szerb államra. A tanári kar egyhangúan megtagadta. A város mit sem akar tudni az intézetről, tanárait nem fizeti, – ellenben az újvidéki Közokt. Oszt. főnökség a főtartandó magyar gimnáziumok között egyik elsőnek jelölte ki, s a tanárok fizetésének azon részét, amelyet addig a magyar állam folyósított –, jelenleg is fizeti s minden nemű pótlékokat megküld. A szegei főigazgatóság hatósága alól kivettünk s az újonnan szervezett újvidéki tanker. főigazg. alá rendeltettünk.”⁶³³

A gimnáziumban az első és második osztályban 1918/19-ben a szerb nyelvet rendes tantárgyként tanították, a többiben fakultatív tantárgyként.⁶³⁴ Az önképzőkör és a diákszegélyező egyesület e tanévben nem működött, ünnepségeket pedig nem volt szabad tartani.⁶³⁵ A tanév 1919. június 7-én ért véget, amikor is bezárták a gimnáziumot.⁶³⁶ A bizonyítványosztás (vizsgák és feleletések nélkül) június 25-én volt.⁶³⁷

1918 november-decemberében a szerb hadsereg részére „a házban két vendégszobát s egy tanári szobát foglaltak le lakásul a tisztok.”⁶³⁸ Az ebédlő tisztai étkezőül szolgált, a konyhát pedig szintén felhasználták.⁶³⁹ 1919. március 21-én „a házból kivonultak, de a gimnáziumban még maradtak.”⁶⁴⁰ A szerb hadsereg 1918. november

17-ei becskerekai bevonulása után előállt helyzetet Králik László, a becskerekai gimnáziumnak a város által választott világi tanára így ecsetelte: „Nem tudtuk, hogy mit csináljunk. Más tisztviselők, az államiak, legalább abban a kedvező helyzetben voltak, hogy ha nekik az idegen uralom nem tetszett, azonnal odébbállhattak, mert tudták, hogy a magy. állam, majd csak gondoskodik róluk. Mi, városiak, azonban ki voltunk szolgáltatva a szerbek kénye-kedvére. Azonnal rátették a kezüket az intézetünkre, egy darabig fizetést sem kaptunk, épen csak a tanulók tandíjából tartottuk fenn magukat. Majd nagy kegyesen megengedték, hogy privátházakban tovább tanítsunk és utólag a fizetésünket is kiutalták.”⁶⁴¹

Az 1919/20. tanév már a becskerekai piarista gimnázium végét jelezte, amely „semmi örvendetes eseményt nem hozott.”⁶⁴² A társház élén változás állt be: Bartha György helyébe a rend 1919. november 10-én Cserhelyi Sándort küldte, aki átvette megbízását és jelentkezett az újvidéki szerb közoktatásügyi osztályfőnökségnél.⁶⁴³ Ott azonban, nem fogadták el jelentkezését, arra hivatkozva, hogy Cserhelyit „a királyság határain kívül eső hatóság” nevezte ki.⁶⁴⁴ Cserhelyi, az ügy rendezése érdekében az újvidéki tanhatóság útján levéllel fordult a rendkormányhoz, ám levele nem érkezett meg Budapestre.⁶⁴⁵ Az idő múltott, s mivel nem sikerült jogerőre emelni kinevezését, 1920. január 31-én a gimnázium igazgatását át kellett engednie Kolosváry Lajosnak, mint „ideiglenes igazgatóhelyettesnek.”⁶⁴⁶ Ő vezette a gimnázium ügyeit 1920. június 30-ig, annak bezárásáig.⁶⁴⁷

Az 1919/20 tanév eseményeit a gimnázium története így fogalmazza meg: „Becskekerek városa 1919. november 13-án hozott határozatából kifolyólag, a gimn. iroda bútorzatát és a gimnáziumot, melyet máre előző évben lefoglaltak, át kellett adni a szerb gimnáziumi igazgatónak. Március 18-án a város elhatározta, hogy a piarista tanároknak, mint a város alkalmazottainak felmond. Mind a két határozatot megföllebezte a város magyarérezelmű polgársága, de eredménytelenül. A gimnáziumot a szerb kormány 1920. április 2-án az év végén megszüntnek nyilvánította, a város pedig a lakást júl. 7-én, aug. 1-ére felmondta. Tehát távozásra kényszerítettek minket.”⁶⁴⁸ (A becskerekai piarista gimnázium addigi diákjai a szerb gimnáziumban folytathatták tanulmányaikat, ahol magyar tagozat is működött egészen az 1931/32. tanévig).⁶⁴⁹

⁶³³ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶³⁴ Uo.

⁶³⁵ Uo.

⁶³⁶ Uo.

⁶³⁷ Uo.

⁶³⁸ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶³⁹ Uo.

⁶⁴⁰ Uo.

⁶⁴¹ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (11.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 28. 24–25.

⁶⁴² *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁴³ Uo.

⁶⁴⁴ Uo.

⁶⁴⁵ Uo.

⁶⁴⁶ Uo.

⁶⁴⁷ Uo.

⁶⁴⁸ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁴⁹ Uo.

Amikor Đorđe Popović, a szerb gimnázium igazgatója, 1919. november 17-én hírt vett, hogy dr. Bartha György, a gimnázium addigi igazgatója távozni készül, az alábbi levelet intézte hozzá: „Miután tudomásomra jutott, hogy főtisztelendőség a napokban állásától megválnék és a várost is elhagyni szándékozik, felkérem ennél fogva, hogy az őrizete alatt lévő tárgyakat melyek az intézet tulajdonát képezik és a melyeket nekem eddig még nem adott át, nevezetesen régi pénzeket, (Loga Szilárd által ajándékozott velencei aranyakat), a könyvtárból átvett könyveket igazgatói szoba és tanári szoba bútorzatát stb., haladéktalanul átadni, mert ellenkező esetben ezek megszerzése és birtokba vétele végett a szükséges lépések megtételére kényszerülnék.”⁶⁵⁰ Még aznap erről jegyzőkönyvet vettek fel a becskerekai gimnáziumban. Jelen volt Đorđe Popović, a becskerekai szerb gimnázium igazgatója, Aleksic Bogoljub gimnáziumi tanár, dr. Bartha György, a becskerekai piarista gimnázium volt igazgatója és Cserhelyi Sándor, akkori igazgató.⁶⁵¹ A jegyzőkönyv szerint „Cserhelyi Sándor a kath. gimnázium igazgatója kijelenti, hogy ő, miután elődjétől az intézetet átvette, a tanári szoba könyveit, a régi arany pénzeket, a tanári és igazgatói szoba bútorait, abban az időpontban, amikor Popovits György igazgató úr kívánja, át szolgáltatja.”⁶⁵²

Králik László tanár erről az utolsó tanévről írja: „Az 1919/20. tanévre plane engem berendeltek a szerb gimnáziumba, hogy ott a német nyelvet tanítsam. Keserves munka volt! De még keservesebb lett a második félévben amidőn ugyanott a cseh nyelvet kellett tanítanom. Mennyi megaláztatásban volt részem! S mind ezt el kellett túrnom a nyomorult existenciánkért. (...) Ezzel betelt a serleg: midőn 1920 május havában le kellett volna tenni a hűségesküt én megtagadtam azt és a tanév végével, júl. 4-én elhagytam családostul Becskereket, ahol életem legszebb 25 évét töltöttem. Sok jó barátot, ismerőst kellett otthagynom, no meg egy kis sírocskát a temetőben...”⁶⁵³

Távozásuk előtt, kertjüket a becskerekai piaristák három évre bérbe adták, a templomot pedig 1920. augusztus 2-án dr. Kovács István becskerekai katolikus plébános gondozására bízták, szabályos leltár felvétele mellett.⁶⁵⁴ Mielőtt elindultak volna, a házfőnök megkérte a rendőrkapitányt, hogy tegye lehetővé a piaristáknak, hogy ingóságaikkal háborítatlanul eltávozhassanak.⁶⁵⁵ Igen szomorú részlete ennek a távozásnak a csomagolás volt. „Megkaptuk a kényszerítveleveleket, hogy (1920) augusztus 5-én elmehetünk. Nagy gondot okozott a csomagolás, a szükséges ládák hiánya. Július hó közepétől egészen az elutazásig folyt a csomagolás, régi és rozszant bútorok eladása. A bútorokra nem igen volt vevő, mert előttünk már 400-nál több család távozván, a vevők nem igen jelentkeztek, azért mégis sikerült a rozoga tárgyak legnagyobb részét eladni, a megmaradt néhányat a róm. kath. árvaháznak hagytuk felhasználás és értékesítés végett.”⁶⁵⁶

A becskerekai piarista társház tagjai végül is 1920. augusztus 4-én este 7 óra 19 perckor indultak el, hat tehervagonba csomagolt homijukkal – rendőri kísérettel –, Szőreg illetve Szeged felé.⁶⁵⁷ Szőregen, 6-án délelőtt ejtették meg a vámvizsgálatot, s ennek során egy rézüstöt kénytelenek voltak eladni, mert réztárgyat nem volt szabad kivinni az országból.⁶⁵⁸ Augusztus 8-án délig Szegeden voltak, amikor is a hat vagonnal együtt Budapest felé vették útjukat.⁶⁵⁹ Oda is értek még aznap éjfélkor.⁶⁶⁰ 1920. augusztus 9-én reggel Cserhelyi Sándor házfőnök azonnal jelentkezett a rendfőnöknel „és beszámolt a Nagybecskerekről való távozás előzményeiről és a kényszerítő okról” ami miatt a várost és gimnáziumot el kellett hagyniuk.⁶⁶¹

Cserhelyi Sándor utolsó, 1920. augusztus 12-ei bejegyzése a rendház történetében ez volt: „Ki tudja, visszamegyünk-e még valaha és folytatódik-e a nagybecskerekai ház története.”⁶⁶² Ezzel végérvényesen le is zárult (az 1846-tól létező) becskerekai piarista gimnázium 74 éves története.

IX. A gimnázium könyvtárai, szertárai és egyéb gyűjteményei

Még a gimnázium tervének kidolgozásakor, 1843-ban „az ajtatos iskolarend kívánatai” között találjuk a könyvtárhelyiség említését, amely a felső emeleten „bolthajtás alatt” helyezkedett volna el. Ugyanazon az emeleten tehát, ahol az igazgató és a tanárok szobái kaptak helyet. A kegyes tanítórend a „könyvtár(at) fiókokkal ellátva” igényelte.⁶⁶³

A gimnázium építkezésekor természetesen ennek is helyet szorítottak. Egyik levéltári forrásunk szerint, Gruber József, a gimnázium első igazgatója, 1846-ban, még a tanítás beindítása előtt könyvajándékozásra tett felszólítást, s ennek

⁶⁵⁰ Németh Ferenc: A bántási közéletpanoda (11.) = *Családi Kör*, 1996. nov. 28. 24–25.

⁶⁵¹ Uo.

⁶⁵² Uo.

⁶⁵³ Uo.

⁶⁵⁴ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁵⁵ Uo.

⁶⁵⁶ Uo.

⁶⁵⁷ Uo.

⁶⁵⁸ Uo.

⁶⁵⁹ Uo.

⁶⁶⁰ Uo.

⁶⁶¹ Uo.

⁶⁶² Uo.

⁶⁶³ Németh Ferenc: A bántási közéletpanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

volt is fogantja. A gimnázium könyvtárának alapját egyrészt a piarista rend kormányzósága, másrészt a jótékony adakozók vetették meg.⁶⁶⁴

Hetvennégy éves fennállása alatt a tanintézetnek – leszámítva a tanárok magánkönyvtárát – nem kevesebb mint négy könyvgyűjteménye volt: a tanári-, a rendházi- és az ifjúsági könyvtár, továbbá a Diáksegélyező Egylet könyvtára. (Az úgynevezett Énekiskola kotta- és énekeskönyvgyűjteményét nem ide soroljuk, hanem a szertárakhoz). A tanári és a rendházi könyvtár a gimnáziummal egyidejűleg jött létre, 1846 őszén, míg az ifjúsági könyvtár csak 1878-ban, a Diáksegélyező Egyletét pedig annak megalakulása után.⁶⁶⁵

A szabadságharc előtt, a becskerekai gimnázium tanári és rendházi könyvtára együttvéve – a régi leltárak tanúsága szerint – 1.788 kötetet számlált.⁶⁶⁶ Miután kitört a szabadságharc, s a tanintézetet kórházzá alakították, majd hadsereg is állomásozott benne, a gimnázium könyvtára (a taneszközökkel és egyéb felszerelésével együtt) közprédára jutott. Értékeit széthúzták. Egy 1852-ben készült leltárív tanúsága szerint, Gruberéknak csak 92 kötetet sikerült visszaszerezniük.⁶⁶⁷ A szabadságharcot követően gyakorlatilag újfent kellett könyvtárat szervezni, taneszközöket beszerezni. Azt (ismét) adománygyűjtéssel oldották meg. Az 1860-as években lassan újra gyarapodásnak indult a könyvállomány. 1856-ban például a gimnázium könyvtára 559, a rendház könyvtára pedig 496 kötetet, összesen 1.055 művet számlált.⁶⁶⁸ A kötetek száma évről-évre növekedett, s erről a gyarapodásról az 1870-es évektől a gimnázium Értesítői is kimerítően tájékoztattak. Obelcz József írja, hogy „a tanári könyvtárban az 1879. évig egy jó kézi atlaszon és egy pár jó latin és görög szótáron kívül érdemes munka volt még a mintegy 50 füzetből álló classicusok német fordítása. – Azóta ezen könyvtár áll legalább 500 kötet olyan műből, mely az egyes tudományterületekben a tanároknak segéd-könyvül szolgálhat, és áll több száz olyan füzetből, melyek szintén hiányt pótolnak egy vidéki könyvtárban”.⁶⁶⁹

Igen szemléltető például, a becskerekai gimnázium tanári könyvtárának 1885-ből származó statisztikája:

„Classica-philologiai munkák	226 mű,	340 kötet és	0 füzetben.
Modern	„	230 „	361 „ 150 „
Történelmi-földrajzi munkák	184 „	471 „	67 „
Természetrajzi	„	44 „	68 „ 129 „
Mathematika-physikai	„	206 „	245 „ 53 „
Jogtudományi	„	87 „	118 „ 2 „
Bölcseleti	„	74 „	91 „ 3 „
Szótárak	43 „	76 „	--
Térképek	34 „	--	--
Folyóiratok	66 „	67 évf. és	417 „

Összesen: 1.194 mű 1.837 kötet és 3.635 füzetben”.⁶⁷⁰

Ha közelebbről is szemügyre vesszük a gimnázium tanári könyvtárának állományát, méginkább bebizonyosodunk, hogy gondosan válogatott szakgyűjtemény volt. Voltak benne értékes és ritka latin kötetek (főképpen a latin klasszikusok művei) becses magyar művek (Fraknoi Vilmos, Fejérfarkas László, dr Szentkláray Jenő, Petrik Géza, Szász Károly, Petzval Ottó, Salamon Ferenc, Pasteiner Gyula stb.), német nyelvű szaktanulmányok (J. Seemüller, K.I. Kummer, dr Johann Müller, dr Wilhelm Fiedler, dr Schlömilsh Oskar, Schulze Karl Johann, dr W. Beetz stb.), sőt esetenként görög föliánsok is (pl. Euthymios Basilios görög történelmének 1807. évi bécsi kiadása, meg Iszokratesz 1807-ben, Párizsban nyomtatott beszédei).⁶⁷¹ A könyvtár rendszeresen előfizetett az Egyetemes philológiai közlönyre, a Budapesti szemlére, a Közoktatásra, a Torontálra, de a Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie-ra, és más szakfolyóiratra. A könyvtár ritkább kötetei közé tartozott Dugonits András A tudakosság első könyve (1798), Rue Vergiliuszról szóló, 1740-ben Nagyszombatban nyomtatott munkája, Zimani Carminum libri című 1784-es váci munkája, továbbá Melhioris Cani (1746), Josef Königsacker (1784) Petrus Lambecius (1766) stb. munkái. Legrégibb köteteknek egyike Frisius 1574-ben nyomtatott ívrét nagyságú latin-német szótára volt, amely Bárány Ágoston egykor igen gazdag könyvtárából került az 1882-ben – Wattay Miklós közvetítésével – a tanoda kötetei közé. E kötet ma egy gimnáziumi tanár magángyűjteményében található.⁶⁷²

⁶⁶⁴ Uo.

⁶⁶⁵ Uo.

⁶⁶⁶ Uo.

⁶⁶⁷ Uo.

⁶⁶⁸ Jancsik Ede: A nagybecskerekai gymnasium története és alaprajza. = *Tanodai Lapok*, 1856, 220–221.

⁶⁶⁹ Obelcz József: A nagy-becs-kerekai gymnasium története alapításától főgymnasiummá váló kiegészítettéseiig (1846–1879). = *A nagybecskerekai gimnázium Értesítője az 1880. évről*, 4.

⁶⁷⁰ Németh Ferenc: A bánási közélettanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁶⁷¹ Uo.

⁶⁷² Uo.

A becskerekai gimnázium tanári könyvtárának állománya a századelőn tovább gyarapodott. 1908/09-ben 2.908 művet (4.148 kötetben), 1913/14-ben 3.983 művet (6.659 kötetben) 1917/18-ban pedig 4.334 művet számlált (7.036 kötetben). Volt külön szabályzata is és munkájára mindig egy kinevezett tanár felügyelt.⁶⁷³

A rendház könyvtára zárt jellegű volt: csak a rendtagok vehették igénybe. 1885-ben e gyűjtemény 2.259 művet számlált, 1912-ben pedig 2.629 kötetre gyarapodott.⁶⁷⁴

A becskerekai gimnázium ifjúsági könyvtárát 1877/78-ban Szabó Ferenc német-eleméri plébános alapította 300 kötetes adományával.⁶⁷⁵ 1883/84-ben az ifjúsági könyvtár 329 szerző 742 művét tartalmazta. Vásárlás és ajándékozás útján – a tanári könyvtárhoz hasonlóan – évről évre gyarapodott. Szabó Ferenc volt egyébként az, aki 1896/97-ben – mármint nagybecskerekai plébános –, a tanári könyvtárnak adományozta kézi könyvtára nagy részét: 429 művet 833 kötetben.⁶⁷⁶ Minden bizonnyal ő volt a becskerekai gimnázium könyvtárának egyik legnagyobb jótévedője.

A gimnázium ifjúsági könyvtárát a célszerűbb és hatékonyabb munka érdekében még a 19. század végén két részre osztották: a felsős és az alsós diákok könyveire. 1908/09-ben az ifjúsági könyvtár (mindkét része együttvéve) 3.800, 1911/12-ben 4.574, 1913/14-ben 4.868 kötetet számlált.⁶⁷⁷

A Diáksegélyező egylet könyvtára közvetlenül az első világháború kitörése előtt mintegy 1.300 kötetet számlált, amelyet évente a diákok gyarapítottak.⁶⁷⁸

A becskerekai piarista gimnázium könyvállománya (a négy gyűjtemény együttvéve) az első világháború kitörésének évében meghaladta a 15.000 kötetet, amely mai mércék szerint is számottevő szellemi értéket képvisel.⁶⁷⁹ A könyvállomány intézmények és egyének adakozása folytán évről-évre gazdagodott. Az intézmények közül különösen becsesek voltak a vallás- és közoktatásügyi minisztérium könyvcsomagjai az egyéni adakozók közül pedig főképpen a becskerekai könyvkereskedők, (Mangold Lipót és Schenk Hermann) ajándékai.⁶⁸⁰ Az első világháború idején a könyvek is a szertárak kellékeinek sorsára jutottak. Jó részét széthúzták, az állományok jelentős részét pedig megcsontították. Egy töredéke azonban átvészelte az idő viszontagságait, és beolvadt a mai gimnázium könyvállományába.

A becskerekai gimnázium szertárainak története csaknem egyidős a tanintézettel. A gimnáziumnak ugyanis megnyitása óta volt bizonyos mennyiségű tanfelszerelése, amely nélkülözhetetlen volt a tanítás lebonyolításához. Akkor még természetesen nem léteztek külön szertárak és szertári gyűjtemények, hanem csak egyes taneszközök. Ezek a térképek, képek, falitáblák stb. azonban a szabadságharc idején csaknem teljes egészében odavesztek, s pótlásukra az 1850-es években (akárcsak a könyvtár esetében) gyűjtést szerveztek.⁶⁸¹ Voltak is adakozók. Az első földgömböt, például, a jőnevű Bettelheim könyvkereskedő cég ajándékozta a gimnáziumnak 1850-ben.⁶⁸² Az év tavaszán a tanintézet még fizikai és matematikai tanszerekkel, meg ásványmintákkal is gyarapodott, jórészt az adakozó polgároknak köszönhetően. Az 1860-as évek elején az úgynevezett gimnáziumi bizottság, amely a tanítás előmozdításán fáradozott, több ízben is arról tanácskozott „miképpen volna a gimnázium a tanításhoz szükséges összes eszközökkel felszerelhető”.⁶⁸³ 1854. július 3-án a gimnáziumi bizottság ülésén Markovich Antal igazgató szorgalmazta, hogy „a természettani eszközök számára alkalmas szekrények készíttessenek”, ami később meg is történt.⁶⁸⁴ Az 1880-as évek derekáig – főképpen az anyagiak miatt – nem is volt a gimnáziumnak számottevő gyűjteménye, szertára. Pedig arra igen nagy szükség mutatkozott. Az 1872/73. évi értesítőben olvassuk, hogy „a taneszközök nélküli tanítás mai korban az abszurdumok közé tartozik”.⁶⁸⁵ A rendnek sajnos nem volt külön pénzforrása a szertárak gyarapítására, a város pedig – legalább is eleinte – erre nemigen áldozott. Jobbára csak a jobb módú polgárok ajándékai gyarapították tanszerekkel és felszereléssel a gimnáziumot.

A szertárak fokozatosan alakultak ki. A természettani és vegytani szertár alapját, az 1850-es években „a piarista tanárok vetették meg ajándékaikkal”.⁶⁸⁶ 1870-ig ez a szertár „csak teremmel s nem egyszersmind szerekekkel is birt”. Újabb lendületet Pachinger Alajos, a szorgalmas természettudós és tanár illetve Budaváry József igazgató adott neki. Ők 1871/72-ben, 1872/73-ban de később is, jónak látták „mind a tan- mind pedig a felvételi-pénz nagy részét a szükséges

⁶⁷³ Uo.

⁶⁷⁴ Uo.

⁶⁷⁵ Uo.

⁶⁷⁶ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁷⁷ Németh Ferenc: A bánsági középstanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁶⁷⁸ Uo.

⁶⁷⁹ Uo.

⁶⁸⁰ Ezeket az ajándékozásokat, a gimnázium értesítője jegyezte, évről-évre.

⁶⁸¹ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁸² Németh Ferenc: A bánsági középstanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁶⁸³ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁸⁴ Uo.

⁶⁸⁵ Németh Ferenc: A bánsági középstanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁶⁸⁶ Uo.

taneszközök beszerzésére fordítani.⁶⁸⁷ Az ilyen hozzáállás eredményes is volt. 1870/71-ben a természettani és vegytani szertár egy légsúlymérővel és egy görcsővel gyarapodott, 1871/72-ben kapott egy „légvedret” egy „villanypisztol”-t, egy távirót, egy Segner-kereket, egy légszivattyút és egy Franklin-féle táblát.⁶⁸⁸ Ugyanebben az évben a vegytan tanításához hetven vegyszert szereztek, lombikokat, kémcsöveket stb.⁶⁸⁹ 1872 decemberében a chemnitz-i Lorenz-gyárból hozattak többek között „villanyos sűrítőt”, Grove-féle elemet, „villany-csengettyűt”, egy galvanizáló készüléket és egy „összehasonlító termometert.”⁶⁹⁰ Pachinger Alajos tanár, akinek e szertár igen sokat köszönhet, az 1873/74. tanévben ingyen szolgáltatotta a tanodának a vegyi kísérletekhez szükséges anyagokat, amellet több vászonnal bevont dobozt ajándékozott.⁶⁹¹ 1874/75-ben Kellner József gyógyszerész szolgáltatotta ingyen a vegyszereket a gimnáziumnak.⁶⁹² 1875/76-ban a város is bizonyos pénzüsszeget fordított „különféle természettani készülékek beszerzésére.” 1879-ben, a gyorsan gyarapodó természettani szertár „díszesen kifestett nagy terembe helyeztetett át.” Több új taneszközzel gyarapodott, amelynek jó része Szathmáry Ákos tanár utasítása szerint Becskerekén készült.⁶⁹³ Többet Szathmáry tanár sajátkezűleg állított elő. Ő a későbbi években is több „fizikai eszközzel” látta el a szertárat.⁶⁹⁴ A tanoda pedig bevásárlásokat eszközölt a Lenoir & Forster cégnél. 1908/09-ben a természettani és vegytani szertár 484 fizikai és 183 vegytani tanszerrel rendelkezett.⁶⁹⁵ Az 1917/18. évi értesítőben olvassuk, hogy e szertárt a tanév folyamán kirabolták.⁶⁹⁶

A természetrajzi szertár csak az 1880-as években indult fejlődésnek. Eleinte, csak szerény képes falitáblákkal volt ellátva, később a tanulók szorgalmas gyűjtésének és egyes polgárok adakozásának köszönhetően számottevő állat- és növényfajtaival gyarapodott ami igen szemléltetővé tette az oktatást s érdekessé és élvezetessé a tananyagot. 1872/73-ban például, a e szertár kétszáz növényfajjal gyarapodott Becskerek környékéről meg kétszáz rovarfajjal is „szintén a helybeli faunából.”⁶⁹⁷ E tanévben, Pachinger Alajos tanár szakszerűen rendezte is a természetrajzi szertár állományát.⁶⁹⁸ Már akkor egy 100 darabból álló kagylógyűjteménye volt meg 44 adriai tengeri preparátuma.⁶⁹⁹ A későbbi évek során is a diákok rendszeresen gyűjtötték a bogarakat, növényeket, kagylókat és ásványokat a szertár gyarapítására. 1873/74-ben jutott a szertár például egy teljes emberi csontvázhoz, meg több emlős állat bonctani preparátumához.⁷⁰⁰ 1879-ben Pap Simon egy kitömött kolibrít, Rózsa Ferenc pedig egy kitömött menyétet ajándékozott.⁷⁰¹ Ugyanebben az évben csak a rovargyűjtemény 200 új példánnyal gyarapodott.⁷⁰² 1882/83-ban a megfelelő falitáblák mellett a szertár 420 rovarra gazdagodott, amellet „csere útján szereztetett be egy 100 darabból (100 faj) álló pillangógyűjtemény.”⁷⁰³

A földrajz tanításához megvásárolták Közép-Európa 192 darabból álló, nagy részletes térképét, meg egy 32 centiméter átmérőjű földgömböt.⁷⁰⁴ (A földrajzi szertár később önállósodott. 1908/09-ben 374 térképe volt, 1911/12-ben pedig a gyűjteménynek már 622 darabja volt!)⁷⁰⁵

1883/84-ben 260 új rovarpéldány került a szertárba, meg egy 340 darabból álló szárított növénygyűjtemény.⁷⁰⁶ 1885/86-ban jutottak hozzá 27 ásvány és kőzetmintához, 238 rovarpéldányhoz, két tarajos gótéhez, egy kitömött gödényhez és egy kitömött barna keselyűhöz.⁷⁰⁷ 1908/09-ben a természetrajzi szertár gyűjteménye (kagylók, csigák, halak

⁶⁸⁷ Uo.

⁶⁸⁸ Uo.

⁶⁸⁹ Uo.

⁶⁹⁰ Uo.

⁶⁹¹ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rentartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁶⁹² Németh Ferenc: A bánsági közéletanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁶⁹³ Uo.

⁶⁹⁴ Uo.

⁶⁹⁵ Uo.

⁶⁹⁶ Uo.

⁶⁹⁷ *Értesítvény a kegyes tanítórend nagy-becskereki Kis-Gymnasiumáról az 1872/3. tanév végén.* Közli Budaváry József igazgató. Nagy-Becskerekén, nyomtatott Pleitz Fer. Pál könyvnyomdájában, 1873, 8–10.

⁶⁹⁸ Uo.

⁶⁹⁹ Uo.

⁷⁰⁰ A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló nagy-becskereki algymnasium értesítvénye az 1873/4-ki tanévről. Nagy-Becskerekén, nyomtatott Pleitz. Fer. Pál könyvnyomdájában, 1874, 15.

⁷⁰¹ Németh Ferenc: A bánsági közéletanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁷⁰² Uo.

⁷⁰³ Uo.

⁷⁰⁴ Uo.

⁷⁰⁵ Uo.

⁷⁰⁶ *Értesítő a nagy-becskereki főgymnasiumról az 1883/84. tanév végén.* Közli: Arányi Béla főgymnasiumi igazgató, kegyesrendi áldozó pap. Nagy-Becskerek, nyomtatott Pleitz Fer. Pálnál, 1884, 7.

⁷⁰⁷ *Értesítő a kegyes tanítórend vezetése alatt álló nagy-becskereki községi főgymnasiumról az 1885/1886. tanév végén.* Közli Arányi Béla főgymnasiumi igazgató, kegyesrendi áldozópap. N.-Becskerek, Pleitz, 1886, 17.

stb.) 11.630 darabot számlált.⁷⁰⁸ Érdekességként említjük, hogy 1913/14-ben Fülep György becskerekai állatorvos, (Fülep Lajos édesapja) e szertárnak egy cápa álkapcsát ajándékozta.⁷⁰⁹ Még az első világháború végén is, a zilált viszonyok közepette is a gimnázium természetrajzi szertárának 10.440 darabot számlált a gyűjteménye.⁷¹⁰ A természetrajzi szertár két legnagyobb büszkesége a Kuhn-féle madárgyűjtemény és a Kodár-féle bogárgyűjtemény volt.⁷¹¹ 1896/97-ben Torontálmegye ajándékként került a természetrajzi szertárba dr. Kuhn Lajos nagyszentmiklósi esperes-plébánosnak, a jeles ornitológusnak, Torontálmegye madárfajait bemutató (kitömött példányokból álló) gyűjteménye.⁷¹² Ezt a kollekciót, amelyet Budapesten, az ezredéves kiállításon is bemutattak, Torontál megye 2.700 forintért vásárolta meg és ajándékozta a gimnáziumnak.⁷¹³ Ugyancsak ott volt Burget József tanárnak a megye flóráját bemutató, 570 növényből álló gyűjteménye is.⁷¹⁴ Egy évvel a Kuhn-féle gyűjtemény megszerzése után, (amely sokak véleménye szerint a természetrajzi szertárt „első osztályú szertárrá” emelte) került a gimnázium birtokába – ajándékozás útján –, Kodár Ernő cs. és kir. nyugalmazott ezredes 5.800 darabból álló bogárgyűjteménye.⁷¹⁵ Ő volt az a Becskereken jól ismert, alacsony termetű öregúr, „ki mindig a napos oldalon sétálgatott és a falat nézegette, nem talál-e bogárgyűjteménye részére egy alkalmas egyedat.”⁷¹⁶ E bánati viszonylatban is párját ritkító gyűjtemény odaajándékozásáért, az ezredesnek a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is köszönetet mondott.

Az érem- pénz- és régiségggyűjtemény alapját 1858-ban Antonius Simon újvidéki plébános vetette meg, saját kollekciójával s e gyűjtemény évről-évre gazdagodott a polgárok és a diákok adományaival.⁷¹⁷ A diákság, minden tanévben „felszólított, hogy gyűjteményét önbuzgólkodása által gyarapítsa, s a különben is régiségekben gazdag vidékünkön igyekezzék birtokába jutni az egyes érmeknek.”⁷¹⁸ Hoztak is sok érmet a tanulók, de az Antonius-gyűjtemény színvonalához mérten „csak a kiválóbb, becsebb érmeket lehetett az érem-gyűjtemény számára eltenni.”⁷¹⁹ E numizmatikai gyűjtemény tehát nem volt nagyszámú, 1918-ban is csak 971 darabot számlált, de ezek mind igen becses érmék voltak.⁷²⁰ Az ajándékozók (és az ajándékozott pénzek) listáját olvasva megbizonyosodhatunk arról, hogy a gyűjtemény kiválóbb darabjai azok a római érmék és pénzek voltak, amelyek Augusztus, Trajánusz, Hadriánusz és Konstantinusz császár idejéből származtak.⁷²¹ (1883/84-ben, Lauka Gusztáv koszorús költő is két „igen szépen conservált” római pénzt ajándékozott a gimnáziumnak). Ott voltak még I. Zsigmond Ágost ezüst dénárjai, II. Ulászló, II. Lajos, és I. Ferdinánd pénzei, továbbá több török-kori ezüstpénz.⁷²² Sőt egyik adományozó, Lóga Szilárd velencei aranyakkal gazdagította a gyűjteményt.⁷²³ A gyűjtemény egy kisebb részét papírpénzek alkották, ezek között is a legtöbb volt a Kossuth-bankó.⁷²⁴

Noha kezdetben csak éremgyűjtemény volt, idővel egyéb régiségekre is kiterjedt. 1882/83-ban például Pelzl Ferenc városi mérnök egy kőkorszakbeli baltát ajándékozott a kollekcióba, de példáját mások is követték.⁷²⁵ Mégis, túlnyomórészt numizmatikai jellege mindvégig megmaradt.

A történelmi és archeológiai szertár (múzeum) 1884/85-ben létesült, főképpen ajándékozás útján.⁷²⁶ 1885/86-ban sikerült magába olvasztania Steingassner Kálmán törökbecsei főmérnök „ritka gazdag és szép” régészeti gyűjteményét,

⁷⁰⁸ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi főgimnázium értesítője. (1908–1909. isk. év).

Összeállította Balázi József igazgató. Libertas nyomda részvénytársaság, Nagybecskerek, 1909, 50.

⁷⁰⁹ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi r. kath. főgimnázium értesítője. (1913–1914. isk. év).

Összeállította Kovács Endre igazgató-helyette. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskerek, 1914, 36.

⁷¹⁰ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1917–1918. isk.

év). Közzéteszi Bartha György dr. igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskereken, 1918, 41.

⁷¹¹ Értesítő a kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi főgymnasiumról az 1896/97. tanév végén. Közli

Balázi József főgymnasiumi igazgató. Nagybecskerek, Pleitz Fer. Pál könyv- és könyvnyomdája, 1897, 3–19.

⁷¹² Uo. – A gyűjtemény 221 (preparált) madárfajt számlált (több mint 400 egyeddel), s a gimnáziumban *Torontálmegye madárvilága* néven vezették.

⁷¹³ Uo.

⁷¹⁴ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁷¹⁵ Uo.

⁷¹⁶ Uo.

⁷¹⁷ Uo.

⁷¹⁸ Uo.

⁷¹⁹ Uo.

⁷²⁰ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerekai községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1917–1918. isk.

év). Közzéteszi Bartha György dr. igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecskereken, 1918, 41.

⁷²¹ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24. – Lásd még a gimnázium korabeli értesítőit.

⁷²² Uo.

⁷²³ Uo.

⁷²⁴ Uo.

⁷²⁵ Uo.

⁷²⁶ Értesítő a kegyes tanítórend vezetése alatt álló nagy-becskerekai községi főgymnasiumról az 1885/1886. tanév végén. Közli Arányi Béla főgymnasiumi igazgató, kegyesrendi áldozópap. N.-Becskerek, Pleitz, 1886, 11.

amelyet az „számos éven át nagy fáradsággal és költséggel gyűjtött és kiváló gonddal rendezett.”⁷²⁷ Steingassner egykor a becskerekai gimnázium diákja volt és ez a körülmény volt ajándékozásának egyik fő ihletője. Gyűjteményében igen érdekes és értékes tárgyak voltak „a kő- és bronzkorszakból; ritka remek darabok a rómaiak korából, továbbá a későbbi korból, különösen a török hódítás korából.”⁷²⁸ Volt ott például, egy teljes mammut-fej és több más őszálat csontja, bronzkori karikák, bronz balta, véső, tör, lándzsahegy és római cserépedény.⁷²⁹

Ugyancsak 1885/86-ban, Szentkláray Jenő törökbecsei plébános is értékes, ritka tárgyakkal gyarapította a becskerekai gimnázium szertárát. Ő több bronzkori edényt, egy 17. század eleji török korsót, egy kőbaltát, egy lándzsahegyet és több római kori tégladarabot ajándékozott.⁷³⁰ A későbbi években is többen adakoztak a szertár javára. A történelmi szertár gyarapodásáról tanuskodik, hogy 1917/18-ban 404 értékes tárgyból állt.⁷³¹

A művészettörténeti múzeum (rajzszertár) története az 1880-as évek elejére vezethető vissza. Ugyanis a gimnáziumban akkor még megoldatlan volt a rajzterem kérdése. Az 1872/73 évi értesítőben olvassuk, hogy a gimnázium többszöri sürgetés után sem tudott külön rajzteremhez jutni (amelyben a rajztanítás szemléltető eszközei is helyet kapnának).⁷³² Nem sokkal később a gimnáziumnak sikerült rajzteremhez jutnia. 1883/84-ben – Streitmann Antal idejében – a tanoda „rajztanesszköz-gyűjteménye” nem kevesebb mint 41 gipszmintával gyarapodott (Herkules álló szobra; Helena, Páris, Apolló, Ciceró és Ariadne fejmintái stb.)⁷³³ A huszadik század elején, e szertár már igen tekintélyes mennyiségű tanesszközből állt. 1908/09-ben volt benne „34 antik szobor, 31 antik mellszobor, 2 modern mellszobor, 45 darab antik tárgy, 134 műlap, 18 kötet mű (szakirodalom), 11 drb. iparművészeti tárgy, 72 darab drót-, fa- és gipszmodell és 1 drb kellék.”⁷³⁴ Streitmann Antalnak köszönhetően – aki a rajztanítás elméleti, de gyakorlati oktatásában is újat adott – e rajzszertár igern tekintélyes gyűjteménnyé fejlődött.

Még valamikor 1882/83-ban, Lichtenegger József tanár megalapozta a filológia-szertárt (múzeumot) méghozzá oly módon, hogy „archeológiai rajzokat” készített a „classica philologia” megértéséhez.⁷³⁵ Ebben növendékei is segédkeztek neki. Így, lassan, évről-évre bővült a filológiai szertár, amely 1908/09-ben 128, 1911/12-ben pedig 167 darabot számlált (főleg fali képeket).⁷³⁶

A becskerekai piarista gimnáziumnak, az említettekén kívül volt még két érdekes gyűjteménye. Az egyik az Énekiskola szertára volt, amely valójában a gimnáziumi énekkar szakgyűjteménye volt. Eleinte a gimnáziumi értesítők sem jelzik külön gyűjteményként, de a század elején már figyelemreméltó állaga volt. 1908/09-ben már 272 „hangjegyes és énekeskönyve” volt, 1911/12-ben ezek száma 609-re, 1913/14-ben pedig 637-re emelkedett.⁷³⁷ Ugyanakkor a szertárnak illetve az énekkarnak volt egy harmóniuma és egy zongorája is.⁷³⁸ Az énekkar rendszeresen fellépett a gimnáziumi ünnepségeken és az ünnepi istentiszteleteken is.

A másik érdekes szertár, a torna- és játékszertár volt amely a 19. század végétől rohamosan gyarapodott és a sportkedvelő ifjúság örömeire igen nagyszámú felszereléssel rendelkezett. E gyűjteménynek, amely többnyire sportkellékekből (tornaszerek, labdák, nyújtók, stb.) állt 1908/09-ben 449, 1911/12-ben 476, 1913/14-ben 517, 1917/18-ban pedig 528 darabja volt.⁷³⁹

Valamennyi gimnáziumi szertárnak volt megbízott felügyelője, aki rendszerint az illető tantárgy szaktanára volt. Lelkiismeretes, odaadó munkával, szakszerű vezetéssel és tervezett gyarapítással a becskerekai piarista gimnázium szertárai a huszadik század első tizedében már igen tekintélyes értéket képviseltek. Olyannyira, hogy a gimnáziumi gyűjteményeket, szertárakat – sajátos múzeumként – megnyitották az érdeklődő polgárok előtt is. 1907. október 21-én újságolja a *Torontál*, hogy a főgimnázium szertárai „minden vasárnap délelőtt 11 órától 12-ig nyitva állnak a közönség számára.”⁷⁴⁰ A lap, a tanoda gazdag gyűjteményeit így méltatta: „A főgimnázium szertárai az elsők közé tartoznak az országban. Valóságos múzeuma Becskereknek, de sajnos kevesen tudják és még kevesebben látogatják. Pedig

⁷²⁷ Uo.

⁷²⁸ Uo.

⁷²⁹ Uo.

⁷³⁰ Értesítő a kegyes tanítórend vezetése alatt álló nagy-becsikereki községi főgymnasiumról az 1885/1886. tanév végén. Közli Arányi Béla főgymnasiumi igazgató, kegyesrendi áldozópap. N.-Becsikerek, Pleitz, 1886, 11.

⁷³¹ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecsikereki községi róm. kath. főgimnázium értesítője. (1917–1918. isk. év). Közzéteszi Bartha György dr. igazgató. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, Nagybecsikereken, 1918, 41.

⁷³² *Értesítvény a kegyes tanítórend nagy-becsikereki Kis-Gymnasiumáról az 1872/3. tanév végén. Közli Budaváry József igazgató.* Nagy-Becsikereken, nyomtatott Pleitz Fer. Pál könyvnyomdájában, 1873, 8–9.

⁷³³ Értesítő a nagy-becsikereki főgymnasiumról az 1883/84. tanév végén. Közli: Arányi Béla főgymnasiumi igazgató, kegyesrendi áldozó pap. Nagy-Becsikerek, nyomtatott Pleitz Fer. Pálnál, 1884, 21.

⁷³⁴ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecsikereki községi főgimnázium értesítője. (1908–1909. isk. év). Összeállította Balácsi József igazgató. Libertas nyomda részvénytársaság, Nagybecsikerek, 1909, 51.

⁷³⁵ Németh Ferenc: A bánsági középtanoda (12.) = *Családi Kör*, 1996. dec. 5. 24.

⁷³⁶ Uo.

⁷³⁷ Uo.

⁷³⁸ Uo.

⁷³⁹ Uo.

⁷⁴⁰ Anonim: A főgimnázium szertárai. = *Torontál*, 1907. okt. 21., 1.

mindenképpen érdemes megnézni a főgimnázium szertárait. Nemcsak tanulságos, de élvezetes is azt a sok érdekes természeti ritkaságot és természetrajzi gyűjteményt megtekinteni, amit a főgimnázium rejt. A természetrajzi szertárban, például, ott láthatni a tiszai átvágásnál talált mammoth fejet, amely egész Európában ritkítja párját s amelyért már nagy összeget kínáltak egyes múzeumok. Ott van továbbá egy ritka szép gyűjteménye Délmagyarország összes bogárfajainak, lepkéinek, magunk előtt látjuk Torontál egész madárvilágát, pusztuló kócsagokat, tűzokjainkat, gázlóinkat, ragadozó madarainkat stb. Szép gyűjtemény van a Bega halaiból, a csúszó-mászó állatokból és pompás spiritusz-preparátumokból. Egy termet foglal le a természetrajzi gyűjtemény, amelynek mintaszerű összeállítása Burget József tanár érdeme. Kár, hogy ez a szép gyűjtemény nagyon össze van zsúfolva s nagy szükség volna a termék kibővítésére, illetve szaporítására. Igen szép a főgimnáziumnak, Harzer József tanár szakszerű kezelése alatt álló fizikai szertára is, ahol a fizikai szerek és gépek igen szép gyűjteménye szintén minden tekintetben érdemes a megtekintésére. E szertárakhoz méltóan csatlakozik továbbá a plasztikai osztály, amelynek Streitmann Antal tanár a vezetője. (...) Fölváltva Burget és Harzer tanárok szolgálnak szakszerű ismertetéssel a közönségnek.”⁷⁴¹

E korabeli leírás is bizonyítja, hogy mily gazdagok voltak a becskerei piarista gimnázium hőskorában annak szertárai, gyűjteményei. Sajnálatos, hogy a háborúk viharait e gazdag gyűjteményeknek csak egy töredéke élte túl.

X. Gimnáziumi alapítványok, diákegyletek

Az 1880-as évektől, a becskerei piarista gimnázium diákjait (de az intézet működését is!) több alapítvány segítette. Mindenekelőtt, ott volt a Stagelschmidt Pál -féle, a Gesztesi Tekla és Mihály-féle, a Hanusz Nep. János-féle alapítvány, továbbá a Balázi József-, a dr. Orsó Mátyás- és a Nagybecskerei Takaré- és Előlegegylet Alap -, hogy csak a legjelentősebbeket említsük. Ezekből a forrásokból részesültek támogatásban éveken át a gimnázium diákjai.⁷⁴²

Az első jötevők egyike, egy tekintélyes becskerei polgári család sarja volt: Napholz Paulina, férjezett Stagelschmidt Pálné. Ő férje emlékére létesített egy tekintélyes pénzalapot, amely a piarista gimnázium tanulóit volt hivatott ösztöndíjazni. Elhatározásáról 1884 nyarán értesítette a gimnázium elöljáróságát.⁷⁴³ Az intézet tanári karának 1884. augusztus 30-án megtartott rendkívüli ülésén az igazgató beszámolt arról, hogy „az alapítványi tőke 5.000 forint, amelynek kamataiból 2 tanuló nyer 100–100 forintos ösztöndíjat. Mindenik ösztöndíj állomásra a tanártestület ajánl 3–3 tanuló, a kik közül, míg él, az alapítónő, ennek halálával fia, nevez ki egyet-egyet. Ha az utóbbi is elhal, akkor az ösztöndíj állomások betöltése egészen a tanártestületet illeti. A tanártestület, hogy a kegyes alapító emléke az ifjúságnak mindenkor élénk emlékébe legyen, elhatározta, hogy a boldogult Stagelschmidt Pál halálának évfordulóján a gymn. templomában az elhunytért ünnepélyes engesztelő sz. mise áldozat tartassék (...) Azonkívül, a boldogultnak arcképe lefestetessék és majd a gymn. dísztermében fölfüggesztessék.”⁷⁴⁴

A Stagelschmidt-féle tanulói ösztöndíj-alap „alapító oklevelét” a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1887. május 10-én hagyta jóvá.⁷⁴⁵ Éveken át igen jó szolgálatot tett a szegény, de jól tanuló diákoknak. Ugyancsak ezt a célt szolgálta az 1893. június 17-én létrehozott Balázi József féle 100 forintos alapítvány is (amelyet tanári működésének negyedszázados jubileumára tett).⁷⁴⁶ E pénzt évente az a gimnáziumi tanuló kapta „ki a magyar nyelv tanulmányában legszebb előmenetelt tanúsít(ott).”⁷⁴⁷ 1899/900-ban két alapítvánnyal is gazdagodott a becskerei gimnázium. Az elsőt dr. Orsó Mátyás egykori becskerei ügyvéd testálta a tanintézetre, azzal a kikötéssel, hogy az adományozott 4.000 korona alaptőke évi kamatai „a tanártestület megállapodása szerint érdemes tanulók jutalmazására fordítandók.”⁷⁴⁸ Ugyancsak, azonos összegű pénzalapot hozott létre, (fennállásának 25. évfordulója alkalmából), a Nagybecskerei Takaré- és Előlegegylet is, „oly nagybecskerei esetleg torontálvármegyei fiú részére, vallás és nemzetiségi különbség nélkül, ki a nagybecskerei főgymnasiumot látogatja.”⁷⁴⁹

A felsorolt pénzalapokon kívül a becskerei piarista gimnázium tanulóit még esetenként a Nestor Dimitrijevič-, továbbá az ifj. báró Rudics József -féle alapítványból, is részesültek.⁷⁵⁰

⁷⁴¹ Uo.

⁷⁴² *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁷⁴³ Uo.

⁷⁴⁴ Uo.

⁷⁴⁵ Uo.

⁷⁴⁶ *Historia Domus Nagy Becskerekiensis Scholarum Piarum a Regio Camerali privilegiato oppido Nagy Becskerek Anno 1846 fundatae* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁷⁴⁷ Uo.

⁷⁴⁸ *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850* – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.

⁷⁴⁹ Uo.

⁷⁵⁰ A kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskerei községi főgimnázium értesítője.(1908–1909. isk. év). Összeállította Balázi József igazgató. Libertas nyomda részvénytársaság, Nagybecskerek, 1909, 29.

A piarista gimnázium diákjai, a tanintézetben belül több egyeletben meg szakcsoportban tevékenykedtek. Az 1880-as évektől kezdve ott volt a szegény diákokat könyvvvel, tanszerekkel meg pénzzel segítő Diáksegélyező Egylet, egy hasonló rendeltetésű Segélyegylet, a szakcsoportok közül pedig mindenekelőtt a magyar nyelvet és irodalmat fejlesztő, igen tevékeny Gyakorló Iskola (önképzőkör), a zenei nevelést, főleg a kardalt fejlesztő Ének Iskola, meg az Ifjúsági Sorompó Egyesület, „a magyar ipar védelmére és támogatására.”⁷⁵¹ Ezek munkájáról évről-évre a gimnáziumi értesítő számolt be kimerítően.

XI. A gimnázium Értesítői

Már az 1846/47 tanév első felének végén, Gruberék gondoskodtak egy négyoldalas Értesítő kinyomtatásáról, amelyben mindenekelőtt a diákok tanulmányi előmeneteléről adtak számot. Mivel akkor még Nagybecskereken nem volt nyomda, Szegeden Grün Jánosnál jelenítették meg az alábbi címmel: *A Nagy-Becskereki Királyi Tanodalomban (az) ajtatos tanítórendiek által oktatott ifjúságnak érdemsora (az) 1846/7 iskolai év első felében.*⁷⁵² Igen szűkszavúan, csakis a diákok tanulmányi előmenetelére szorítkozott, míg a tanintézet belső életéről, a tanév egyéb eseményeiről nem számolt be. Egyébként, ez volt az első néhány év gyakorlata.⁷⁵³

Szegeden csupán két értesítőjét nyomtatták a becskereki gimnáziumnak (az 1846/47 tanév első és második felére).⁷⁵⁴ Időközben, 1847 októberében Nagybecskerek is kapott nyomdát: Pleitz Ferenc Pál (Franz Paul Pleitz) a regensburgi származású tipográfus kezdte el ott üzemeltetni cégét, a megyeház mögötti Úri utcában.⁷⁵⁵ Így, érthető is volt, hogy az 1847/48 tanévtől kezdve már nála jelentek meg a tanoda értesítői.⁷⁵⁶ 1847/48-ig magyar nyelven látott napvilágot, az 1848/49. tanévben (a tanítás szünetelése miatt) nem jelent meg, 1849/50-ben pedig latin nyelvű volt.⁷⁵⁷

Eddigi kutatásaink szerint, 1850 és 1862 között, értesítő, minden valószínűség szerint nem jelent meg. Ebből az időszakból példányaira sem a hazai sem pedig a magyarországi közgyűjteményekben nem akadunk. Csak az 1862/63. tanévben jelentkezik újra mint *A Nagy-Becskereki Romai Katolikus Al-Gymnasium ifjúságának érdemsorozata.*⁷⁵⁸ 1864/65-től, már valamivel több adattal, nyolc oldalon jelentkezik, pontosítva, hogy melyik tanár mely osztályban milyen tantárgyat tanít, továbbá azt, hogy melyek voltak a rendkívüli tantárgyak meg „az érdemsorozatban használt érdemjegyek fokozatai.”⁷⁵⁹ Az *Értesítvény* szerkesztői, összeállítói a gimnázium igazgatói voltak. 1872/73-tól az értesítő a korábbi nyolc oldalról tizennyolcra bővítette terjedelmét és Pachinger Alajos tanár érdemes dolgozatát is közölte, (több rajzzal egyetemben), az akkortájt igen pusztító gabonarozsárdóról.⁷⁶⁰ Ettől kezdve, előbb csak igen szűkszavúan, majd később mind részletesebben tudósított a gimnáziumi adományokról, illetve jótékonyaságról meg a gimnáziumi szertárak, gyűjtemények gyarapodásáról, amellet részletesen ismertette a tantervet is. Az értesítőekben az a gyakorlat is meghonosodott, hogy egyik-másik tanár sikerültebb dolgozatát is közölték. Így, 1873/74-ben jelenteti meg (szintén) Pachinger Alajos *Az anyarozsgombáról (Claviceps Purpurea)* szóló értekezését⁷⁶¹, 1875/76-ban Hantz Gyula foglalta össze „költészetünk történetét”⁷⁶², 1879-ben Gretcs József összegezte Gyöngyösi István életét és irodalmi működését, 1880-ban Szathmáry Ákos jelentette meg tanulmányát *A Spectralanalysisről és alkalmazásairól.*⁷⁶³ A későbbiek során is,

⁷⁵¹ Uo. 38-43., továbbá lásd még: *Historia Gymnasii Nagy Becskerekiensis ab anno 1850 – A Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest.*

⁷⁵² Példányát (a többi értesítővel együtt) lásd a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárának gyűjteményében, Budapesten.

⁷⁵³ Eleinte, az értesítők csak a tanulók névsorát hozták az osztályzatokkal együtt, a tanárok nevének feltüntetésével.

⁷⁵⁴ A két értesítő az 1846/47 tanév első és második felévére vonatkozott.

⁷⁵⁵ Lásd: Németh Ferenc: *A bánáti tipográfus.* Pleitz Ferenc Pál (1804–1884). Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság, Szabadka, 2014

⁷⁵⁶ A nagy-becskereki királyi tanodalomban ajtatos tanítórendiek által oktatott ifjúságának érdemsorozata 1847/8-ik iskolai év második felében. Nagy-Becskereken, nyomtatott Pleitz Pál betűivel.

⁷⁵⁷ *Juventus regii majoris gymnasii magno-becskerekiensis e progressu litterario in classes relata altero semestri anni scholastici 1849/50.* Gross-Becskerek, Franz Paul Pleitz

⁷⁵⁸ A nagy-becskereki romai katolikus al-gymnasium ifjúságának érdemsorozata 1862/3 tanév második felében. Nagybecskerek, Pleitz Fer. Pál

⁷⁵⁹ Lásd: A nagybecskereki római katolikus al-gimnasium ifjúságának érdemsorozata az 1864/5 tanév második felében. Nagy-Becskereken, nyomtatott Pleitz Pál Ferencz betűivel

⁷⁶⁰ *Értesítvény a kegyes tanítórend nagy-becskereki Kis-Gymnasiumáról az 1872/3. tanév végén. Közli Budaváry József igazgató.* Nagy-Becskereken, nyomtatott Pleitz Fer. Pál könyvnyomdájában, 1873, 3–8.

⁷⁶¹ A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló nagy-becskereki al-gymnasium értesítvénye az 1873/4-ki tanévről. Nagy-Becskereken, nyomtatott Pleitz. Fer. Pál könyvnyomdájában, 1874, 3–12.

⁷⁶² *A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló nagy-becskereki al-gymnasium tudósítványa az 1875/6-ik tanévben.* Nagy-Becskereken, Nyomatott Pleitz Fer. Pál könyvnyomdájában, 1876, 1–15.

⁷⁶³ Értesítő a nagy-becskereki főgymnasiumról az 1879/80. tanév végén. Közli: Arányi Béla. Athenaeum r. társ. Nyomda, 1880, 3–245.

szinte évről-évre jelentek meg az értesítőben a tanárok hosszabb-rövidebb értekezései, tanulmányai melyek között (mai szemmel nézve is), vannak igen becsesek. Behatóbb tanulmányozásuk részletesebb betekintést nyújt nemcsak a tanárok tudományos tevékenységébe, hanem a tanintézet működésébe is.

A becskerekai piarista gimnázium utolsó nyomtatott értesítője, egyik forrásunk szerint az 1918/19 tanévben jelent meg.

XII. A gimnázium igazgatói és tanárai (1846–1920)⁷⁶⁴

Igazgatók:

1. Gruber József (1846–1852)
2. Markovich Antal (1852–1861)
3. Számord János (1861–1862)
4. Rappensberger Kajetán (1862–1870)
5. Budavári József (1870–1873)
6. Faeth Alajos (1873–1876)
7. Domokos Jenő (1876–1877)
8. Arányi Béla (1877–1887)
9. Rappensberger Vilmos (1887–1890)
10. Balácsi József (1890–1914)
11. Kovács Endre (1914)
12. Dr. Bartha György (1914–1919)
13. Cserhelyi Sándor (1919–1920)
14. Kolosváry Lajos (1919–1920)

Tanárok:

1. Dr. Acsay Antal (1887–1888)
2. Acsay Ferenc (1902–1905)
3. Ágotai Ferenc (1910–1912)
4. Albert Ferenc (1874–1876)
5. Ambrusztér Sándor (1911–1915)
6. Arnold Károly (1858–1859)
7. Baaden Károly (1871–1885)
8. Bakálovits János (1863–1870)
9. Balázs Gyula (1893–1903)
10. Balázs Cyril (1895–1897)
11. Bánhídi József (1896–1897)
12. Bárányi Béla (1902–1919)
13. Bartha György (1899–1901)
14. Bartha József (1893–1896)
15. Dr. Barts Gyula (1913–1916)
16. Bauer György (1918–1919)
17. Beck Alajos (1866–1867)
18. Beksics Antal (1862–1863)
19. Berecz Antal (1857–1858)
20. Berau Ágoston (1865–1866)
21. Bronts Miklós (1911–1912)
22. Burget József (1891–1919)
23. Christián Jenő (1908–1919)
24. Dr. Csaba Jenő (1917–1918)
25. Császár Károly (1863–1865)
26. Cser Gyula (1897–1898)
27. Cserép Sándor (1874–1876)
28. Cservényi Alajos (1846–1848)
29. Csintalan Pál (1898–1909)

⁷⁶⁴ Az igazgatók és tanárok névsorát a szerző a gimnáziumi értesítők, valamint a korabeli gimnáziumi iratok alapján állította össze. A tudós tanári életpályák közötti volt néhány kiemelkedő is (Szathmáry Ákos, Streitmann Antal, dr. Nyáry Ferenc, dr. Morvay Győző, dr. Czirbusz Géza, Kersch Ferenc, Gretcs József, dr. Klein Mór, dr. Kollarich Mihály, Králik László, dr. Niedermann Mór, Pachinger Alajos), s ezek mindenképpen behatóbb kutatást és részletes feldolgozást érdemelnének.

30. Dr. Csösz Imre (1886–1887)
31. Dr. Czirbusz Géza (1907–1910)
32. Domanek Alajos (1846–1848)
33. Eberhardt Béla (1894–1896)
34. Edelmán Ottó (1887–1919)
35. Ernyei István (1891–1892)
36. Faeth Alajos (1851–1852)
37. Farkas Ignác (1900–1911)
38. Fehérvári István (1874–1877)
39. Ferencz Domokos (1912–1913)
40. Fischer Mór (1915–1917)
41. Frank István (1896–1898)
42. Freész Endre (1901–1902)
43. Furdek Nándor (1850–1851; 1856–1857)
44. Füredi János (1876–1877)
45. Gaischin Sándor (1870–1871)
46. Galambos Kálmán (1904–1905)
47. Galgóczy Ignác (1867–1870)
48. Gieszwein István (1851–1855)
49. Gretcs József (1877–1888)
50. Hadady Géza (1895–1897)
51. Halbsch Béla (1889–1892)
52. Hantz Gyula (1875–1876)
53. Hanuss János (1864–1867)
54. Harzer József (1879–1918)
55. Haszlinger Ferenc (1870–1871)
56. Herr György (1911–1912; 1913–1915)
57. Herr Ödön (1877–1908)
58. Hoffmann Mátyás (1872–1876; 1876–1879)
59. Hummer Nándor (1877–1879)
60. Ivánfi Ede (1868–1869)
61. Jakoblovits Lajos (1890–1891)
62. Jancsik Ede (1852–1856; 1866–1868)
63. Jeszenszky Nándor (1881–1917)
64. Kalaba József (1856–1857; 1858–1859)
65. Kalcsók Leo (1909–1912)
66. Kardos Nándor (1850–1852)
67. Karnay Alajos (1861–1862)
68. Karsay János (1883–1884)
69. Keczer Géza (1886–1888)
70. Kelecsényi Ödön (1863–1864)
71. Dr. Kemény István (1881–1888)
72. Kersch Ferenc (1876–1880)
73. Király Jenő (1916–1919)
74. Kiss Károly (1871–1873)
75. Dr. Kiss Sándor (1889–1899)
76. Kiss Simon (1877–1884)
77. Kiszélák Ferenc (1888–1895)
78. Klee János (1862–1863)
79. Klein Károly (1865–1868)
80. Dr. Klein Mór (1881–1915)
81. Kocsner József (1884–1885)
82. Dr. Kollarits Mihály (1868–1869; 1876–1877)
83. Kolosváry Lajos (1918–1919)
84. Koren Pál (1917–1919)
85. Korencsik Alajos (1855–1858; 1859–1871)
86. Korompay Antal (1865–1866)
87. Koschatzky Károly (1867–1868)
88. Kovács Endre (1905–1915)
89. Kozma Gyula (1906–1919)

90. Králik László (1895–1919)
91. Krausz József (1862–1863)
92. Krcselics László (1908–1909)
93. Kulhanek Antal (1846–1848)
94. Láng Mihály (1870–1871)
95. Léh István (1915–1918)
96. Lendvai Márton (1904–1919)
97. Lengyel Vilmos (1884–1885)
98. Lichtenegger József (1878–1887)
99. Linder Róbert (1888–1894)
100. Lipp János (1855–1856)
101. Magdu Valér (1900–1919)
102. Majtényi Géza (1901–1904)
103. Mallat Károly (1868–1869)
104. Marecker Ferenc (1871–1875)
105. Márkus Szilviusz (1905–1906)
106. Martin Nándor (1872–1873)
107. Martin Péter (1880–1881)
108. Martinka József (1916–1919)
109. Matégka Antal (1859–1867)
110. Merényi Lajos (1887–1891)
111. Mészáros Ferenc (1891–1893)
112. Mészáros József (1879–1886)
113. Mihály Pál (1849–1850)
114. Mondschein Ernő (1859–1861; 1869–1870)
115. Dr. Morvay Győző (1888–1890)
116. Nagy Béla (1903–1904)
117. Nagy Márton (1917–1919)
118. Dr. Niedermann Mór (1918–1919)
119. Novotny Endre (1892–1894)
120. Dr. Nyáry Ferenc (1876–1891)
121. Obelcz József (1877–1887)
122. Oszvald Béla (1868–1869; 1873–1876)
123. Pachinger Alajos (1870–1874)
124. Pakos János (1897–1901)
125. Panits Ljubomir (1862–1863; 1870–1898)
126. Pénteky József (1860–1861)
127. Peregrini Lukács (1869–1870)
128. Pócza Géza (1907–1910)
129. Polák János (1846–1850)
130. Poruch Antal (1869–1870; 1871–1874)
131. Prifach József (1847–1848)
132. Priváry József (1898–1899)
133. Propper István (1876–1877)
134. Révész László (1915–1917)
135. Rittinger Antal (1885–1886)
136. Rosenfeld Károly (1917–1918)
137. Schüller Flórián (1857–1859)
138. Schultheisz Vince (1899–1900)
139. Simon Ferenc (1892–1895)
140. Smiding József (1861–1862)
141. Sólyomi József (1869–1872)
142. Spolarich József (1868–1872)
143. Stakić Žarko (1890–1919)
144. Stech Alajos (1852–1859)
145. Stikker József (1850–1851)
146. Streitmann Antal (1879–1918)
147. Szabó Mátyás (1849–1850)
148. Szalay József (1881–1917)
149. Számord János (1849–1850)

150. Szárnovszky Ede (1888–1889)
151. Szathmáry Ákos (1878–1883)
152. Székely István (1885–1886)
153. Szilvássy János (1876–1877)
154. Szimon Endre (1917–1919)
155. Vajda Lajos (1906–1919)
156. Varga József (1878–1879)
157. Vertler Mátyás (1852–1855)
158. Vidákovich Dániel (1900–1903)
159. Vincze László (1912–1917)
160. Vinkler János (1846–1847)
161. Voggenhuber Oszkár (1897–1899)
162. Wagner József (1849–1850; 1855–1860)
163. Wégling István (1917–1918)
164. Wirth Gyula (1886–1888)
165. Wohlmuth Gyula (1894–1895)
166. Zaka Gyula (1877–1908)
167. Zubcsek Lénárt (1852–1854; 1860–1866)
168. Zsiga Alajos (1846–1852)

XIII. A gimnázium jelesebb diákjai

A millennium évében, 1896-ban ünnepelte a nagybecskereki piarista gimnázium fennállásának fél évszázados jubileumát. E jeles alkalomra, Balázsi József igazgató illőnek tartotta, hogy a gimnázium Értesítőjében, az alkalmi megemlékezések mellett megjelentsse az intézet jelesebb tanulóinak névsorát. Ezt a táblázatos kimutatást adjuk most közre, minden változtatás nélkül, amely az egykori tanuló neve, beiratkozási éve és állása mellett közli annak lakóhelyét is.⁷⁶⁵ A névsor több, egykor közismert, ma már jobbára feledésbe merült közéletti személyiség nevét őrzi, amely jó kiindulópontja lehet a további kutatásoknak. A gimnázium vezetése, eredetileg úgy szándékozta összeállítani az egykori jeles tanulók névsorát, hogy azt megelőzően felhívást tett közzé a lapokban. Ám, mint Balázsi József igazgató fogalmazott, „az igazgatóságnak a lapokban a volt tanítványokhoz intézett felhívása valószínűleg elkerülte sokaknak a figyelmét s ezért sok adatot csak a kortársaktól nyert értesülés alapján” tudtak beszerezni.⁷⁶⁶

⁷⁶⁵ *Értesítő a kegyes-tanítórend vezetése alatt álló Nagybecskereki Községi Főgymnasiumról az 1895/96. tanév végén.*

Közli Balázsi József főgymnasiumi igazgató. Nagybecskerek, Pleitz Fer. Pál könyv- és könyomdája, 1896, 16–22.

⁷⁶⁶ Uo.